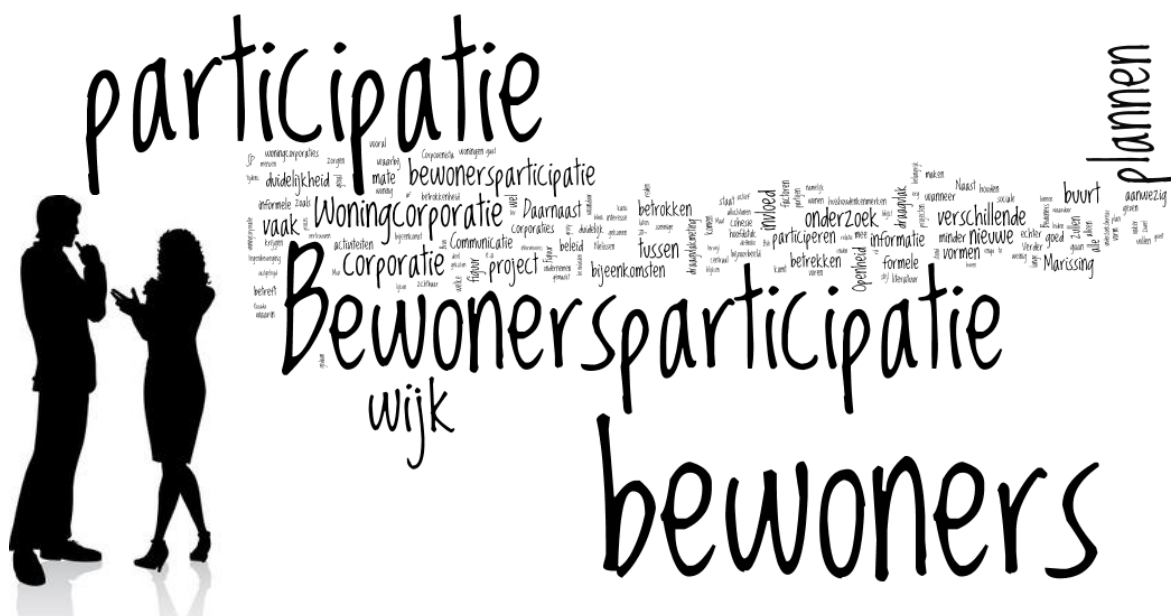

Participatie, de brug tussen bewoners en woningcorporatie

Hoe bouw je deze brug en hoe blijft hij intact?

Universiteit Utrecht

Participatie, de brug tussen bewoners en woningcorporatie. *Hoe bouw je deze brug en hoe blijft hij intact?*

Auteur

R.D. (Rosa) Rimmelzwaan
Masterstudente Stadsgeografie, Universiteit Utrecht
Studentnummer 3061604

Begeleider Universiteit Utrecht

Dr. Gideon Bolt

Voorwoord

Al na mijn eerste jaar van de studie Sociale Geografie, was mijn interesse voor Stadsgeografie duidelijk. Ik vond het interessant om naar processen binnen steden te kijken, het liefst kleinschalig en concreet naar processen binnen en tussen wijken. Hoe kan het dat sommige wijken economisch gezien vooruit gaan en anderen verslechteren? Wat is er voor nodig om een wijk leefbaar te houden? Waarom wonen etnische minderheden vaak geconcentreerd en niet verspreid over de hele stad? Dit soort vragen houden mij nog steeds bezig, de stad en de wijk zijn erg interessant 'organismen' die voortdurend veranderingen ondergaan.

Een vraag die me de afgelopen jaren veel bezig hield was, waarom sommige projecten ter verbetering van de stad/wijk een groot succes werden en andere een groot drama? Toen ik aan mijn stage bij een onderzoeksbureau begon werd mijn aandacht getrokken door twee projecten over herstructurering/renovatie van wijken bij twee verschillende woningcorporaties. Het interessante was dat beide projecten ongeveer hetzelfde doel hadden maar dat de reacties van de bewoners op de plannen tussen de twee projecten sterk verschilde. Kwam dit door de aanpak van de verschillende corporaties? Of kwam dit door de andere bevolkingssamenstelling van de wijken? Of lag het aan totaal iets anders? Dit was het moment dat mijn onderzoeksvraag vorm begon te krijgen. Ik wilde graag onderzoeken welke factoren het bewonersparticipatieproces beïnvloeden en met de uitkomsten hiervan gaan kijken naar deze twee projecten. Al snel werd duidelijk dat het in kaart brengen van het participatieproces bij één project al knap lastig was. Dat heeft me doen besluiten om me op één project te focussen.

Ik wilde achterhalen hoe het participatieproces bij woningcorporaties in goede banen geleid zou kunnen worden. Dat is daarmee dan ook het doel van mijn onderzoek. Je kunt geen advies geven over hoe het zou moeten, als je niet weet welke factoren invloed hebben op dit proces. Daarom worden deze factoren eerst in kaart gebracht.

Nu ligt de scriptie dan eindelijk klaar is besef ik gedurende het hele traject zoveel meer opgestoken te hebben en zo veel mooiere resultaten geboekt te hebben, dan ik ooit voor mogelijk had gehouden. Ik denk oprecht te kunnen zeggen dat ik veel inzicht gekregen heb in de do's en dont's van een participatieproces. Toch blijft het lastig een goed participatietraject op te zetten, er komt zoveel bij kijken. Ik hoop tijdens mijn werkzaamheden bij het onderzoeksbureau, waar ik nu een baan heb, nog meer te kunnen leren over participatieprocessen. Ik denk dat dit een onderwerp is die mij nog heel lang zal blijven boeien.

Ik ben zowel het onderzoeksbureau en de corporatie erg dankbaar voor hun medewerking en hulp tijdens mijn onderzoek. Zonder hen was het nooit mogelijk geweest dit onderzoek uit te voeren. Natuurlijk wil ik mijn scriptiebegeleider Gideon Bolt bedanken, voor de vrijheid die hij me gegeven heeft tijdens het onderzoek, de goede hulp als ik er weer eens niet uit kwam of twijfelde en de goede feedback die hij me steeds gaf. Verder zijn er nog vele vrienden, familie en collega's die ik wil bedanken voor hun hulp en de steun. In het bijzonder wil ik mijn vader, Peter-Paul Harks, Maaike Hootsen, Marlies Bakker, Tosca van der Zijde en Jan-Ivo Kikken bedanken.

Inhoudsopgave

Voorwoord.....	3
1. Inleiding.....	6
1.1. Aanleiding en doelstelling	6
1.2. Context	6
1.3. Onderzoeksvragen.....	7
1.4. Methode.....	8
1.5. Leeswijzer	8
2. Theoretisch kader	9
2.1. Inleiding.....	9
2.2. Bewonersparticipatie	9
2.2.1. Definities.....	9
2.2.2. Geschiedenis.....	10
2.2.3. Hedendaagse participatie bij woningcorporaties.....	11
2.2.4. Soorten, gradaties en stijlen.....	13
2.2.5. Motieven.....	16
2.3. Factoren die bewonersparticipatie beïnvloeden	18
2.3.1. Persoons- en huishoudenkenmerken.....	18
2.3.2. Ondernemen van activiteiten in de wijk.....	20
2.3.3. Sociale cohesie.....	21
2.3.4. Verticale cohesie.....	22
2.4. Conceptueel model	27
3. Methodologie	29
3.1. Inleiding.....	29
3.2. Onderzoeksstrategie en -ontwerp	29
3.3. Onderzoeksmethode en dataverwerking.....	29
3.3.1. De enquête.....	30
3.3.2. Participerende observatie.....	31
3.3.3. De diepte-interviews.....	32
4. Het project/ de context.....	34
4.1. Inleiding	34
4.2. Het project.....	34
4.3. Fysieke en sociale schets van de buurt	36
4.4. De voortgang	37
4.5. Toegepaste methodes, strategieën en gradaties van participatie.....	43

4.6	Conclusie	47
5.	De beïnvloedende factoren van bewonersparticipatie: de resultaten.....	48
5.1	Inleiding.....	48
5.2	Aanwezigheid bewonersbijeenkomsten	48
2.5.1	<i>Persoons- huishoudenkenmerken.....</i>	<i>49</i>
2.5.2	<i>Ondernemen van activiteiten in de wijk & sociale cohesie.....</i>	<i>53</i>
2.5.3	<i>Invloed van alle variabelen op bewonersparticipatie.....</i>	<i>56</i>
5.3	Interesse in meedenken/meepraten over de nieuwe woning.....	58
5.3.1	<i>Persoons- en huishoudenkenmerken.....</i>	<i>59</i>
5.3.2	<i>Het ondernemen van activiteiten in de wijk & sociale cohesie</i>	<i>62</i>
5.4	Interesse in meedenken/meepraten over de nieuwe wijk	64
5.4.1	<i>Persoons- en huishoudenkenmerken.....</i>	<i>64</i>
5.4.2	<i>Het ondernemen van activiteiten in de wijk & sociale cohesie</i>	<i>66</i>
5.4.3	<i>Invloed van alle variabelen op interesse meedenken woningen en wijk.....</i>	<i>68</i>
5.5	Interesse en deelname klankbordgroep	69
5.6	Het project langs de meetlat: verticale cohesie in het project	70
5.6.1	<i>Duidelijkheid & Openheid.....</i>	<i>71</i>
5.6.2	<i>Constructieve relatie.....</i>	<i>76</i>
5.6.3	<i>Geschikte problematiek & voldoende capaciteit en hulpmiddelen</i>	<i>77</i>
5.6.4	<i>Meerwaarde opdrachtgever en bewoners</i>	<i>78</i>
5.7	Samenvatting & conclusie	80
6.	Conclusie en aanbevelingen	83
6.1.1	Factoren die bewonersparticipatie beïnvloeden	83
6.1.2	Het project langs de meetlat	84
6.2.1	Aanbevelingen voor woningcorporaties	86
6.2.2	Onderzoekbeperkingen en aanbevelingen voor verder onderzoek.....	87
	Literatuurlijst	88
	Bijlagen.....	92
	Figuur 1.....	92
	Figuur A	93
	Figuur B.....	94
	Figuur C.....	95
	Figuur D	96
	Figuur E.....	97

1. Inleiding

1.1. Aanleiding en doelstelling

“We moeten de wijk teruggeven aan de bewoners: zij zijn bepalend voor de inrichting van de wijk”.
(Uitspraak van een wethouder, VROM, 2005b, p.5)

Of bewoners bij stedelijke herstructureringsprojecten betrokken worden is tegenwoordig niet meer de vraag. Voor zowel de gemeenten als woningcorporaties is de inbreng van bewoners vaak belangrijk en zijn er dus verschillende manieren van participatie in het leven geroepen (VROM, 2005). De inbreng van bewoners wordt bijvoorbeeld gevraagd bij de vernieuwing van hun portiek, plannen voor een nieuw park, of de komst van nieuwe speelvoorzieningen. Naast deze kleine wijkprojecten worden bewoners ook steeds vaker betrokken bij grote wijkplannen zoals renovatie of herstructurering van een wijk.

Woningcorporaties en gemeentes hebben diverse redenen om bewoners bij hun plannen te betrekken. Bewoners kunnen namelijk gezien worden als expert wat betreft hun wijk en kunnen daarom goede ideeën aandragen. Daarnaast kan deze betrokkenheid bij projecten resulteren in een groter draagvlak voor de plannen (Elander & Blanc, 2001; Van Marissing, 2008; Berg 2009). Verder kan participatie ook ingezet worden om er voor te zorgen dat bewoners meer binding met hun wijk krijgen (WRR, 2005) en de kloof tussen professionele partijen en bewoners te verkleinen (Van Marissing, 2008). Helaas slagen de professionele partijen er niet altijd in om bewoners bij het beleidsproces te betrekken. Naast de moeite die het soms kost om betrokkenheid van bewoners te vergroten, is het vaak ook lastig de diverse belangen van de verschillende partijen op elkaar af te stemmen. Ook is het vaak niet eenvoudig een balans te vinden in de mate van invloed die de verschillende betrokken partijen op het besluitvormingsproces mogen hebben. Ondanks deze problemen rondom het betrekken van bewoners, is het toch vaak de moeite waard. De bijdrage van bewoners kan erg waardevol zijn voor een project, maar daarbij is noodzakelijk dat het participatieproces goed verloopt. Indien dit niet gebeurt, kan het betrekken van bewoners in plaats van een positief effect te hebben, uitmonden in een tijdrovend en prijzig proces (Van Marissing, 2008).

1.2 Context

Om te onderzoeken welke factoren bewonersparticipatie beïnvloeden in besluitvormingsprocessen rondom herstructurering, is voor een case-study gekozen. De case waarvoor gekozen is betreft een project van een woningcorporatie waarbij een typische jaren vijftig-zestig wijk gesloopt wordt. In deze wijk staat een project op stapel waarbij het de bedoeling is dat, na sloop, nieuwe woningen en voorzieningen worden gebouwd, waardoor een nieuwe woonwijk wordt gecreëerd. De sloopplannen voor de Vogelenbuurt (dit is een fingeerde naam, in hoofdstuk 3 uitleg hierover) maken deel uit van een groter gemeentelijk plan waarin een nieuwe stadswijk wordt gerealiseerd (ca. 800 woningen), met daarin ook wijkoverstijgende voorzieningen. Om deze plannen te kunnen realiseren is het nodig de Vogelenbuurt te slopen maar dit kan pas doorgaan als 70% van de bewoners hiermee instemt. Als de sloop van de woningen niet door kan gaan dan moeten ook de plannen voor deze nieuwe stadswijk worden herzien. Tijdens het proces van informatieverstrekking tot herhuisvesting en uiteindelijk sloop zijn er verschillende momenten waarop bewoners bij de plannen betrokken worden. Dit zijn ook de momenten waarop ik me tijdens dit onderzoek gericht heb.

De woningcorporatie heeft een onafhankelijk onderzoeksbureau ingeschakeld om informatie te verstrekken aan en in te winnen bij de bewoners. Hiervoor is gekozen omdat de corporatie bewoners persoonlijk wilde informeren, schriftelijk informatieverstrekking in deze wijk niet succesvol bleek te zijn, de informatieavonden slecht bezocht werden en de allochtone bewoners moeilijk te bereiken waren. Het onderzoeksbureau werd ingezet om alle bewoners persoonlijk te informeren over de stand van zaken met de planontwikkeling voor de nieuwe wijk. Het hele traject loopt namelijk

al bijna 5 jaar en veel bewoners van de Vogelenbuurt weten wel dat er iets staat te gebeuren met hun woning, maar ze weten vaak niet precies wat er gaat gebeuren en wanneer. De corporatie heeft dit onderzoek uitbesteed om zo de grote diversiteit van nationaliteiten in de wijk, waarvan veel bewoners de Nederlandse taal niet goed beheersen, te kunnen bereiken. Het onderzoeksbureau beschikt namelijk over interviewers van verschillende etnische achtergronden. Hierdoor kunnen interviewers ingezet worden die dezelfde taal spreken als de bewoners. De interviewers hebben door middel van huis-aan-huisbezoeken informatie verstrekt over de voortgang van de plannen en een vragenlijst afgenomen waarmee de woonwensen van de huidige bewoners in kaart gebracht konden worden. Daarna is een startbijeenkomst georganiseerd om bewoners te informeren over de sloopplannen en de ontwikkeling van de nieuwe wijk. Aansluitend is een medewerker van de corporatie bij alle bewoners thuis langsgedaan, om waar nodig, aanvullende informatie te verstrekken, en een draagvlakmeting¹ uit te voeren.

1.3 Onderzoeksvragen

In dit onderzoek staat de volgende onderzoeksvraag centraal:

Welke factoren beïnvloeden bewonersparticipatie tijdens het besluitvormingsproces rondom herstructurering? En:

Hoe kan een woningcorporatie deze participatie in zo goed mogelijke banen leiden?

Deze onderzoeksvraag bestaat in feite uit twee delen, waarbij de eerste vraag een verklarende en de tweede een evaluerende functie heeft. Om de tweede vraag te kunnen beantwoorden zijn de uitkomsten van de eerste vraag nodig.

Het betrekken van bewoners bij het besluitvormingsproces kan, wanneer dit op de juiste manier verloopt, heel waardevol zijn. Het is daarom interessant om uit te zoeken welke factoren er voor zorgen dat het proces goed verloopt. Wanneer er meer inzichten over deze stimulerende en remmende factoren van bewonersparticipatie bekend zijn, kunnen woningcorporaties hierin het vervolg rekening houden, waardoor het participatieproces in zo goed mogelijk banen geleid kan worden. Hopelijk kan aan de hand van deze inzichten de verstandhouding tussen corporaties en bewoners geoptimaliseerd worden. Verder zal er door middel van dit onderzoek een beter beeld tot stand komen betreffende de motieven van een corporatie om bewoners bij hun plannen te betrekken. In de meeste gevallen zijn de motieven die in de literatuur zijn beschreven vaak gebaseerd op de interpretatie van buitenstaanders, terwijl deze nu gebaseerd zijn op informatie die rechtstreeks van de corporatie komt.

Naast deze maatschappelijke relevantie is dit onderzoek ook wetenschappelijk gezien interessant. Er is namelijk al veel bekend over buurtparticipatie, participatie waarbij bewoners zich direct inzetten voor hun buurt (bijv. schoonmaken, feesten organiseren, etc.), maar er is nog niet zoveel bekend over bewonersparticipatie bij besluitvormingsprocessen. Daar komt nog bij dat er binnen het besluitvormingsproces ruimte is voor allerlei verschillende gradaties van laag- of hoogdrempelige participatie waar in de literatuur weinig onderscheid tussen gemaakt lijkt te worden. We weten in zijn algemeenheid welke factoren invloed hebben op participatie, maar gek genoeg lijken de verschillende vormen van participatie vaak over één kam geschoren te worden. Terwijl de ene vorm van participatie veel laagdrempeliger is dan de andere en ook niet elke vorm hetzelfde onderwerp betreft. Het zou goed kunnen dat er verschillende participatiepatronen zichtbaar zijn bij de verschillende vormen. Bijvoorbeeld dat laagdrempelige vormen van participatie hele andere bewoners aantrekt dan hoogdrempelige vormen. In dit onderzoek wordt er daarom bij verschillende vormen van participatie gekeken welke factoren invloed hebben op de deelname van bewoners aan het proces.

¹ Een meting waarbij gekeken wordt hoeveel draagvlak er is voor gemaakte plannen. De plannen mogen alleen worden uitgevoerd als minstens 70% van de bewoners met de plannen instemmen.

1.4 Methode

Zoals duidelijk geworden bij de omschrijving van de context, zal dit onderzoek worden uitgevoerd aan de hand van een case-study. Daarnaast zal er gebruik gemaakt worden van zowel kwantitatieve als kwalitatieve dataverzameling, ook wel mixed-method genoemd. Om het eerste deel van de onderzoeksvraag te kunnen beantwoorden wordt van beide methodes gebruik gemaakt, voor het tweede deel voornamelijk kwalitatieve data. De belangrijkste dataverzameling bestaat uit 146 enquêtes die zijn afgenomen door mijzelf en collega-interviewers van het onderzoeksbureau. Deze enquêtes betreffen vrijwel de hele populatie van dit onderzoek, aangezien het netto responspercentage 92% is. Naast deze enquêtes zijn er ook diepte-interviews afgenomen en is er gebruik gemaakt van participerende observaties, om zo informatie die niet via de enquêtes verkregen kon worden aan te vullen.

In overleg met de woningcorporatie en het onderzoeksbureau is er voor gekozen om in deze scriptie geen namen van deelnemende partijen te noemen. Hiertoe is besloten om de belangen van de verschillende partijen niet in gevaar te brengen en de objectiviteit van het onderzoek te verhogen. Met het oog op de leesbaarheid van de scriptie, is er gebruik gemaakt van fictieve namen voor instanties, personen en de wijk.

1.5 Leeswijzer

De opbouw van de scriptie ziet er als volgt uit:

Eerst wordt aandacht besteed aan de factoren die theoretisch gezien invloed uitoefenen op bewonersparticipatie en op welke wijze zij bewonersparticipatie beïnvloeden. Aan het einde van dit hoofdstuk zal een voorwaardenlijst en een conceptueel model gepresenteerd worden, die als leidraad dienen voor de rest van het onderzoek. Vervolgens worden in hoofdstuk drie de methoden die voor dit onderzoek gebruikt zijn besproken en zullen gemaakte keuzes toegelicht worden. In het vierde hoofdstuk wordt het project, dat een jaar door de onderzoeker is gevolgd, omschreven. Dit hoofdstuk biedt inzicht in hoe het er in een participatietraject bij een woningcorporatie aan toe kan gaan. In het vijfde hoofdstuk worden de uitkomsten van het kwantitatieve en kwalitatieve onderzoek uitgewerkt. Zo wordt duidelijk welke factoren invloed hebben op bewonersparticipatie en hoe woningcorporaties bewonersparticipatie in zo goed mogelijke banen kunnen leiden. In het laatste hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies van dit onderzoek gepresenteerd. Daarnaast worden hier aanbeveling voor de woningcorporatie en aanbevelingen voor verder onderzoek gedaan.

2. Theoretisch kader

2.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de theorieën en de wetenschappelijke literatuur die belangrijk zijn bij de beantwoording van de probleemstelling en deelvragen behandeld. In paragraaf 2.2 wordt eerst het begrip bewonersparticipatie uiteengezet en een motivatie gegeven voor de gekozen definitie van bewonersparticipatie. Vervolgens is er een korte beschrijving van de geschiedenis van bewonersparticipatie. Daarna wordt gekeken hoe participatie tegenwoordig een rol speelt bij woningcorporaties. In de daarop volgende subparagraaf wordt ingegaan op de verschillende soorten en gradaties van participatie en vervolgens zal duidelijk worden welke motieven er zijn om bewoners bij een project te betrekken.

Nadat het begrip bewonersparticipatie uitgebreid behandeld is, wordt in paragraaf 2.3 gekeken naar factoren die invloed hebben op bewonersparticipatie. Aan de hand van de wetenschappelijke literatuur is de verwachting dat de volgende factoren van invloed zullen zijn op bewonersparticipatie: persoons- en huishoudenkenmerken; sociale cohesie; het ondernemen van activiteiten in de wijk en verticale cohesie (het contact tussen woningcorporatie en bewoners). Deze factoren zullen in deze paragraaf onafhankelijk van elkaar behandeld worden. In de paragraaf over verticale cohesie zal een lijstje gepresenteerd worden met essentiële voorwaarden die samenhangen met het succes van bewonersparticipatie. Ten slotte zal een conceptueel model gepresenteerd worden die voortvloeit uit de voorafgaande paragrafen.

2.2 Bewonersparticipatie

2.2.1 Definities

In dit onderzoek staat het begrip bewonersparticipatie centraal. Er zijn talloze verschillende definities van bewonersparticipatie in de literatuur te vinden. Van Marissing (2008) omschrijft bewonersparticipatie als:

“de mate waarin bewoners actief zijn in hun buurt, onder andere door betrokkenheid bij het beleid” (p.20).

Met zijn definitie laat van Marissing ruimte voor de wederkerigheid van de relatie tussen bestuurders en bewoners. Bewoners kunnen namelijk zelf ook participatie afdwingen (Van Marissing, 2008; Burby, 2003). Verder laat deze definitie ruimte voor alle vormen en gradaties van participatie. Waar de definitie zich vooral mee onderscheidt is dat de participatie zich in een afgebakend gebied afspeelt, namelijk de buurt. Het signaleert dus dat bewonersparticipatie zich uit, door bewoners die actief zijn in hun buurt/wijk. Zij kunnen hier onder andere vorm aan gegeven door betrokken te zijn bij het beleid. Van Marissing laat bij deze definitie ruimte voor zowel participatie bij beleid als bij participatie in interventies. Met participatie in interventie worden bijvoorbeeld initiatieven om de leefbaarheid in een wijk te verhogen bedoeld. Het gaat bij deze vorm van participatie dus niet zozeer om het betrokken worden bij beleid, maar het betrokken worden bij de wijk (Flache & Koekoek, 2009). De meeste definities noemen alleen het actief betrokken zijn bij het beleid en laten de betrokkenheid bij de buurt daarentegen achterwege.

Nelissen (1980) definieert participatie iets ruimer:

“allerlei vormen van deelnamen van de burger aan de besluitvorming, variërend van een geringe tot een zeer grote deelname aan en invloed op de besluitvorming” (p. 136).

Bij deze definitie is er ook ruimte gelaten voor wederkerigheid van de relatie tussen burgers en

bestuurders. Anders in deze definitie is, dat er over burgers gesproken wordt in plaats van bewoners. Het onderscheid tussen burger en bewoner is, dat het woord burger een hele stad beslaat en het woord bewoner beter toepasbaar is op mensen die in een wijk wonen. Wat dit betreft is de definitie van Nelissen iets breder dan die van Marissing. Verder verschilt Nelissen' definitie van die van Marissing, door niet specifiek te spreken over een afgebakend gebied. Daarnaast spreekt hij alleen over betrokkenheid bij beleid (besluitvorming) en laat hij geen ruimte voor participatie in interventies.

In de hoofdvraag van dit onderzoek is echter een aantal aspecten belangrijk die in geen van de definities allemaal voorkomen. Zo besteedt van Marissing' definitie aandacht aan de gebiedsafbakening wat voor dit onderzoek belangrijk is, maar neemt hij participatie te breed. Nelissen daarentegen heeft geen gebiedsafbakening, maar bakent participatie wel weer af door alleen te spreken over participatie bij beleid. Aangezien in dit onderzoek de betrokkenheid van bewoners bij besluitvormingsprocessen (afbakening van soort participatie) in hun buurt (afbakening van het gebied) centraal staat, is er een definitie opgesteld die beide definities combineert.

Definitie van bewonersparticipatie in dit onderzoek is dus:

“De mate waarin bewoners betrokken zijn bij besluitvormingsprocessen die zich afspelen hun buurt”

Burger- bewonersparticipatie

In de literatuur worden zowel de termen burgerparticipatie, bewonersparticipatie als huurderparticipatie gebruikt. Vormen van burgerparticipatie die vooral betrekking hebben op bewoners van een ruimtelijke eenheid, worden vaak bewonersparticipatie of huurderparticipatie genoemd. Het gaat hierbij om participatie op buurt- of wijk niveau (Van Marissing, 2008) De term bewonersparticipatie wordt daarom vooral door woningcorporaties gebruikt terwijl de bredere term burgerparticipatie vaker door de overheid gebruikt wordt (VROM, 2005b).

Uit de literatuur kan opgemaakt worden dat in veel gevallen de begrippen inherent aan elkaar zijn. De vormen en gradaties van participatie verschillen bij deze verschillende begrippen niet en ook de factoren die invloed hebben op participatie lijken weinig van elkaar te verschillen. Aangezien de verschillen niet groot lijken te zijn is er voor gekozen om zowel van de literatuur over burgerparticipatie als van de literatuur over bewonersparticipatie gebruik te maken. In deze scriptie zal gesproken worden over bewonersparticipatie omdat participatie bij woningcorporaties centraal staat.

2.2.2 Geschiedenis

Het participeren van burgers bij beleidskwesties is geen nieuw fenomeen. In de jaren zeventig is onder invloed van actiegroepen burgerparticipatie tot stand gekomen. De lokale politiek en het bestuur lieten burgers deelnemen aan planontwikkelingen en besluitvorming. Deze participatie kwam voort uit het idee van democratie. In de jaren tachtig werd deze participatie wettelijk vastgelegd maar participatie vanuit het idee van democratie ging toen enigszins verloren (Nelissen 1980; van Kempen & Priemus, 1999). Met name vanaf de jaren '90 is er hernieuwde belangstelling voor participatie te bespeuren. Alleen wordt burger- en bewonersparticipatie nu vaak ook gezien als een instrument voor overheid en woningcorporaties om draagvlak te creëren in plaats van het realiseren van ideeën voor een basisdemocratie (Van Kempen & Priemus, 1999; Van Marissing 2008; Nelissen 1999). Deze hernieuwde belangstelling voor bewonersparticipatie in de jaren '90 uitte zich onder andere door de intrede van een nieuwe aanpak; participatie in de vorm van 'interactieve beleidsvorming', waarbij de nadruk kwam te liggen op de gelijkwaardigheid van alle betrokken partijen (Van Marissing 2008). De Graaf (2007) definieert interactief beleid als volgt;

“Interactief beleid komt erop neer dat een overheid in een zo vroeg mogelijk stadium (groepen) burgers, bedrijven, maatschappelijke organisaties en andere overheden betreft bij de

planvorming, de besluitvorming en/of de uitvoering met het doel meer draagvlak te krijgen en eventuele weerstand weg te nemen” (p.1).

In de jaren negentig doet interactief beleid ook zijn intrede bij woningcorporaties. Vanaf het moment dat er een Overlegwet (1998) kwam waarin het recht op overleg en advies werd vastgelegd, vormde dit de basis voor participatie binnen de corporatiesector. Binnen de corporaties wordt participatie als “de betrokkenheid en de invloed op plan- en beleidsvorming van woningcorporaties” gezien (Corpovenista, 2010).

2.2.3 Hedendaagse participatie bij woningcorporaties

Interactief beleid is tegenwoordig dus ook zichtbaar bij woningcorporaties (Van Marissing 2008). Het omvat vooral de formele overlegstructuur, die tot stand is gekomen met de Overlegwet. Deze formele overlegstructuur komt tot uiting in huurderkoepels en bewonerscommissies. Naast deze formele participatie zijn er tegenwoordig ook verschillende vormen van informele participatie zichtbaar. Deze informele vormen van participatie ontstaan doordat veel corporaties de traditionele/formele manier van participatie niet optimaal vinden functioneren. Binnen de bewonerscommissies en huurderkoepels wordt namelijk vaak een oververtegenwoordiging aangetroffen van autochtone senioren, waardoor deze overlegstructuur niet representatief is. Sommige corporaties proberen daarom actief nieuwe leden te zoeken om zo een representatieve formele overlegstructuur te bewerkstelligen. Het merendeel zoekt deze andere groepen, zoals jongeren en allochtonen, via informele wegen (Corpovenista, 2010). Deze zoektocht leidt tot diverse vormen van informele participatie. Er zijn echter ook vele vormen van bewonersparticipatie die niet zozeer formeel of informeel zijn, zij zijn een beetje van beiden. Daarom worden ze door Corpovenista² in het zogenaamde ‘schemergebied’ geplaatst (Corpovenista, 2010). In tabel 2.1 is een schema te zien waarin deze participatievormen bij woningcorporaties zichtbaar zijn. Bovenaan is de “Interactieve beleidsvorming” zichtbaar waarbij participatie plaatsvindt via formele wegen zoals die in de Overlegwet zijn vastgelegd. Onderaan staat “Actief burgerschap” waarbij participatie via informele wegen plaatsvindt en waarbij participatie dus los staat van de Overlegweg. Het “Schemergebied” zit tussen de formele en informele manieren van participeren in.

Tabel 2.1: Een overzicht van de huidige participatievormen bij woningcorporaties

Wat?	Kader	Vormen
Interactieve beleidsvorming	Overlegwet	Koepels Bewonerscommissies Etc.
“Schemergebied”	Overlegwet / In de geest van de overlegwet / Los van de overlegwet	Klantenpanels Klankbordgroepen Wijkraden Bewonerscommissies Etc.
Actief burgerschap	Los van de overlegwet	Zelfbeheer Activiteitencommissies Bottum-up initiatieven Bewonerscommissies Etc.

Bron: Corpovenista (2010)

² Corpovenista is een platform waar 14 corporaties in zitten en daarnaast is Aedes aan het platform verbonden. Het platform werkt samen met kennisinstututen, universiteiten en andere betrokken partijen.

Veranderende participatie strategieën

Corpovenista heeft een onderzoek gedaan naar de aanpak, ervaringen en beleidsontwikkelingen ten aanzien van participatie bij veertien corporaties. Corpovenista is een samenwerking tussen veertien corporaties en Aedes³. In het onderzoek (2010) over participatie kwam naar voren dat alle veertien corporaties op dit moment zoekende zijn naar een nieuwe manier om bewoners te betrekken, omdat ze de formele participatie te beperkt vinden. In dit onderzoek zijn vier strategieën over de huidige omgang met participatie onderscheiden; *aanvullende andere/ nieuwe vormen, vervangende andere/ nieuwe vormen, formeel andere rol/ andere waarde toekennen* en *investeren in kwaliteit huidige formele structuur*.

Vrijwel alle corporaties zoeken actief naar *aanvullende/ nieuwe vormen van participatie* om zo een bredere groep huurders te bereiken. Bijvoorbeeld door op themagerichte en laagdrempelige manieren bewoners te betrekken. Bij deze aanvullende vormen is de invloed van de huurder minder groot of is deze minder duidelijk vastgelegd dan in de Overlegwet. In sommige gevallen hebben de corporaties om deze reden een duidelijk participatieplan opgesteld, wat er voor kan zorgen dat corporaties goed nadenken over het invloedniveau dat ze bewoners willen geven. Daarnaast kan dit plan meehelpen aan een duidelijker participatieproces.

De formele participatiestructuur helemaal *vervangen door een nieuwe participatiestructuur* is toegepast bij twee van de veertien corporaties. Deze nieuwe structuur richt zich meer op bewonersbetrokkenheid dan op huurderinspraak. Verder is er meer ruimte voor laagdrempelige contactmomenten. Het doel van de Overlegwet staat nog wel centraal maar de letterlijke invulling ervan niet.

De meerderheid van de corporaties kiest ervoor om de *formele participatie een andere rol/ waarde toe te kennen*. Bijna alle corporaties willen de formele structuur wel behouden maar niet in de oude rol. “Dan verschuift de rol deels van ‘representatieve vertegenwoordiging van achterban’ naar een ‘waakhond of procesbewaker’.” Met andere woorden; de rol van bijvoorbeeld de huurderkoepel verandert van het vertegenwoordigen van de achterban naar het in de gaten houden van het procesverloop.

De minderheid kiest er voor om in de kwaliteit van de *huidige formele structuur te investeren*. Dit kan gedaan worden door bijvoorbeeld het overleg te moderniseren door middel van themagroepen of door huurdersorganisaties eerder bij de besluitvorming betrekken. Overigens hebben huurders, volgens de wet, recht op formele inspraak dus in zoverre blijven de corporaties daar in ieder geval nog aan voldoen (Corpovenista, 2010).

Zoals duidelijk is geworden neemt het belang van formele participatie bij corporaties af en het belang van nieuwe vormen, zoals in veel gevallen informele participatie, toe. De corporaties (die deel uit maken van Corpovenista) zijn allen positief over ervaringen met deze informele participatie. “Er is vaak een goede sfeer, de resultaten zijn positief en het contact inspirerend” (Corpovenista, 2010, p.11). Informele participatie heeft vaak een ongedwongen en onbevangen karakter dat zowel voordelen als nadelen met zich meebrengt. De voordelen zijn dat de informele vormen laagdrempelig zijn, vaak leuke inspirerende en waardevolle contacten oplevert en er een bredere doelgroep bereikt kan worden. Nadelen zijn echter dat het onvoldoende zekerheid geeft en de doelen niet altijd centraal gesteld worden. Verder is er vaak frictie tussen formele en informele participatie wanneer beide ingezet worden. Zo kunnen formele bewonersgroepen zich bijvoorbeeld gepasseerd voelen wanneer andere bewoners om advies gevraagd worden. Door goed te communiceren kan al een deel van deze frictie ondervangen worden (Corpovenista, 2010). Om de informele participatie in goede banen te leiden is het van belang dat het hoofddoel van de informele participatie duidelijk is. Bij formele participatie is het hoofddoel vaak dat de bewoners meedenken bij de plan- beleidsvorming, maar bij informele participatie is dit vaak niet het doel. Meestal zijn de belangrijkste doelen van informele

³ Aedes is de branchevereniging van woningcorporaties in Nederland. Aedes maakt zich sterk voor de condities waaronder corporaties als maatschappelijke ondernemingen hun werk kunnen doen. Aedes geeft voorlichting en informatie en initieert onderzoek en productontwikkeling. Aedes is ook de werkgeversvereniging van de corporatiebranche (Aedes, 2011).

participatie meedenken (niet alleen bij plan- en beleidsvorming), actief burgerschap⁴ en de 'traditionele initiatieven' zoals klankbordgroepen bij groot onderhoud en nieuwbouwprojecten (Corpovenista, 2010).

2.2.4 Soorten, gradaties en stijlen

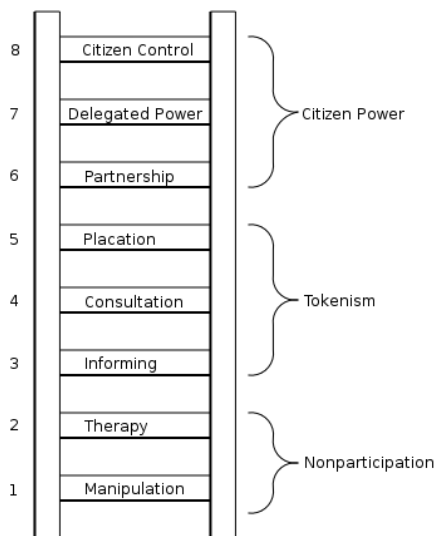
In participatieprocessen kan de mate van invloed die bewoners hebben verschillen. Deze is groter naarmate de rol van de bestuurder kleiner wordt. Met andere woorden: hoe hoger op de participatieladder (zie figuur 2.1 en 2.2), hoe groter de rol van de bewoner (Pröpper en Steenbeek, 1999).

Sherry Arnstein presenteerde in 1969 een participatieladder waarin de verschillende gradaties van participatie weergegeven worden (figuur 2.1) (van Kempen & Priemus, 1999; Van Marissing, 2008). Het betreft de mate waarin burgers mee (mogen) participeren. Op de onderste sport van de ladder is de vorm van participatie met de minste invloed zichtbaar en hoe hoger op de ladder, des te groter de invloed. De participatieladder van Arnstein betreft acht sporten die in figuur 2.1 zichtbaar zijn. De ladder van Nelissen (1980) (zie figuur 2.2) die hierop gebaseerd is betreft zes sporten namelijk; *beslissen door overheid*, *meeweten*, *meedenken*, *meepraten*, *meebeslissen* en *beslissen door burgers*.

Kijkend naar de ladder van Nelissen wordt er met de graad *meeweten* bedoeld dat informatie over plannen aan bewoners verstrekt wordt. Als er sprake is van *meepraten* dan krijgen bewoners niet alleen informatie, ze worden ook in de gelegenheid gesteld om in gesprek of discussie te gaan over de gemaakte plannen. Als bewoners mogen *meebeslissen* hebben ze een formele plaats in de besluitvorming en wordt met hun stem rekening gehouden. Als *burgers/bewoners beslissen* hebben zij het vooral voor het zeggen. Binnen vooraf gestelde randvoorwaarden krijgen bewoners/huurders de vrijheid om op zelfstandige wijze tot een besluit te komen. De uitkomsten van het proces hebben een bindende werking. De corporatie of gemeente kan deelnemen in dit proces en zijn gebonden aan de uiteindelijke uitkomsten (Edelenbos e.a., 2006; Arnstein, 1969, van Kempen & Priemus, 1999; Nelissen, 1980; VROM, 2002). Deze mate van participatie komt in de praktijk niet zo vaak voor, maar in de wijk Spaarnoog in Haarlem mocht de bewoners van de wijk daadwerkelijk (mee)beslissen, binnen de randvoorwaarden van de voorgestelde architecten (Taneja, 2007). Bewoners werden vanaf het begin bij de sloopplannen voor hun wijk betrokken en mochten een architect uitkiezen. Deze architect heeft met alle bewoners gesprekken gehad voordat hij begonnen is met het ontwerp van de nieuwe wijk (Taneja, 2007).

⁴ Onder het actieve burgerschap wordt het volgende verstaan: "Actief burgerschap behelst het (leren) deelnemen aan en verantwoordelijkheid dragen voor de maatschappij. Actief burgerschap ontstaat in de wisselwerking tussen burgers en de institutionele omgeving. Het vereist van burgers dat ze competenties ontwikkelen om die verantwoordelijkheid te kunnen nemen en dragen en het vereist van instituties dat zij burgers daartoe uitnodigen, ondersteunen en toerusten (Tonkens in Corpovenista 2010, p.5)". Door middel van actief burgerschap proberen corporaties er dus voor te zorgen, dat bewoners een bijdrage leveren aan het publieke domein (Hurenkamp & Tonkens, 2011).

Figuur 2.1: A ladder of Citizen Participation van Sherry Arnstein

Bron: NCCD (2011)

Figuur 2.2: Participatiegraden van Nelissen

Bron: Nelissen (1980)

Verschillende bestuurstijlen

Naast de verschillende participatiestrategieën die corporaties hebben/innemen en de mate van invloed die bewoners kunnen uitoefenen, zijn er ook verschillende bestuurstijlen die corporaties hanteren. Het grootste verschil in bestuurstijl zit hem in hoe de corporatie met zijn huurders omgaat. Hierbij kan een tweedeling gemaakt worden tussen interactief en niet-interactief beleid. De verschillende bestuurstijlen die Pröpper & Steenbeek (1999) onderscheiden zijn;

- gesloten autoritaire stijl
- open autoritaire stijl
- consultatieve stijl
- participatieve stijl
- delegerende stijl
- samenwerkende stijl
- faciliterende stijl

Bij de *faciliterende stijl* nemen bewoners het initiatief en biedt de corporatie ondersteuning aan dit initiatief. Het beleid van de bewoner staat hier voornamelijk centraal. Bij de *samenwerkende stijl* werken de bewoners en de corporatie samen. Het gaat hier om gezamenlijk beleid, waarbij het initiatief van beide kanten kan komen. Bij de *delegerende stijl* krijgen de bewoners de bevoegdheid van de corporatie om binnen de door de corporatie gestelde randvoorwaarden zelf beslissingen te nemen. De bewoners is hierbij de meebeslisser. De *participatieve stijl* houdt in dat bewoners advies mogen geven maar dat de corporatie het initiatief neemt. Hierbij staat het beleid van de corporatie eigenlijk centraal, maar houdt de corporatie rekening met de adviezen en wensen van de bewoners. Bij de overige stijlen staat het beleid van de corporatie helemaal centraal (Pröpper & Steenbeek, 1999). Deze drie stijlen worden hier niet verder toegelicht omdat hier geen sprake is van enige vorm van participatie.

Daarnaast is er vaak geen sprake van maar één bestuurstijl binnen een organisatie. Dit verschilt meestal per project. De keuze voor een stijl is afhankelijk van de visie en het beleid van de corporatie, de doelstellingen, omvang en complexiteit van het project. Er kunnen binnen een organisatie dus meerdere bestuurstijlen naast elkaar bestaan (Pröpper & Steenbeek, 1999).

Edelberg heeft deze bestuurstijlen samen met de participatieladder van Pröpper en

Steenbeek (gebaseerd op de ladder van Arnstein en sterk overeenkomend met de ladder van Nelissen) in een tabel weergegeven (zie figuur 2.3). In deze figuur wordt duidelijk wat voor soort invloed bewoners bij de verschillende bestuurstijlen hebben.

Figuur 2.3: Mate van participatie en stijlen van bestuur

Tabel 2.1 Mate van participatie en stijlen van bestuur			
Participatieladder Edelenbos (2000)	bestuurstijlen Pröpper en Steenbeek (1999)	rol van burger	rol van bestuur
Participant wordt niet betrokken	1. gesloten autoritaire stijl	geen	voert zelfstandig beleid en verschaft geen informatie
1. informeren	2. open autoritaire stijl	doelgroep van onderzoek/ voorlichting, levert geen input	voert zelfstandig beleid en verschaft hierover informatie
2. raadplegen	3. consultatieve stijl	geconsulteerde gesprekspartner	bepaalt beleid en geeft de mogelijkheid tot commentaar, maar hoeft daaraan geen consequenties te verbinden
3. adviseren	4. participatieve stijl	adviseur	bepaalt beleid, maar staat open voor andere ideeën en oplossingen
4. coproduceren	5. delegerende stijl	5. medebeslisser: binnen randvoorwaarden	5. bestuur besluit over het beleid met inachtneming van de voorafgestelde randvoorwaarden
	6. samenwerkende stijl	6. samenwerkingspartner op basis van gelijkwaardigheid	6. bestuur werkt en besluit op basis van gelijkwaardigheid met participant samen
5. meebeslissen	7. faciliterende stijl	initiatiefnemer	biedt ondersteuning en laat beleidsvorming aan participanten over

Bron: Edelenbos e.a. (2006)

Het beeld dat via deze ladders en bestuurstijlen kan ontstaan is, dat corporaties bepalen hoe een bewoner mee mag denken of beslissen. Dit is in vele gevallen ook zo, maar bewoners kunnen ook een bepaalde mate van participatie afdwingen. Er is dus wederkerigheid bij bewonersparticipatie zichtbaar, bewoners kunnen ook met initiatieven komen of besluiten om wel of niet te participeren (Van Marissing, 2008).

Wat bepaalt de mate van participatie?

De vorm die participatie aanneemt is niet zomaar een keuze. Deze vorm hangt af van verschillende criteria. Zo zijn het *onderwerp*, *planniveau*, *initiatief*, *methode*, *begeleiding* en het *doel* hierbij van belang (Nelissen, 1980). De toepassing van participatie is onder andere afhankelijk van het betreffende *onderwerp*, zoals ruimtelijke ordening, de gezondheidszorg, het welzijn en vele andere maatschappelijke onderwerpen. Ook het *planniveau* kan verschillen per participatieproces.

Participatie kan plaats vinden op landelijk, provinciaal en gemeentelijk niveau. Ook is het voor de vorm van de participatie van belang wie het *initiatief* heeft genomen; is dit de overheid, door een groep bewoners, woningcorporatie of andere partijen? Er zijn verschillende *participatiemethodes*. Voorbeelden hiervan zijn voorlichtingsbijeenkomsten, een enquête, woonateliërs en klankbordgroepen. Alle methodes hebben voor- en nadelen, maar wat als voor- en nadeel gezien wordt hangt af van het criterium dat men hanteert. Als een project binnen een kort tijdsbestek afgerond moet zijn zal een andere methode de voorkeur krijgen dan wanneer het betrekken van zoveel mogelijk bewoners het belangrijkste is. Participatie kan ook verschillen wat betreft *begeleiding*. Participatie kan door professionele partijen begeleid worden maar het kan ook voorkomen dat het niet of nauwelijks begeleid wordt. Met welk *doel* participatie ingezet wordt, bepaalt voor een belangrijk deel hoe een participatieproces zal verlopen (VROM, 2005). Nelissen (1980) onderscheidt twee motieven; die waarbij het verbeteren van plannen het hoofddoel is en die waar het emanciperende karakter van de burger centraal staat. Onder het verbeteren van de plannen wordt verstaan dat het betrekken van bewoners een inhoudelijke verrijking kan zijn voor het beleid of project (Pröpper en Steenbeek, 1999). Zo kunnen bewoners beschouwd worden als deskundigen, die over waardevolle informatie beschikken (Van Marissing, 2008; Elander & Blanc 2001). Als het emanciperende karakter van de burger centraal staat, is democratie het uitgangspunt van de bewonersparticipatie.

2.2.5 Motieven

De twee motieven die Nelissen geeft om bewoners bij beleid te betrekken worden door veel wetenschappers en organisaties erkend, maar er zijn in de literatuur nog aanvullende redenen te vinden (Corpovenista, 2010; Elander & Blanc 2001; Flache & Koekkoek, 2009; Van Marissing, 2008; Pröpper & Steenbeek, 1999; Raad voor het Openbaar Bestuur, 2005; VROM, 2005). Naast het emanciperende karakter dat als een leidraad voor bewonersparticipatie gezien kan worden geeft de Raad voor het Openbaar Bestuur (2005) aan dat overheden participatie ook kunnen gebruiken om de *legitimiteit van het besluitvormingsproces te verbeteren*. Een bijkomend voordeel is dat participatie *kan bijdragen aan de tevredenheid* van bewoners. Als bewoners het gevoel hebben dat zij genoeg in te brengen hebben, zullen ze eerder tevreden zijn over het besluitvormingsproces dan mensen die dit gevoel niet hebben (Van Marissing, 2008). Dit kan vervolgens weer leiden tot *meer draagvlak en begrip bij bewoners*. Deze steun van het beleid of projecten kan zo ook weer zorgen voor een betere verstandhouding tussen de overheid of andere instanties en de bewoners (Flache & Koekkoek, 2009; Raad voor het Openbaar Bestuur, 2005). Zoals sommige auteurs het ook wel omschrijven; de kloof tussen burger en bestuur wordt verkleind (Van Bergeijk e.a., 2008; Van Marissing, 2008; zie bijvoorbeeld Hazeu e.a. 2005, Huygen & Rijksschroeff 2004, VROM-Raad 2002). Deze samenwerking kan er voor zorgen dat de organisatie nieuw leven ingeblazen krijgt en dat door de meningen van bewoners te horen tekortkomingen zoals verkokering of gebrekkige interne communicatie aan het licht komen (Raad voor het Openbaar Bestuur, 2005; Van Marissing, 2008).

In het onderzoek van Corpovenista (2010) kwam naar voren dat *actief burgerschap ook een doel kan zijn van participatie*. Hierbij wordt door middel van participatie getracht bewoners meer betrokken te laten zijn bij de maatschappij, zoals bij hun wijk (Corpovenista, 2010; Van Marissing, 2008; WWR, 2005). Naast het motief om bewoners bij projecten/beleid te betrekken is er nog een belangrijke reden. Het *juridisch argument*, dat er voor zorgt dat er geen onnodige aantasting van belangen van partijen in de samenleving plaatsvindt (Inspraakpunt Verkeer en Waterstaat, 2004). Dit argument uit zich vooral in de formele inspraak die geldt bij besluitvormingsprocedures. Vooral de Algemene wet bestuursrecht is van belang. Hierin staat weergegeven welke omgangsregels er gelden omtrent inspraak.

Ook wanneer niet duidelijk is op welke manier bewoners van het participatieproces kunnen profiteren, worden bewoners soms toch bij het proces betrokken. In dit geval wordt het betrekken van bewoners ingezet als *marketing strategie*. De overheid of corporatie kan op die manier dan laten zien dat zij aan haar wettelijke verplichting heeft voldaan. Volgens sommige wetenschappers is het

motief van de overheid of corporatie in dit geval dat ze hun plannen kunnen legitimeren en daarmee het draagvlak vergroten. (Van Marissing, 2008).

Nadelen en gevaren van bewonersparticipatie

Naast de vele motieven om bewoners bij het besluitvormingsproces te betrekken, heeft bewonersparticipatie ook een negatieve zijde. Zo zijn de *kosten* zowel in financiële zin als qua arbeidsinspanning hoger dan wanneer bewoners niet bij projecten betrokken worden. Deze kosten kunnen zich natuurlijk terugverdienen door een betere inhoudelijke beslissing en minder beroepsuren, maar dit is niet altijd het geval (Van Marissing, 2008).

Naast de kosten die hoog kunnen oplopen is de *tijdsdruk* ook iets dat voor problemen kan zorgen. Het betrekken van bewoners bij besluitvormingsprocessen kost vaak meer tijd dan hen erbuiten laten. Vaak geldt hoe meer partijen bij een project betrokken zijn hoe meer verschillende belangen, en dat uit zich vaak uit in lange 'onderhandelingen'. Daarnaast is het ook niet altijd wenselijk om bewoners te vaak bij projecten te betrekken omdat dit kan leiden tot participatiemoedigheid. De lange duur van projecten vraagt overigens veel inspanning van bewoners, waardoor zij vaak afhaken. De lange adem waar bewoners veelal over moeten beschikken zorgt ervoor dat er maar een select groepje participeert, wat een slechte afspiegeling van de achterban met zich mee brengt (Van Bergeijk e.a., 2008; Van Marissing, 2008).

Waar tijdens het participatieproces ook vaak tegenaan gelopen wordt is het *NIMBY effect*, waarbij bewoners niet een besluit nemen dat voor iedereen het beste is, maar vooral aan hun eigen belang denken. Ze vinden de plannen wel goed, maar willen niet dat het bijvoorbeeld hun huis betreft, dat gesloopt wordt (Berg, 2009; Van Bergeijk e. a., 2008). Daarnaast kan het *onderwerp te ver van de bewoners af staan* of het *ontbreekt hun aan kennis* over het onderwerp (Van Marissing, 2008).

Ook gebeurt het vaak dat bewoners *verkeerde verwachtingen* hebben bij hun betrokkenheid, wat uiteindelijk kan resulteren in ontevreden bewoners. Om verkeerde verwachtingen te voorkomen is duidelijke communicatie, over onder andere de invloed die bewoners hebben, erg belangrijk (Van Bergeijk e. a., 2008).

Van Bergeijk e.a. (2008) geven aan dat er ook belemmeringen bij de bewoners zelf kunnen zijn die ervoor zorgen dat participatie niet optimaal verloopt. De onderlinge verdeeldheid, een *beperkt aantal actieve bewoners* in de wijk, een *weinig constructieve houding tot samenwerken* en de *hoge moeilijkheidsgraad van de planontwikkeling voor allochtonen* kunnen het participatieproces in de weg staan. De onderlinge verdeeldheid kan voor het grootste deel toegewezen worden aan het NIMBY effect, zoals hierboven beschreven. Het beperkt aantal actieve bewoners kan verklaard worden door de lange tijdsduur van projecten, moeilijkheidsgraad van de planontwikkelingen, het onderwerp van de plannen dat niet iedereen aanstaat, tijdsgebrek van bewoners. Daarnaast ligt het natuurlijk niet in ieders aard om te willen participeren.

Als laatste is er vaak een te sterke wij- versus zij- mentaliteit waarin bewoners niet als doel hebben samen met de corporatie of gemeente plannen te maken of tot een compromis te komen. Kortom de constructieve houding tot samenwerken schiet veelal tekort (Van Bergeijk e. a., 2008) zowel bij bewoners als bij professionele partijen.

Samenvattend kan gezegd worden dat naast de wettelijk vastgelegde inspraak, waar bewoners recht op hebben, het erg belangrijk is om een goede afweging te maken of je bewoners wel of niet bij het proces betreft en in welke mate. Wanneer dit verkeerd ingeschat wordt, kan bewonersparticipatie projecten ernstig vertragen of op kosten jagen.

2.3 Factoren die bewonersparticipatie beïnvloeden

2.3.1 Persoons- en huishoudenkenmerken

Inleiding

Uit diverse onderzoeken is gebleken dat de mate van bewonersparticipatie mede wordt bepaald door allerlei persoons- en huishoudenkenmerken (Van Marissing, 2008). De kenmerken die effect lijken te hebben op bewonersparticipatie zijn *leeftijd*, *geslacht*, *huishoudensamenstelling*, *sociaal-economische status*, *woonduur*, *eigendomssituatie*, *etniciteit*, *ontevredenheid met leefsituatie* en *persoonlijkheid* (Bolt & ter Maat, 2005; Galster, 2003; Gerson e.a., 1977; Kang & Kwak, 2010; 2003; Van Marissing, 2008; Permentier, 2009).

Verbanden

Ouderen, vrouwen en huishoudens met kinderen participeren vaker dan jongeren, mannen en huishoudens zonder kinderen (Permentier, 2009). Het betreft groepen die relatief veel tijd in de wijk besteden en daardoor meer binding hebben met de wijk en dus vaak meer belangen hebben zich voor de wijk in te zetten (Bolt & ter Maat, 2005). Zo zijn ouders vaker bereid zich in te zetten voor de wijk omdat ze een leuke en veilige omgeving voor hun kinderen willen bewerkstelligen (Permentier, 2009). *Leeftijd*, *huishoudensamenstelling* en *geslacht* lijken dus invloed te hebben op de mate van participatie.

Daarnaast komt in veel onderzoeken naar voren dat de *sociaal-economische status* (inkomen en opleiding) van bewoners invloed heeft op de mate van participatie. Hier is echter geen eenduidigheid over. In sommige onderzoeken blijken mensen met een hoge sociaal- economische status meer te participeren (Bolt & ter Maat, 2005, p. 57; Permentier, 2009, p. 116), terwijl in andere onderzoeken juist het tegenovergestelde naar voren komt (Völker & Verhoeff, 1999). De oorzaak van deze tegenstrijdigheid kan liggen in de verschillen in schaal- en abstractieniveau van de plannen waarbij de bewoners betrokken worden. Zo komt in het onderzoek van Van Bergeijk e.a. (2008), naar voren dat hoger opgeleiden meer participeren. De verklaring die hiervoor wordt gegeven is dat hetgeen bewoners in mee kunnen participeren vaak abstracte plannen betreft, waardoor lager opgeleiden vaker moeite hebben met het begrijpen van de plannen. Dit kan een reden zijn om niet te participeren. In de onderzoeken waaruit blijkt dat lager opgeleiden meer participeren zou het kunnen gaan om vormen van participatie die minder abstract en juist concreter zijn. De betrokkenheid van bewoners kan dus afhangen van het soort activiteit waarvoor ze betrokken worden (Gerson e.a., 1977).

Woonduur en *eigendomssituatie* blijken ook invloed te hebben op participatie (Galster, 2003; Gerson e. a., 1977; Kang & Kwak, 2003; Permentier, 2009). Zo is de kans op participatie groter naar mate men langer in de wijk woont dan wanneer men er pas kort woont. Er kan niet zomaar vanuit gegaan worden, dat het langer in de wijk wonen, resulteert in meer betrokkenheid, maar het vergroot de kans om burens te ontmoeten, vriendschappen te sluiten en zich aan te sluiten bij een organisatie. Deze betrokkenheid bij de wijk en de contacten met bewoners kunnen leiden tot een sterkere binding met de wijk. Deze sterkere binding kan er voor zorgen dat deze bewoners eerder geneigd zijn deel te nemen aan projecten die hun wijk betreffen. Daarnaast is uit onderzoek gebleken dat bewoners van koophuizen vaker participeren in projecten betreffende hun buurt dan huurders. Als gevolg van investeringen in hun huis, hebben woningeigenaren baat bij een prettige sfeer en een goed imago van de wijk. Deze factoren beïnvloeden uiteindelijk ook mede de waarde van hun huis. Om deze reden zullen ze sneller geneigd zijn zich voor hun wijk in te zetten en ook hun huis beter te onderhouden (DiPasquale & Glaeser, 1999).

Voor het verband tussen *etniciteit* en participatie geldt ongeveer hetzelfde als voor sociaal-economische status. Er is een tweedeling in onderzoeken over de invloed van etniciteit op de mate van participatie (Van Bergeijk e.a., 2008; Van Marissing, 2008; Bolt & ter Maat, 2005). Ook hiervoor ligt de verklaring waarschijnlijk in het feit dat de mate van participatie onder allochtonen en

autochtonen afhangt van het onderwerp en wat voor soort participatie het betreft. Zo komt in een enkel onderzoek vaak naar voren dat etnische minderheden zich vaker inzetten voor de buurt dan autochtonen (dit is vaak laagdrempelige participatie zoals het schoonhouden van de wijk, de veiligheid waarborgen, enz.). In andere onderzoeken komt naar voren dat autochtonen juist vaak oververtegenwoordigd zijn in bewonersgroepen, klankbordgroepen en andere hoogdrempelige vormen van participatie. Naast de laag/ hoogdrempeligheid van plannen en het abstractieniveau zijn bij etniciteit nog andere factoren die invloed kunnen hebben op het verschil in betrokkenheid bij allochtonen en autochtonen. Wanneer allochtonen minder participeren, kan dit in sommige gevallen ook verklaard worden door het feit dat veel allochtonen niet bekend zijn met het Nederlandse vergadercircuit, er soms een gebrek aan kennis van de Nederlandse taal is en daarnaast wordt sommige allochtone vrouwen een beperking opgelegd om mee te participeren.

Vaak wordt er vanuit gegaan dat wanneer bewoners niet participeren ze waarschijnlijk onverschillig zijn of het beleid/plannen wantrouwen. Uit het onderzoek van Bolt en Ter Maat (2005) komt echter naar voren dat ontevredenheid juist vaak een reden is om te participeren. Het niet participeren, kan in dit geval ook gezien worden als een uiting van tevredenheid. Dit wil echter niet zeggen dat bewoners zich altijd voor hun buurt inzetten wanneer zij ontevreden zijn (over bijvoorbeeld de leefbaarheid of als deze dreigt te verslechteren).

De “exit, voice and loyalty” theorie van Hirschman⁵ kan gebruikt worden om meer inzichten te krijgen in welke factoren het wel dan niet participeren bij onvrede kunnen verklaren. Wanneer bewoners het idee hebben dat hun inspanning minder zal opleveren dan wat ze erin investeren, dan zullen zij zich niet actief inzetten of verhuizen naar een andere wijk (exit-strategie). Of de bewoners zich actief willen inzetten (voice-strategie) hangt af dus van hun inschatting of ze kans zien om de situatie te beïnvloeden. Wanneer ze hun kansen laag inschatten neemt de kans op participatie dus ook af. Bewoners kunnen ook eerst wel participeren (voice-strategie) maar haken af wanneer ze het vertrouwen verliezen dat hun inzet iets gaat opleveren. Bij de afweging om voor de voice of exit-strategie kiezen is de loyaliteit die bewoners hebben naar hun wijk van belang. Bewoners die meer te verliezen hebben omdat ze bijvoorbeeld erg gehecht zijn aan hun wijk en buurtbewoners, zullen minder snel voor de exit-strategie kiezen dan de bewoners die deze verbondenheid minder hebben (Bolt en ter Maat, 2005). Verder blijken bewoners die het idee hebben invloed uit te kunnen oefenen op het beleid, vaker te participeren. Deze laatste factor is volgens Bolt en Ter Maat (2005) één van de belangrijkste voorspellers van buurtparticipatie. Verder geven zij aan dat de verbondenheid met de buurt de doorslaggevende factor blijkt te zijn als het gaat om de mate van participatie. Deze verbondenheid met de buurt brengt dus vaak een sterkere loyaliteit aan de buurt met zich mee, wat de kans op participatie vergroot (Bolt en ter Maat, 2005).

Als laatste blijken *persoonlijkheidsverschillen* ook een gegeven te zijn waar rekening mee gehouden dient te worden. Het al dan niet participeren is niet alleen afhankelijk van de feitelijke situatie waarin iemand verkeert, maar ook van de waardering die iemand heeft voor inspraak en behoefte die men heeft om te participeren (Kokx e.a., 2009).

Naast de persoonlijke en huishoudenkenmerken, beïnvloeden ook de sociale kenmerken van de wijk de mate van participatie (Permentier, 2009). Zo kunnen etnische concentraties leiden tot minder participatie. Dit negatieve verband tussen etnische concentraties en participatie blijkt volgens Putnam (2008), vooral te gelden voor formele vormen van participatie zoals het uitbrengen van een stem. Er is echter een positief verband zichtbaar tussen etnische concentraties en participatie als het informele participatie betreft zoals demonstraties (Putnam, 2008). Niet alleen lijkt er een positief verband tussen etnische concentraties en participatie aan demonstraties, ook Marschall (2001) en Peleman (2002) zien ook andere positieve verband tussen etnische concentraties en participatie. Dit positieve verband wordt volgens hen veroorzaakt door de druk van buitenaf op de wijk waardoor de

⁵ Hirschman ontwikkelde zijn exit, voice and loyalty theorie om de reactie van klanten die ontevreden zijn over een product, bedrijf of organisatie te verklaren (Hirschman, 1970). Zijn theorie is later in de sociale wetenschap toegepast, om te ontdekken welke factoren de probleemoplossende strategieën van bewoners beïnvloeden, die geconfronteerd worden met buurtproblemen (Permentier, 2009).

interne cohesie en de onderlinge behulpzaamheid worden vergroot. Van Beckhoven & van Kempen (2006) geven aan dat gezamenlijk support onder migranten kan resulteren in een sterke verbintenis met de wijk (Portes & Landholt, 1998). Deze sterke verbintenis kan de kans op participeren weer verhogen. Of er een positief of negatief verband tussen etnische concentraties en participatie is, lijkt dus afhankelijk van de participatievorm (of het om informele of formele participatie betreft).

Over de relatie tussen de sociaal-economische opbouw van een wijk en participatie is nog niet zoveel bekend (Permentier, 2009). Een hoog mate van armoede kan er voor zorgen dat er weinig organisatiekracht is, omdat er door de economische problemen onderling veel wantrouwen is in de wijk (Wilson, 1987). Daar tegenover staat dat een hoog werkloosheidspercentage de participatie bij lokale projecten kan bevorderen (Dekker & van Kempen, 2008). Armoede kan er namelijk toe leiden dat bewoners op de wijk aangewezen zijn, en daardoor een sterkere binding met wijk en burens hebben. Dit kan de betrokkenheid bij wijkprojecten bevorderen. Verder is de mate van participatie in wijken met veel criminaliteit vaak lager dan wanneer er weinig criminaliteit is (Saegert & Winkel, 2004). Aangenomen wordt dat een hogere criminaliteit in een wijk ervoor zorgt dat bewoners zich op sociaal vlak isoleren waardoor samenwerking bemoeilijkt wordt (Permentier, 2009).

2.3.2 Ondernemen van activiteiten in de wijk

Inleiding

De mate van aanwezigheid en het ondernemen van activiteiten in de wijk kunnen ook van invloed zijn op de mate van participatie. Sommige bewoners komen voor hun dagelijkse activiteiten de wijk nauwelijks uit, in tegenstelling tot bewoners die daarvoor erg naar “buiten” gericht zijn. Omdat het ondernemen van activiteiten over het algemeen ook het ontmoeten van mensen impliceert, valt te verwachten dat mensen met een kleinere actieradius ook meer buurtcontacten opdoen. Voorzieningen fungeren eigenlijk als ontmoetingsplaatsen (Van Kempen & Priemus, 1999, Völker en Verhoeff, 1999). Deze interactie tussen burens kan volgens Putnam (2000) leiden tot een binding tussen deze bewoners en dit kan zorgen voor een sterkere hechting met de wijk. Als bewoners meer gehecht zijn aan hun wijk, hebben ze meer te verliezen en neemt de kans toe dat ze bereid zijn om zich voor de wijk in te zetten (Bolt & ter Maat, 2005). Het ondernemen van activiteiten in de wijk zou de mate van participatie dus indirect kunnen beïnvloeden.

Verbanden

Bewoners die erg op de wijk aangewezen zijn voldoen vaak aan bepaalde persoons- en huishoudenkenmerken. Zo blijken lager opgeleiden en bewoners met een lager inkomen vaak meer op de wijk aangewezen. Ook is de mate van contact en activiteiten in de wijk hoger bij kinderen en ouderen. De wijk is voor deze groepen belangrijk omdat bij deze leeftijdsgroepen de radius van activiteiten kleiner is waardoor ze meer op de nabijheid geconcentreerd zijn (Van Beckhoven & Van Kempen, 2006; Völker & Verhoeff, 1999, p. 7,8).

Verder is uit onderzoek gebleken dat allochtone kinderen en jongeren voornamelijk in de buurt en directe omgeving recreëren (Boonstra e.a., 2002). Daarom kan verwacht worden dat allochtone gezinnen meer gebruik maken van de speelvoorzieningen in de wijk dan autochtone gezinnen. Dit verwachte verschil in vrijetijdsbesteding wordt niet zozeer door culturele opvattingen veroorzaakt alswel door het verschil in sociaal-economische positie (Krouwel, 2001). Overigens kan niet alleen van de allochtone gezinnen verwacht worden dat ze meer gebruik maken van de wijk, dit geldt voor gezinnen in het algemeen. Degenen die kinderen verzorgen zijn ook wat meer op de wijk aangewezen, voor hen vormt deze buurt misschien niet de belangrijkste, maar wel een relevant territorium (Gerson e.a., 1977; Völker & Verhoeff, 1999).

Daarnaast wordt verwacht dat bewoners zonder baan, voor hun activiteiten ook meer op de wijk aangewezen zijn. Gerson e.a. (1977) geven namelijk aan dat vrouwen die niet werken meer verbonden zijn met de wijk en meer contact met burens hebben, dan de vrouwen met een baan.

2.3.3 Sociale cohesie

Inleiding

De mate van sociale cohesie in een wijk blijkt ook invloed te hebben op de mate van participatie (Kang & Kwak, 2003; Van Marissing, 2008). In deze paragraaf zal eerst het begrip sociale cohesie toegelicht worden. Daarna zal aan de hand van wetenschappelijke literatuur het verband tussen sociale cohesie in de wijk en participatie bekeken worden. Ten slotte zal duidelijk gemaakt worden welke verbanden er zijn tussen de sociale eigenschappen van een wijk en de mate van sociale cohesie.

Definitie

Sociale cohesie is een complex begrip waar vele definities van in omloop zijn. De definitie die in deze scriptie gebruikt wordt is die van Kees Schuyt (1997) en komt overeen met de definities van andere sociologen zoals Kearns & Forrest (2001) en Komter e.a. (2000). Sociale cohesie wordt door Schuyt (1997, p.41) omschreven als: “de interne bindingskracht van een sociaal systeem (een gezin, een groep, een organisatie, een universiteit, een stad, een samenleving als geheel)”. Doordat deze definitie ruimte laat voor verschillende schaalniveaus waarop sociale cohesie plaats kan vinden, is deze definitie goed toepasbaar op sociale cohesie binnen een wijk, waar in deze scriptie aandacht aan besteed wordt.

Kearns & Forrest onderscheiden vijf dimensies van sociale cohesie namelijk; normen en waarden; sociale interactie; buurtbinding; sociale controle en solidariteit (Kearns & Forrest, 2000). Deze dimensies komen vaak niet alleen voor, maar hangen met elkaar samen. Bolt en Dekker (2005) geven aan dat de dimensies buurtbinding, sociale interactie en normen en waarden vooral betrekking hebben op wijkniveau en de laatste twee vooral op nationaal niveau. In de publicatie *Stedelijke herstructurering en sociale cohesie* (2005) concluderen Bolt en Torrance dat de dimensie *gedeelde normen en waarden* weinig samenhang heeft met de andere twee dimensies (buurtbinding en sociale interactie).

Omdat er in dit onderzoek naar een specifieke vorm van bewonersparticipatie gekeken wordt, namelijk de betrokkenheid van bewoners bij herstructurering van hun wijk, wordt verwacht dat niet alle dimensies een even belangrijke rol zullen spelen. Verwacht wordt, zoals naar voren gekomen is in de publicatie van Bolt en Torrance (2005), dat de dimensies *sociale interactie* in de buurt en *buurtbinding* de meeste invloed zullen hebben op het participatieproces. Daarom zal in dit onderzoek, als er over sociale cohesie gesproken wordt, uitgegaan worden van deze laatste twee dimensies.

Met *buurtbinding* wordt de mate waarin bewoners zich met hun buurt verbonden voelen bedoeld. Met de term *sociale interactie* wordt gekeken in hoeverre bewoners contact met elkaar hebben (Van Marissing, 2008, p.144).

Verbanden

Volgens Putnam (2000) bestaat er een relatie tussen het gegeven “vertrouwen in de medemens en maatschappij” en de mate van participatie. Een bewoner zal zich meer voor zijn buurt inzetten als hij het idee heeft dat anderen in de buurt dat ook doen. Bewoners die meer vertrouwen in hun medemens hebben zullen sneller contacten aangaan. Andersom geldt dit ook, mensen die veel sociale contacten hebben zullen eerder vertrouwen hebben in hun medemens (Putnam, 2000). Naast dit vertrouwen in de medemens en de *binding met burens* die hieruit voort kan komen is de *binding met de wijk* ook belangrijk. Als bewoners gehecht zijn aan hun wijk hebben ze meer te verliezen en zullen ze sneller bereid zijn zich voor de wijk in te zetten (Bolt & ter Maat, 2005). Zo leidt een sterke band met burens en wijk (sterke sociale cohesie) vaak tot een hogere mate van participatie (Gerson e.a.; 1977; Henning & Lieberg, 1996; Sharp, 1984; Van Vught e.a., 2003; Woolever, 1992).

Om te kunnen achterhalen hoe sterk de sociale cohesie in een wijk is, kan er onder andere gekeken worden naar de contacten tussen de bewoners en hoe sterk ze zich verbonden voelen met

hun wijk. Wanneer er veel en goed contact is tussen bewoners dan is de kans op vertrouwen in elkaar groter. Om vervolgens de mate van contact tussen buren en de binding met de wijk te kunnen verklaren, zijn de volgende indicatoren bruikbaar; de *bevolkingsamenstelling* van de wijk (leeftijd, huishoudensamenstelling, sociaal-economische status, wooncarrière en etniciteit), *toekomstverwachting* (zijn ze van plan op kort termijn te verhuizen), de gemiddelde *woonduur* (van Beckhoven & van Kempen, 2006) en de kenmerken van de wijk zelf (Gerson e.a., 1977).

Zo is er vaak sprake van sterkere sociale cohesie als er veel gezinnen met kinderen wonen. De kans op contact met buren is bij gezinnen groter dan bij stellen of studenten. Maar niet alleen de kans op contact met buren is lager bij jonge stellen en studenten, zij zijn meestal ook minder aan de buurt gebonden. Dit wordt veroorzaakt door het gegeven dat ze aan het begin van hun wooncarrière zitten en hierdoor de kans op verhuizing groot is (Gerson e.a., 1977; Van Beckhoven & Van Kempen, 2006). Sociaal-economische status blijkt ook invloed te hebben op de verbondenheid en betrokkenheid van bewoners met de wijk. Gemiddelde en hogere sociaal-economische klassen blijken meer betrokken te zijn bij lokale vrijwilligersactiviteiten. Dit kan verklaard worden met de “sociaal kapitaal theorie” waarbij welvaart leidt tot meer relaties onder buren omdat ze over meer sociale vaardigheden beschikken (Völker & Verhoeff, 1999). Aan de andere kant blijken ook bewoners met een lager sociaal-economische status sterkere banden met buren te hebben. Dit komt overeen met the “sharing-group theorie” waarbij er vanuit gegaan wordt dat welvaart tot minder lokale contacten leidt omdat men relationele alternatieven voor buren in zijn netwerk heeft (Völker & Verhoeff, 1999).

De leeftijd van de bewoners speelt ook een rol aangezien de mate van contact en activiteiten leeftijdsgebonden zijn. De mate van contact en activiteiten is bij jongeren hoog en neemt af vanaf de pubertijd. Zodra mensen ouder worden gaat de buurt weer een grotere rol spelen.

De kans op meer sociaal contact en een sterkere band is daarnaast ook groter als men langer in de buurt woont (Van Beckhoven & Van Kempen, 2006). Als de verhuismobiliteit in de wijk laag ligt is de kans op sterke sociale cohesie hoger dan wanneer deze verhuismobiliteit hoog is. In een ‘stabiele’ wijk hebben bewoners namelijk meer tijd om vriendschappen en vertrouwen op te bouwen (Kang & Kwak, 2003; Sampson, 1991).

2.3.4 Verticale cohesie

Inleiding

In de literatuur komt nadrukkelijk naar voren dat wanneer meerdere partijen samenwerken aan een project, een goede samenwerking erg belangrijk is voor het besluitvormingsproces. Tegenwoordig worden bewoners vaak bij de herstructurering van hun wijk betrokken, dus ook zij krijgen te maken met het besluitvormingsproces. Vaak zijn bij dit soort projecten de belangen van de verschillende partijen tegenstrijdig en is een goede samenwerking dus extra van belang. Wanneer de samenwerking niet goed verloopt of er slecht gecommuniceerd wordt kan dit nadelig zijn voor de participatie van bewoners maar ook voor het project. Volgens het VROM (2005b) hangt het succes van bewonersparticipatie vooral af van de houding waarmee gemeenten, corporaties en andere instellingen bewoners tegemoet treden. Om deze houding te kunnen achterhalen, kan gekeken worden of het vinden van draagvlak voor eigen plannen centraal staat of dat er ruimte en interesse is voor de wensen en ideeën van de bewoners. Ook is het belangrijk na te gaan hoeveel invloed bewoners uiteindelijk hebben (VROM, 2005b, p. 4). De aanpak en de reden van het betrekken van bewoners, maar ook de communicatie tijdens het proces, zijn erg belangrijk voor het hele participatieproces. In deze paragraaf zal eerst het begrip verticale cohesie worden toegelicht en vervolgens de verbanden tussen verticale cohesie en de mate van bewonersparticipatie.

Definitie

In de vorige paragraaf is het begrip sociale cohesie besproken en daarmee de bindingskracht binnen een sociaal systeem. In het geval van deze scriptie gaat het om de bindingskracht binnen een wijk. Bij

herstructurering van een wijk krijgen bewoners ook te maken met beleidsmakers, woningcorporaties en andere belanghebbende die op een bepaalde manier betrokken zijn bij ontwikkelingen van de wijk. De contacten (binding) tussen de bewoners en overige professionele partijen (corporate actors) wordt ook wel verticale cohesie genoemd (Van Marissing, 2008, p.52). Van Marissing (2008) definieert verticale cohesie als: alle mogelijke relaties tussen bewoners en instituties in een buurt (p. 52). Goede verticale cohesie zou volgens Geddes ervoor kunnen zorgen dat eventuele machtsongelijkheden overbrugd kunnen worden (Geddes in Van Marissing 2008, p.52).

Verbanden

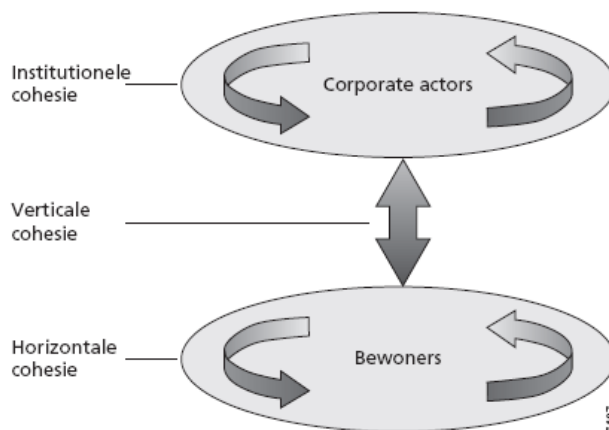
Verticale cohesie beïnvloedt bewonersparticipatie en daarmee ook het besluitvormingsproces. Dat goede relaties tussen bewoners en corporate actors belangrijk zijn geeft Van Marissing (2008) als volgt weer;

“...een sterke verticale cohesie komt de tevredenheid van bewoners over de resultaten van het gevoerde overheidsbeleid vaak ten goede, maar wanneer er slechts een beperkte mate van cohesie of zelfs helemaal geen cohesie is tussen de betreffende bestuurders en de bewoners van het gebied waarop het gevoerde beleid betrekking heeft kan dit een proces van vernieuwing of herstructurering ernstig vertragen of soms zelfs helemaal stilleggen. (p.54)”

De sterkte van verticale cohesie beïnvloedt dus de tevredenheid van bewoners over het gevoerde beleid (Van Marissing, 2008).

Overigens is het voor de sterkte van de verticale cohesie ook van belang hoe de institutionele cohesie is. Dit is de cohesie tussen de corporate actors. Goede communicatie en samenwerking tussen de verschillende professionele partijen is dus ook van belang (Van Marissing, 2008). De verhoudingen tussen institutionele, verticale en horizontale cohesie zijn hieronder in figuur 2.4 weergegeven (in deze scriptie wordt dit begrip horizontale cohesie met sociale cohesie aangeduid).

Figuur 2. 4 Verschillende typen cohesie

Bron: Erik Van Marissing (2008)

In projecten moet dus zowel van sterke institutionele, verticale als sociale cohesie (horizontale cohesie) sprake zijn, om een goed besluitvormingsproces te doorlopen. Over het belang van deze goede banden tussen de betrokken partijen bij herstructurering is veel literatuur verschenen. In wetenschappelijke onderzoeken komt vooral het belang van *goede communicatie* tussen deze partijen en de *samenwerkingsvorm* naar voren en ook in beleidsstukken wordt hier nadruk op gelegd (Corpovenista, 2010; van Beckhoven, 2007; Van Bergeijk, 2008; Edelenbos, 2006; Kokx, 2010; Kokx & van Kempen, 2009; Van Marissing, 2008; Van Marissing e.a., 2004; VROM, 2002; VROM, 2005; Wijkraad West, 2007). De verschillende samenwerkingsvormen/bestuurstijlen zijn in paragraaf 2.2.4

besproken.

Onder *goede communicatie* wordt *duidelijkheid* en *openheid* verstaan. Zo is het belangrijk dat er vanaf het begin duidelijke financiële en inhoudelijke kaders zijn zodra bewoners betrokken worden, om zo grote teleurstellingen te voorkomen wanneer gemaakte plannen niet haalbaar blijken te zijn (Van Bergeijk, 2008; Van Marissing e.a., 2004; Kokx e.a., 2009; VROM, 2002, VROM, 2005). Deze duidelijkheid die geschapen moet worden, om deze verkeerde verwachtingspatronen te voorkomen, wordt aangeduid met de term verwachtingsmanagement. Dit verwachtingsmanagement kan als een belangrijk procesinstrument gezien worden (Van Beckhoven, 2007).

Onduidelijkheid kan ontstaan wanneer de plannen van een project een te hoog abstractieniveau hebben. De vaktechnische manier van werken sluit vaak niet aan bij de belevingswereld en capaciteiten van bewoners (Van Bergeijk e.a., 2008). Alleen een kleine groep bewoners die met veel moeite de plannen blijft volgen zal dan participeren. Bewoners die niet de moeite willen doen de plannen te blijven volgen of het niet kunnen begrijpen zullen in dit geval snel afhaken (Van Marissing e.a., 2004). Het is belangrijk dat alle bewoners en professionals op de hoogte van de plannen kunnen blijven (Van Marissing e.a., 2004; Van Beckhoven, 2007). Een overvloed van informatie aan het begin van de samenwerking kan echter ook nadelig zijn voor het participatieproces, het kan de creativiteit van deelnemers onderdrukken en daarnaast kan het er voor zorgen dat bewoners overspoeld worden door informatie. In dit laatste geval kunnen ze de aangeboden kennis onvoldoende integreren in, en koppelen aan, hun eigen denkbeelden en ervaringen. Door regelmatig tijdens het proces informatie te verstrekken kunnen plannen behapbaar worden voor bewoners. Het is ook belangrijk dat er niet te lange stiltes vallen. Bewoners willen weten wat er gaande is, ook als er geen nieuwe informatie is. Als bewoners een tijd niks horen over de voortgang ontstaat er vaak onzekerheid over de plannen. Deze onzekerheid kan resulteren in angst, vooral als het de sloop en nieuwbouw van een wijk betreft (VROM, 2005). Het is dus van belang dat er een goede inschatting wordt gemaakt wanneer het juiste moment is om bewoners bij de plannen te betrekken en hoe de informatie naar de bewoners gebracht wordt (Van Marissing, 2008).

Om onduidelijkheid naar de bewoners toe te voorkomen geeft het VROM (2005) aan dat vanaf het begin de houding van gemeenten, corporaties of andere instanties naar de bewoners duidelijk moet zijn. Waarom bewoners bij de plannen betrokken worden moet dus vanaf het begin duidelijk zijn. Deze verschillende redenen/motieven om bewoners te betrekken zijn in paragraaf 2.2.5 reeds besproken. Naast een verkleinde kans dat bewoners actief meedoen/meedenken aan een project, kan onvrede ook leiden tot de organisatie van een tegenbeweging. Wanneer het doel is om draagvlak te creëren dan is zo'n tegenbeweging wel het laatste dat je wilt bereiken.

Openheid is belangrijk voor de voortgang van het proces, omdat daarmee het vertrouwen van bewoners gewonnen en behouden kan worden (Van Marissing, 2008; VROM 2005; WRR, 2005). Wanneer bewoners het idee hebben dat er informatie achtergehouden wordt, of geen eerlijke informatie gegeven wordt, dan leidt dit al gauw tot ontevredenheid. Professionals moeten daarom, wanneer zij afspraken maken met bewoners, hier zorgvuldig mee omgaan. Zo moeten vergaderstukken bijvoorbeeld op tijd worden aangeleverd, zodat bewoners genoeg tijd hebben om zich voor te bereiden (Van Bergeijk e.a., 2008). Zoals Putnam (2000) aangeeft is vertrouwen in de medemens en maatschappij belangrijk voor participatie. Bij herstructureringsprojecten is het vertrouwen in de woningcorporatie minstens zo belangrijk. Ook hierbij geldt dat wanneer bewoners de corporatie wantrouwen de kans toeneemt dat bewoners een tegenbeweging oprichten.

Een kanttekening moet gemaakt worden bij de relatie tussen ontevredenheid en de afnemende kans op participatie. Uit meerdere onderzoeken (Bolt en ter Maat, 2005; Edelenbos, 2006) kwam namelijk naar voren dat ontevredenheid van bewoners over hun wijk juist kan leiden tot meer participatie. Het niet participeren, kan dan opgevat worden als een uiting van tevredenheid, volgens Bolt en Ter Maat (2005). In het geval van ontevredenheid over herstructureringsplannen zouden bewoners hun onvrede kunnen uiten door middel van een tegenbeweging. Wanneer men echter ontevreden is over het participatieproces kan verwacht worden dat dit zich niet zal uiten in meer participatie, maar juist minder participatie. Als het doel dus is om bewoners bij de plannen te betrekken is het belangrijk dat bewoners tevreden zijn over de voortgang. Naast openheid en

duidelijkheid zijn er nog wat essentiële factoren die samenhangen met het succes van bewonersparticipatie. Deze factoren zullen hieronder besproken worden.

Zo is het belangrijk om na te gaan of de betrokken partijen wel een *constructieve relatie* hebben. Kunnen deze partijen wel samen door één deur ook al zijn er belangenverstrengelingen? In het onderzoek van van Bergeijk e.a. (2008) kwam naar voren dat er niet teveel sprake moet zijn van een wij- versus zijhouding. Men moet dus wel bereidwillig zijn samen ergens aan te werken en niet alleen zijn eigen zin willen doordrukken (Van Bergeijk e.a., 2008). Als de woningcorporaties bewonersparticipatie alleen gebruiken als instrument om het draagvlak te vergroten voor hun plannen, dan zorgt dit vaak voor confrontaties. Bewoners willen vaak een sterkere positie binnen de planontwikkeling hebben waarbij hun eigen belangen centraal staan (Van Bergeijk e.a., 2008, p.102).

Is het wel *geschikte problematiek* om bewoners bij te betrekken? Niet alle projecten lenen zich even goed voor de input van bewoners maar ook niet alle projecten trekken bewoners even sterk aan. Zo is vooral veel participatie zichtbaar bij projecten die directe gevolgen hebben voor de bewoners of een werkelijk probleem betreffen (Bolt en ter Maat, 2005; Winsemius e.a., 2004). Volgens Winsemius e.a. (2004) moet een project aan twee voorwaarden voldoen, voordat een bewoner betrokken wil zijn; Het moet gaan om een werkelijk probleem (of het voorkomen daarvan) en hij wil serieus genomen worden. Bewoners willen dus niet overal bij betrokken worden en het gevoel dat hun mening er toe doet is een belangrijke voorwaarde (Winsemius e.a., 2004).

Daarnaast is het ook belangrijk om na te gaan of het betrekken van bewoners een *meerwaarde* heeft voor de corporatie, gemeente enz. Is het een reële verwachting dat het betrekken van bewoners bij de plannen iets oplevert. Zou de participatie bijvoorbeeld kunnen leiden tot steun voor de plannen, nieuwe inzichten of een eigen bijdrage (VROM, 2005)? Wanneer bewoners betrokken worden zonder dat er goed nagedacht is over welke bijdragen ze kunnen leveren, kan het gebeuren dat achteraf blijkt dat het project hierdoor alleen maar vertraging heeft opgelopen en het niet veel heeft opgeleverd.

Naast de meerwaarde die het een en ander kan hebben voor de voortgang van het project, is het ook belangrijk na te gaan of het betrekken van bewoners een *meerwaarde voor bewoners* gaat betekenen. Bewoners moeten niet het idee hebben dat hun inspanning minder oplevert dan wat zij er aan tijd, energie en geld in geïnvesteerd hebben (Bolt & ter Maat, 2005). Wanneer bewoners dus intensief bij projecten betrokken worden maar er uiteindelijk weinig met deze input gedaan wordt, kunnen ze beter niet of in mindere mate betrokken worden. Ontevredenheid over geringe invloed leidt vaak tot wantrouwen in de gemeente en in woningcorporaties (Van Bergeijk e.a., 2008, p.102).

Als laatste moet voordat bewoners bij een project betrokken worden, nagegaan worden of er *voldoende capaciteit en hulpmiddelen* zijn om het bewonersparticipatieproces in gang te zetten en te begeleiden. Er moet bekeken worden of er wel genoeg tijd, geld en kwaliteit is om het participatieproces te begeleiden (VROM, 2005).

Om alle essentiële voorwaarden die samenhangen met het succes van bewonersparticipatie overzichtelijk te maken, zijn deze hieronder puntsgewijs weergegeven:

1. Duidelijkheid: over rol/inbreng en over plannen. Weten de gemeenten en eventuele andere investeerders duidelijk wat zij wel en niet willen? Zijn de plannen duidelijke voor de bewoners?
2. Openheid naar bewoners toe: wordt er geen belangrijke informatie achtergehouden? Valt er wat te kiezen voor bewoners en is er bereidheid invloed te delen?
3. Constructieve relatie: kunnen partijen door één deur en willen ze gezamenlijk aan iets werken, ook al zijn er belangentegenstellingen?
4. Geschikte problematiek: leeft de problematiek, is deze hanteerbaar en kunnen burgers hieraan iets toevoegen?
5. Meerwaarde opdrachtgever: is de verwachting reëel dat participatie wat oplevert, zoals nieuwe inzichten, een eigen bijdrage, of steun voor plannen?

6. Meerwaarde bewoners. Levert het iets op voor de bewoners. Staat de energie die bewoners in de participatie steken gelijk aan het geen het voor ze oplevert.
7. Voldoende capaciteit en hulpmiddelen: is er voldoende tijd, geld en kwaliteit om het proces van burgerparticipatie te begeleiden?

Het blijkt geen eenvoudige keuze wannéér men bewoners het beste bij een project kan betrekken (Van Beckhoven, 2007; VROM, 2005; Subash Taneja, 2007). Het een kwestie van voor- en nadelen tegen elkaar afwegen. Ten eerste hangt deze keuze af van de trede die bewoners innemen op de participatieladder. Daarnaast duren plannen vaak lang voordat ze uitgevoerd worden. Bewoners in een vroeg stadium betrekken heeft als nadeel dat de bewoners over een lange adem moeten beschikken en dat de vaagheden, inherent aan opstartende plannen, tot onduidelijkheden voor bewoners kunnen leiden. Daarom wordt vaak aangeraden bewoners bij korte termijn aanpak te betrekken (Van Beckhoven, 2007). Dit heeft echt weer als nadeel dat, wanneer bewoners in een later stadium betrokken worden, randvoorwaarden al vast liggen en dit kan leiden tot boosheid onder bewoners.

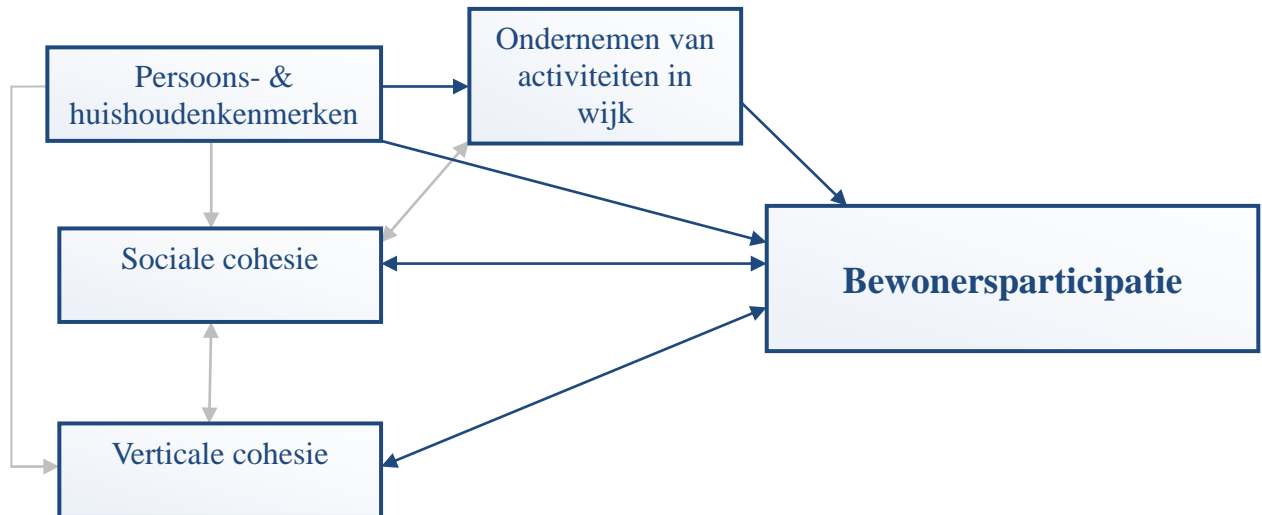
Ook kun je je afvragen of het altijd wenselijk is om bewoners te betrekken. Vaak laten de randvoorwaarden weinig ruimte voor inbreng en andere ideeën, daarnaast ontbreekt het bewoners vaak om het grote overzicht van de plannen te overzien. Verder is er vaak sprake van het zogenaamde NIMBY effect (Not In My Back Yard) wat inhoudt dat bewoners vaak inzien dat de plannen wel goed zijn, maar deze niet in hun wijk willen zien gebeuren (Berg, 2009). Er zal dus altijd een goede afweging gemaakt moeten worden tussen de positieve en negatieve kanten van bewonersparticipatie en er moet per project gekeken worden of het een aanvulling is.

Het lijstje met zeven essentiële voorwaarden kan als een handige leidraad gebruikt worden door corporate actors om bewonersparticipatie in zo goed mogelijke banen te leiden. Wel moet benadrukt worden dat participatieprocessen erg ingewikkeld zijn en ondanks het feit dat corporate actors zich inzetten voor goedlopende participatie, er nog steeds factoren zijn waar nauwelijks invloed op uit te oefenen is. Zo kan een goedlopende participatieproces plotseling ten prooi vallen aan bezuinigingen waardoor het proces gelijk een hele andere wending kan krijgen.

2.4 Conceptueel model

In de voorafgaande paragrafen is de invloed van een viertal factoren op bewonersparticipatie naar voren gekomen. In deze paragraaf wordt deze invloed op bewonersparticipatie schematisch weergegeven. De pijlen geven de relaties tussen de begrippen weer, waarbij in dit onderzoek alleen aandacht besteedt zal worden aan de verbanden die tussen de factoren en bewonersparticipatie bestaan. Er zijn dus meer verbanden (pijlen) zichtbaar dan dat er behandeld zullen worden (grijze pijlen worden niet besproken).

Figuur 2.6.1 conceptueel model bewonersparticipatie

Uit de literatuur is duidelijk geworden dat de persoonlijke kenmerken of huishoudenkenmerken die men heeft de kans dat men participeert, kan verhogen of verlagen. Zo participeren ouderen, vrouwen en huishoudens met kinderen, bewoners met een langer woonduur en huiseigenaren vaker. Over de invloed van sociaal-economische status en etniciteit is nog veel onduidelijkheid. Uit sommige onderzoeken komt dat bewoners met een hoge sociaal-economische status vaker participeren. Terwijl uit andere onderzoeken juist naar voren komt dat bewoners met een lagere sociaal-economische status juist meer participeren. Dezelfde onduidelijkheid geldt voor de invloed van etniciteit.

Ook wordt aan de hand van de literatuur verwacht dat bewoners die veel *activiteiten in de wijk ondernemen* ook eerder geneigd zijn om te participeren in projecten in zich de wijk afspelen. Sommige bewoners doen hun dagelijkse activiteiten vooral in de wijk, terwijl anderen hiervoor vooral de wijk uit gaan. Omdat het ondernemen van activiteiten in het algemeen ook het ontmoeten van mensen impliceert, wordt verwacht dat de mensen die veel activiteiten in de wijk doen meer in contact met bewoners komen. Voorzieningen fungeren eigenlijk als ontmoetingsplaatsen. Deze interactie tussen burens kan leiden tot een binding tussen deze bewoners en dit kan voor een sterkere binding met de wijk zorgen. Het meer aanwezig zijn in de wijk kan daarnaast ook leiden tot meer gehechtheid/binding met de wijk. Als bewoners meer gehecht zijn aan hun wijk hebben ze meer te verliezen en zullen ze waarschijnlijk sneller bereid zijn zich in te zetten voor de wijk. Het doen van activiteiten in de wijk zou de mate van participatie dus indirect kunnen beïnvloeden.

Wanneer er een sterke *sociale cohesie* in een wijk aanwezig is, is de kans op actieve betrokkenheid van bewoners bij een project in hun wijk groter, dan wanneer er geen of weinig sociale cohesie aanwezig is. Het contact dat bewoners met elkaar hebben en de binding die ze met hun wijk hebben zijn belangrijke dimensies van sociale cohesie voor dit onderzoek. Deze hebben namelijk invloed op de sterkte van de sociale cohesie wat weer invloed heeft op de mate van participatie bij het besluitvormingsproces rondom herstructurering. Wanneer mensen namelijk nauwe banden

onderhouden met hun burens en anderen in de wijk is de kans groter dat zij zich ook meer verbonden voelen met de wijk. Deze verbondenheid kan resulteren in een hogere mate van participatie. Er is overigens een wisselwerking zichtbaar tussen sociale cohesie en bewonersparticipatie. Zo kunnen bijvoorbeeld bewoners die tegen sloopplannen van hun wijk zijn, samenkomen om ideeën te ontwikkelen die de plannen kunnen tegenhouden. Hierdoor ontstaat een sterkere band tussen bewoners. Het kan ook voorkomen dat bewonersparticipatie wordt ingezet om bewoners dichter bij elkaar te brengen. Samen meedenken aan een nieuw park in de wijk brengt burens namelijk vaak meer naar elkaar toe.

Wanneer er sprake is van sterke *verticale cohesie* in een wijk betekent dit dat er een goede band is tussen de bewoners en de corporate actors. Wanneer deze band goed is neemt de kans toe dat bewoners betrokken willen zijn bij projecten in hun wijk. Als tijdens hun deelnamen de banden tussen de corporate actors goed blijven, is de kans op een goed participatieproces hoger. Er is een aantal essentiële voorwaarden die voorwaardelijk zijn voor het succes van bewonersparticipatie. Daarmee moet de woningcorporatie maar ook andere corporate actors rekening houden. Deze essentiële voorwaarden zijn in de voorgaande paragraaf besproken aan de hand van de voorwaardenlijst.

3. Methodologie

3.1 Inleiding

In het voorgaande hoofdstuk is de theorie rondom participatie duidelijk geworden. In dit hoofdstuk wordt aandacht besteed aan de aanpak van het onderzoek. Hoe zijn de gegevens verzameld? Welke methodes zijn hiervoor ingezet en hoe zijn de resultaten verwerkt?

3.2 Onderzoeksstrategie en -ontwerp

In dit onderzoek is gekozen voor multi-onderzoeksstrategie; een combinatie van kwantitatief en kwalitatief onderzoek. De reden dat de keuze is gevallen op deze vorm van onderzoeksstrategie ligt in het feit dat mijn onderzoek uit meerder onderdelen bestaat, die gezien hun verscheidenheid, ieder vragen om een eigen aanpak. Zo kunnen de meeste factoren die invloed hebben op bewonersparticipatie gemeten worden door middel van kwantitatief onderzoek. Het participatieproces kan daarentegen beter in kaart gebracht worden door middel van een kwalitatieve benadering. Het voordeel van het gebruik van de kwantitatieve strategie in dit onderzoek is dat verbanden goed in kaart gebracht kunnen worden en veel respondenten bereikt kunnen worden. Het voordeel van het gebruik van kwalitatief onderzoek is dat het participatieproces voor langere tijd gevolgd kan worden en minder goed meetbare aspecten van participatie in kaart gebracht kunnen worden (Bryman, 2008). Daarnaast kunnen aspecten van participatie die de onderzoeker over het hoofd heeft gezien sneller aan het licht komen. Door gebruik te maken van de multi-onderzoeksstrategie kunnen beide strategieën elkaar dus aanvullen en ontstaat er een completer beeld van bewonersparticipatie.

Om het proces van participatie in kaart te brengen en om inzichtelijk te maken welke factoren de bewonersparticipatie beïnvloeden is gekozen voor een casestudieontwerp. Met dit ontwerp wordt het mogelijk een bepaalde case diepgaand te bestuderen. Ook speelt mee dat door het langdurig volgen van een project alle aspecten rondom participatie aan bod zullen komen. Bij het op afstand volgen van meerdere projecten is het lastig alle aspecten in kaart te brengen. Door één project voor langere tijd te volgen wordt de kans verkleind dat verkeerde conclusies getrokken worden of belangrijke aspecten van participatie over het hoofd worden gezien. Het nadeel van een casestudie is echter de lage externe validiteit, oftewel het is moeilijker om te generaliseren (Bryman, 2008). Het is daarom lastig harde uitspraken te maken over de motivatie, zienswijzen en werkwijzen van corporaties. Wel kunnen de uitkomsten van dit onderzoek hier inzichten over geven.

3.3 Onderzoeksmethode en dataverwerking

Middels enquêtes is onderzocht in hoeverre de factoren die in het conceptueel model naar voren komen⁶ invloed hebben op de bewonersparticipatie. Daarnaast is door middel van participerende observaties het participatieproces voor een periode van ongeveer een jaar gevolgd. Later in het onderzoek zijn er nog twee diepte interviews met medewerkers van corporatie Rosada gehouden om zo de informatie die niet in de enquête, noch in de participerende observaties naar voren is gekomen, aan te kunnen vullen.

Een belangrijk gegeven bij het lezen van dit hoofdstuk is, dat deze scriptie gekoppeld is aan mijn stageperiode bij Onderzoeksbureau SocioResearch (een gefingeerde naam). Deze koppeling heeft het onderzoek naar het participatieproces vergemakkelijkt. Zo kon ik gedurende de hele periode het project nauwgezet volgen en aanwezig zijn op momenten dat bewoners betrokken werden.

⁶ persoons- en huishoudenkenmerken, sociale cohesie, verticale cohesie en het ondernemen van activiteiten in de wijk

3.3.1 De enquête

De woningcorporatie heeft de enquête voornamelijk laten opstellen om de woonwens en mening van bewoners over hun huidige woonsituatie in kaart te kunnen brengen. In samenwerking met een collega is de enquête opgesteld, waarbij naast vragen over woonwensen en woonsituatie ook vragen omtrent participatie opgenomen konden worden. Deze vragen over participatie maakten het mogelijk een groot deel van de onderzoeksvraag te beantwoorden.

Voor het afnemen van de enquêtes zijn de interviewers bij alle bewoners langsgegaan om de vragen mondeling af te nemen. Er is voor deze methode gekozen, omdat SocioResearch de ervaring heeft dat dit bij deze doelgroep (veel lageropgeleiden en allochtonen) het hoogste responspercentage oplevert. Bewoners zijn op de hoogte gesteld van het bezoek van de interviewers door middel van een brief van zowel Rosada als van SocioResearch.

De enquête is bij alle bewoners van de Vogelenbuurt afgenomen dus er is geen sprake van een steekproef. Met 91% respons zit bijna de hele populatie in het onderzoek en is de representativiteit van de gegevens hoog.

Om de hoofdvraag *“welke factoren beïnvloeden bewonersparticipatie?”* te kunnen beantwoorden is er één afhankelijke variabele, namelijk bewonersparticipatie. Deze afhankelijke variabele is wel opgedeeld in vier verschillende afhankelijke variabelen, omdat verwacht werd dat de mate van participatie afhangt van de participatievorm. Zo zijn sommige vormen van participatie veel laagdrempeliger dan andere en de verwachting bestaat dat dit ook invloed heeft op wie participeert. Om dit te ondervangen is gekeken naar de invloed van de onafhankelijke factoren (persoons- & huishoudenkenmerken; sociale cohesie; ondernemen van activiteiten in de wijk; verticale cohesie) op de verschillende vormen van bewonersparticipatie.

Bij dat laatste punt is gekeken of bewoners bij informatiebijeenkomsten aanwezig waren; of ze interesse hebben om in de klankbordgroep⁷ te gaan; of ze interesse hebben om mee te denken over hun (eventuele) nieuwe woning en of ze interesse hebben om mee te denken over hun (eventuele) nieuwe wijk. De laatste drie componenten meten de participatiebereidheid, aangezien waarschijnlijk niet alle bewoners die aangeven te willen participeren uiteindelijk mee zullen doen. Daarnaast zal in hoofdstuk vier aandacht besteed worden aan een vijfde participatievorm, namelijk de tegenbeweging, een participatievorm die tijdens het project vanuit de bewoners tot stand gekomen is.

Om te kunnen meten in hoeverre de onafhankelijke variabelen invloed hebben op de verschillende vormen van bewonersparticipatie, zijn deze variabelen opgedeeld in verschillende kenmerken waarmee gemeten kan worden. Met de onafhankelijke variabele persoonskenmerken kan bijvoorbeeld nog niet gemeten worden wat de invloed daarvan is op het willen bijwonen van een informatiebijeenkomst. Door persoonskenmerken op te delen in geslacht, leeftijd, etniciteit, opleiding, woonduur en het beheersen van de Nederlandse taal kon dat wel achterhaald worden. Zoals in dit voorbeeld de variabelen van persoonskenmerken zijn uitgewerkt, is dit in het hoofdstuk 5 voor elke variabele gedaan.

In het resultatenhoofdstuk zullen eerst alle factoren waarvan verwacht wordt dat ze invloed hebben op bewonersparticipatie onafhankelijk gemeten worden. Zo wordt er bijvoorbeeld door middel van een kruisverband gekeken of de leeftijd van iemand invloed heeft op de mate van participatie bij informatieavonden. Wanneer er een verband blijkt te zijn wordt er ook gekeken naar de sterkte van dit verband. Verder is er voor gekozen om een logistische regressie uit te voeren, waardoor achterhaald kan worden hoeveel invloed elke afzonderlijke factor heeft op bewonersparticipatie (rekening houdend met de invloed van andere factoren).

Voor het tweede gedeelte van de onderzoeksvraag, *“hoe kan een woningcorporatie participatie in zo goed mogelijke banen leiden?”*, is gebruik gemaakt van een andere afhankelijke en onafhankelijke variabele namelijk: *hoe ‘succesvol’ is het participatieproces verlopen*. Wat betreft de

⁷ De klankbordgroep is: een groep bewoners uit de wijk die als luisterend oor van de wijk fungeert en de corporatie aangeven wat er in de wijk speelt. De corporatie zit om de zoveel tijd met deze groep om tafel en vraagt de hen soms om advies. De klankbordgroep kan ook uit zichzelf de corporatie adviseren.

onafhankelijke variabelen wordt ook verwezen naar het voorgaande hoofdstuk waar een “voorwaardenlijstje” is toegevoegd. Aan de hand daarvan kan bepaald worden of het gekozen project aan de essentiële voorwaarden van een ‘goed’ participatieproces voldoet.

3.3.2 Participerende observatie

Het tweede deel van de onderzoeksvraag, waarbij het participatieproces in kaart gebracht zal worden, valt niet te beantwoorden met behulp van de enquête. Hetzelfde geldt voor de onafhankelijke variabele *verticale cohesie*, die via deze onderzoeksmethode maar deels te beantwoorden is. Participerende observaties en de diepte-interviews bieden wat dit betref een uitkomst.

Een participerende observatie houdt in dat je in het ‘veld’ aanwezig bent en deelneemt aan de activiteiten en daar de informatie verkrijgt door te observeren, interviews af te nemen en documenten verzamelt. Het gedetailleerd en levensecht beschrijven van de situaties en gebeurtenissen in het veld, is een belangrijke onderzoekstaak bij participerende observaties (Baarda, e.a, 2001). Aangezien de bevindingen over het participatieproces voornamelijk gebaseerd zijn op participerende observaties zal in het volgende hoofdstuk (Het project/ de context) de voortgang van het project uitgebreid beschreven worden. In paragraaf 5.5 is er ook sprake van data die uit participerende observaties tot stand zijn gekomen, daarom zullen deze bevindingen dus ook gedetailleerd beschreven worden.

Er is in dit onderzoek gebruik gemaakt van verschillende participerende observaties, te noemen: aanwezigheid bij overleg tussen corporatie en onderzoeksbureau, bij klankbordgroepbijeenkomsten, bij informatieavonden en bij de presentatie van de onderzoeksresultaten. Daarnaast is onderdeel uitgemaakt van het veldwerk (enquêtes afnemen) en is een dag meelopen met de medewerkster bewonersbegeleiding (die bij alle bewoners is gegaan om onder andere een draagvlakmeting af te nemen). Verder heeft een medewerker van Rosada alle informatie die bewoners van de corporatie ontvangen hebben, ook naar mij gestuurd.

Als onderzoeker is er steeds een andere rol in het proces aangenomen, om zo alle aspecten van het participatieproces mee te kunnen krijgen. Zo was mijn rol in het begin vooral die van medewerker en interviewer van SocioResearch, maar dat is in de loop van het project veranderd. Zo is geprobeerd om zoveel mogelijk vanuit het perspectief van de bewoners te kijken, om zo de communicatie tussen Rosada en bewoners zo helder mogelijk in kaart te kunnen brengen. Door een grote mate van aanwezigheid, en betrokkenheid in de breedste zin van het woord, is het mogelijk geworden om een beeld te krijgen over de communicatie tussen corporatie en bewoners. Tegelijkertijd is getracht om de rol als onderzoeker behouden. Zo is er grondig gekeken naar de ontvangen informatie en zijn er kritische vragen aan medewerkers van Rosada gesteld. Door deze verschillende rollen aan te nemen, is het mogelijk geworden een breder en vollediger beeld te krijgen van het verloop van het participatieproces.

Bryman (2008) omschrijft een aantal voordelen van participerende observatie. Veel van deze voordelen waren gedurende dit onderzoek daadwerkelijk vast te stellen. Het bleek inderdaad een voordeel om dingen meer vanuit de onderzoeksgroep te zien omdat je midden in het proces zit. Daarnaast is het mogelijk geworden “daadwerkelijk gedrag” te constateren in plaats van alleen kunnen aannemen wat gezegd wordt, zoals bij interviewen vaak het geval is. Door zowel te interviewen als te observeren is het mogelijk geworden om te achterhalen of hetgeen wat gezegd wordt ook in de praktijk gebeurt. Als laatste zijn er door de ongestructureerde natuur van participerende observaties ook onverwachte bevindingen gedaan.

Om zoveel mogelijk uit de participerende observatie te halen is naast het observeren van de gang van zaken, ook op specifieke punten gelet. Zo is de voorwaardenlijst die in het theoretische kader is opgesteld in het achterhoofd gehouden tijdens de observaties. Steeds is er gelet op:

Is de corporatie open en duidelijk naar de bewoners toe?

Hoe is de relatie tussen de corporatie en bewoners?

Leeft het project onder de bewoners?

Levert de betrokkenheid van de bewoners ook iets voor hen op?

Wat is de meerwaarde van het betrekken van bewoners bij het project voor de corporatie?

Kan ergens uit opgemaakt worden of de corporatie daadwerkelijk voldoende capaciteit en hulpmiddelen heeft om het proces te begeleiden?

De antwoorden op deze vragen maken het mogelijk om de verticale cohesie in kaart te brengen en een beter beeld te krijgen van het participatieproces.

3.3.3 De diepte-interviews

Als laatste zijn er twee diepte-interviews gehouden met medewerkers van Rosada. Er is gekozen voor medewerkers die het dichtste bij het participatieproces staan, omdat zij het meeste inzicht hebben in het participatieproces.

Als eerste is Mw. Hoogendoorn geïnterviewd, die nu ongeveer anderhalf jaar bij het project betrokken is. Zij is medewerkster wijkbeheer en alle communicatie tussen bewoners/bewonerscommissies en corporatie in een wijk of een project valt onder haar functie. Daarnaast is ze nu vooral bezig met bijzondere projecten in plaats van verantwoordelijk te zijn voor één wijk. Zo is ze betrokken bij alle projecten die ingrijpende veranderingen met zich meebrengen. Bij dit project heeft ze samen met een collega van de afdeling Nieuwbouw besloten om iets extra's te doen wat betreft bewonersparticipatie. *“Dit omdat het een belangrijk project is, maar ook omdat er veel kansen zijn binnen dit project. Er is namelijk ook sprake van nieuwbouw en juist bij de nieuwbouw kun je mensen het meeste laten meedenken en praten”*. In dit project is er dus extra aandacht voor participatie. Naast het bedenken van vormen van participatie die geschikt zijn in een project is zij ook bereikbaar als bewoners vragen hebben over het project. Ook organiseert ze informatieavonden, bewonersavonden en klankbordgroepbijeenkomsten. Vrijwel alle aspecten van participatie in dit project behoren tot haar functie. Zij is binnen dit project dus de hoofdpersoon wat participatie betreft en daarom is zij de uitgewezen persoon om te interviewen.

In dit eerste interview is naar voren gekomen dat het waarschijnlijk interessant zou zijn om ook met Mw. Weber te spreken. Mevrouw Weber is medewerkster bewonersbegeleiding, wat in dit project inhoudt dat zij bewoners hulp biedt bij het vinden van een nieuwe woning wanneer zij hier zelf niet toe in staat zijn. Daarnaast voert zij de draagvlakmeting uit. Dit is een meting waarbij gekeken wordt hoeveel draagvlak er is voor de gemaakte plannen. De plannen van de corporatie mogen namelijk alleen worden uitgevoerd als minstens 70% van de bewoners met de plannen instemt (wat door de gemeente gezien wordt als genoeg draagvlak voor de plannen). Om deze draagvlakmeting te kunnen uitvoeren maakt zij met alle bewoners een afspraak en gaat bij ze langs om informatie te verstrekken en te peilen of bewoners voor of tegen de plannen zijn. Omdat er sprake is van één op één contact staat zij van alle medewerkers die betrokken zijn bij dit project, het dichtste bij de bewoners. Daarom is er voor gekozen om ook Mw. Weber te interviewen. Door haar te spreken kan een nog beter beeld verkregen worden van de ideeën en meningen van bewoners. Zo ben ik een hele dag met Mw. Weber meegegaan om de procedure van de huisbezoeken en de reactie van de bewoners te kunnen observeren.

Naast deze twee diepte-interviews is er tijdens de participerende observaties ook gesproken met andere betrokken medewerkers van Rosada. Aangezien deze medewerkers verder van het participatietraject afstaan dan Mw. Weber en Mw. Hoogendoorn is er met hen geen diepte-interviews afgenomen.

Voor het interview met Mw. Hoogendoorn en Mw. Weber is gekozen voor een semigestructureerde vragenlijst. Er is voor dit format gekozen omdat deze interviews aanvullende informatie moeten leveren en dus al duidelijk is waarover het gesprek moet gaan. Wel worden de vragen open gesteld, zodat de medewerkers niet in een richting gestuurd worden.

Verder is Mw. Hoogendoorn gevraagd om de paragrafen waarin haar antwoorden verwerkt zijn door te nemen en te bevestigen of de getrokken conclusies en interpretaties juist zijn. Hierdoor is de geldigheid van dit onderzoek verhoogd.

Als laatste een kanttekening bij de rol die de onderzoeker inneemt. Zoals Bryman (2008) aangeeft kan elke stap van onderzoek beïnvloed worden door de visie van de onderzoeker. Dit effect is zoveel mogelijk geminimaliseerd doordat de onderzoeker geprobeerd heeft zich zoveel mogelijk in de verschillende partijen te verplaatsen. In dit onderzoek wordt de kant van de corporatie echter sterker belicht dan die van de bewoners, omdat het simpelweg niet mogelijk was om de bewoners te interviewen. Hier heeft de woningcorporatie geen toestemming voor gegeven, omdat zij bang is dat de bewoners enquêtemoe worden of dat politieke partij SP andere conclusies zal trekken uit mijn contact met de bewoners. Zo kan de SP mijn aanwezigheid interpreteren als het ompraten van bewoners. Rosada wil geen risico's nemen die het project in gevaar zouden kunnen brengen. Om toch de visie van bewoners in het onderzoek mee te kunnen nemen, is via andere wegen zoals participerende observaties hun mening zoveel mogelijk in kaart gebracht. Toch zal er rekening gehouden moeten worden met de enigszins eenzijdige invalshoek van de onderzoeker.

4. Het project/ de context

4.1 Inleiding

Zoals in het vorige hoofdstuk duidelijk geworden, is er voor dit onderzoek een case-study uitgevoerd. Het betreffende project van deze case-study wordt uitgevoerd door woningcorporatie Rosada en speelt zich af op buurtniveau. Om de onderzoeksresultaten goed te kunnen interpreteren wordt in dit hoofdstuk het project en de buurt waarin het project zich afspeelt omschreven. Zoals eerder genoemd zal er gebruik gemaakt worden van geanonimiseerde gegevens, waardoor de objectiviteit van de onderzoeker gewaarborgd kan worden, zonder de belangen van de verschillende partijen in gevaar te brengen. Er is daarnaast gekozen om de namen van de verschillende partijen en mensen te figneren, zodat het stuk gemakkelijker leest.

Ten eerste zal het project omschreven worden. Vervolgens zullen kort de fysieke en sociale kenmerken van de wijk belicht worden aan de hand van de gegevens uit de enquête⁸. Daarna wordt naar de voortgang en het verloop van de communicatie gekeken. Ten slotte zal ingegaan worden op de in dit project gehanteerde methodes, strategieën en gradaties van participatie (bestuurstijlen). Aan de hand van het theoretisch kader kunnen deze strategieën, gradaties, methodes en bestuurstijlen geanalyseerd worden.

4.2 Het project

Woningcorporatie Rosada wil de wijk Vogelenbuurt herstructureren, wat betekent dat een aantal portiek- en galerijflats gesloopt zullen worden en hiervoor in de plaats nieuwe woningen en voorzieningen komen. In een ander deel van de wijk zullen galerijflats gerenoveerd worden. Het sloopplan voor de Vogelenbuurt maakt deel uit van een veel grotere planontwikkeling van gemeente corporatie en projectontwikkelaar, de realisatie van een nieuwe stadswijk met 800 nieuwe woningen en nieuwe voorzieningen. De gemeente stelt als voorwaarde voor de uitvoering van de plannen in de Vogelenbuurt, dat er voldoende draagvlak voor deze plannen is onder bewoners in de wijk. Om het draagvlak in de wijk te kunnen meten is een draagvlakmeting⁹ door Rosada uitgevoerd.

Als de sloopplannen doorgaan, kunnen bewoners er voor kiezen om naar de nieuwe wijk te verhuizen of naar een bestaande huurwoning/ koopwoning. Bijzonder aan dit project is dat er op een nog onbebouwd stuk grond naast de wijk begonnen zal worden met de bouw alvorens er gestart wordt met de sloop van woningen. Op deze wijze kunnen de meeste bewoners¹⁰ die naar de nieuwbouw willen verhuizen, één keer verhuizen en hoeven ze dus niet eerst naar een tijdelijke woning¹¹. Daarnaast krijgen bewoners die naar een bestaande huurwoning willen verhuizen een urgentieverklaring¹², waarmee ze sneller in aanmerking komen voor een huurwoning¹³. Om te voorkomen dat het uitgeven van deze verklaringen kan leiden tot stagnatie van de huurwoningenmarkt, is er een maximum gesteld aan het aantal urgentieverklaringen dat per jaar aan stadvernieuwingsurgenten door corporaties in deze stad uitgegeven mag worden¹⁴. Zo zal de druk op de woningmarkt niet te hoog worden en blijft het reëel voor andere woningzoekenden om een geschikte woning te vinden.

⁸ Niet de gehele wijk is in de enquête opgenomen. Maar omdat er een respons van 91% is, is er toch spraken van een goede afspiegeling van de wijk. Deze zou niet geschikt kunnen worden aan de hand van een gemeentelijke dataset, omdat het project een onderdeel van een wijk en dus niet de gehele wijk betreft.

⁹ Dit is een meting waarbij gekeken is hoeveel draagvlak er is voor de sloopplannen. De plannen mogen alleen worden uitgevoerd als minstens 70% van de bewoners met de plannen instemt, wat door de gemeente gezien wordt als genoeg draagvlak voor de plannen.

¹⁰ Dit geldt helaas niet voor alle bewoners één woningblok zal waarschijnlijk eerder gesloopt worden dan dat de nieuwbouw klaar is.

¹¹ Als bewoners naar de nieuwbouw willen verhuizen, dan krijgen ze voorrang. Dit houdt in dat zij voorrang hebben op niet buurtbewoners om naar deze woningen te verhuizen.

¹² Dit houdt in dat bewoners voorrang krijgen met het reageren op het aanbod van bestaande huurwoningen ten opzichte van woningzoekende die niet gedwongen moeten verhuizen

¹³ De inschrijftijd die bewoners hebben opgebouwd zal niet verloren gaan wanneer zij naar een nieuwe huurwoning verhuizen. Daarnaast krijgen ze nog extra inschrijfjaren bij hun al opgebouwde jaren opgeteld. Zo kunnen bewoners makkelijker opnieuw verhuizen wanneer de woning toch niet bevalt.

¹⁴ Er is vastgelegd dat er een maximaal aantal urgentieverklaringen per jaar in de stad door woningcorporatie gegeven mogen worden.

Verder bestaat er voor bewoners die interesse hebben in een nieuwbouwhuurwoning de mogelijkheid om huur-op-maat toe te passen. Dit houdt in dat bewoners afhankelijk van hun inkomen korting op de huurprijs ontvangen¹⁵. Het is echter niet zeker of huur-op-maat de komende jaren gehandhaafd zal worden. Om de bewoners meer zekerheid te geven zodat zij een weloverwogen keuze maken, is de bewoners toegezegd dat deze kortingsregeling onder een andere naam voor deze bewoners blijft gelden (wanneer ze naar een woning van dezelfde corporatie verhuizen), ook als deze landelijk wordt afgeschaft.

Bovendien zullen de woningen in de wijk die de komende jaren leeg komen te staan, bewoond worden door tijdelijke huurders om zo de leefbaarheid in de wijk te behouden. Er zijn naast al deze voorwaarden nog vele andere rechten en plichten die bewoners tijdens dit project hebben. Deze rechten en plichten worden nader omschreven in het sociaal statuut. De afspraken die vast gelegd zijn in het sociaal statuut, zijn gemaakt door gemeente, corporaties en de huurderbelangenorganisaties, en zijn van toepassing bij renovatie en sloop/nieuwbouwprojecten.

In het project zijn verschillende partijen betrokken, zoals een gemeente, woningcorporatie, onderzoeksbureau, koepelorganisatie en bewoners. Aangezien het project onderdeel is van een gemeentelijk plan werken deze partijen uiteraard samen. Er is een duidelijke taakverdeling en de woningcorporatie moet uiteindelijk goedkeuring vragen bij de gemeente. Dan wordt de peildatum afgegeven en is het sociaal statuut van toepassing. Naast het door de gemeente vereiste draagvlak onder bewoners, mag Rosada zelf bepalen hoe zij bewoners bij het project betrekken. De gemeente kijkt echter wel over de schouder mee en als de gemeente het niet eens is met de aanpak of andere aspecten in het project dan koppelen zij dit terug naar Rosada.

De koepelorganisatie behartigt de belangen van de bewoners en is tijdens de klankbordgroepbijeenkomsten aanwezig. Zij houden de rechten en plichten van de bewoners tijdens het participatieproces in de gaten. Het onderzoeksbureau SocioResearch dat ingeschakeld is, is betrokken geweest bij het bereiken en inlichten van bewoners over de plannen, en daarnaast inventariseren van toekomstige (woon)wensen en behoefte om te participeren. zij hebben verder geen functie in het proces en hebben neutrale en feitelijke informatie aan de bewoners gegeven. Hun taak was niet om bewoners over te halen.

¹⁵ In deze stad worden huurwoningen namelijk geadverteerd met een maximale huurprijs. Afhankelijk van iemands inkomen ontvangen zij korting op de huurprijs, dit wordt huur-op-maat genoemd. Deze huur-op-maatpilot loopt in een aantal steden onder toezicht van SEV (stichting experimenten volkshuisvesting).

4.3 Fysieke en sociale schets van de buurt

Het project vindt plaats in een typische jaren vijftig-zestig wijk met portiek- en galerijflats (zie foto's 4.1) die aan een opknapbeurt toe zijn. De wijk behoort tot één van de "aandachtswijken" van de plaatselijke overheid.

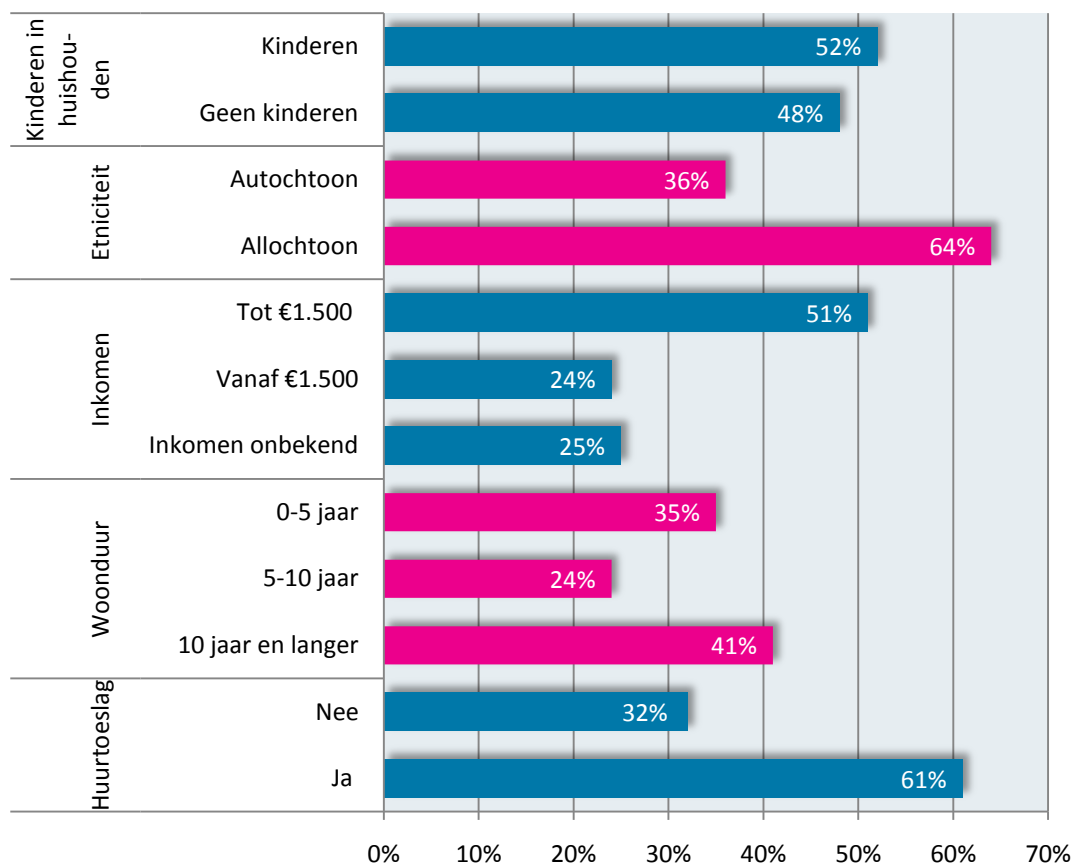
Foto 4.1: Foto's van vergelijkbare jaren vijftig-zestig wijken

Bron: auteur

De wijkopbouw bestaat uit ongeveer evenveel huishoudens met kinderen als huishoudens zonder kinderen. Verder is het gemiddelde inkomen in de buurt laag, meer dan de helft van de huishoudens verdient minder dan 1.500 euro per maand en bijna tweederde van de huishoudens ontvangt huursubsidie (zie figuur 4.1). Iets meer dan een derde van de huishoudens woont pas kort in de wijk (minder dan 6 jaar), terwijl een groot deel van de bewoners (41%) al meer dan tien jaar in de wijk woont. Verder blijkt tweederde van de bewoners van allochtone komaf te zijn, waarvan het merendeel van niet-westerse afkomst is.

Figuur 4.1: Sociale kenmerken van de buurt (n=146)¹⁶

Bron: Veldwerk 2011

Daarnaast wordt de buurt gekenmerkt door de zeer multiculturele bewonerssamenstelling. Er is sprake van ongeveer vijftientig verschillende etnische groeperingen (zie figuur 1. in de bijlage). De meeste bewoners van niet-westerse afkomst zijn Turks (30%), Marokkaans (20%) of Antilliaans/Arubaans (12%).

4.4 De voortgang

In 2006 is begonnen met het maken van plannen voor vernieuwing van de stad, waarvan deze buurt een onderdeel is. Gedurende de eerste paar jaar waren de plannen nog vrij onduidelijk, er is vrij snel al geprobeerd bewoners bij de plannen te betrekken, maar dit was in het begin vaak niet succesvol. Er werden verschillende participatiemomenten georganiseerd, maar deze werden vaak niet druk bezocht (voor volgorde van informatieverstrekking zie figuur 4.2). De reden waarom de bijeenkomsten niet goed bezocht werden kan waarschijnlijk gezocht worden in het feit dat de plannen in die fase nog erg abstract waren, en daardoor niet aansloten bij de belevingswereld van de bewoners (een stedenbouwkundig plan is voor veel bewoners te abstract). Daarnaast zitten er vaak langere pauzes tussen de actiemomenten in het begin van ingrijpende projecten dan in de eindfase van een project. Het is dus lastig bewoners die enthousiast geworden zijn na een informatiebijeenkomst enthousiast te houden. Hun aandacht verslapt na een tijdje en de uitkomsten van brainstormsessies kunnen ook niet in korte tijd uitgevoerd worden. Als zij dus mee gedaan hebben aan een woonatelier moeten ze bijvoorbeeld een paar jaar wachten voordat zij zien wat er met hun ideeën gedaan is, dit werkt niet motiverend voor de bewoners.

Toen er meer duidelijkheid ontstond over de invulling van de plannen en het ook steeds

¹⁶ Niet alle respondenten hebben antwoord gegeven op de vraag of zij huurtoeslag ontvangen, daarom zijn de staven bij elkaar geen 100%.

dichterbij kwam, is de frequentie van de bijeenkomsten omhoog gegaan, om zo de bewoners op de hoogte te houden van de ontwikkelingen. Aangezien de opkomst van deze bijeenkomsten niet hoog was en de plannen toch steeds dichterbij kwamen, heeft de medewerkster wijkbeheer, Mw. Hoogendoorn, aangegeven dat de bewoners persoonlijk geïnformeerd moesten worden: “Ze moeten weten dat het nu echt gaat gebeuren”.

Figuur 4.2: Overzicht van verschillende momenten van informatieverstrekking

Vorm van informatieverstrekking	Wanneer
Meerdere informatie momenten met onder andere informatieavonden over planontwikkeling nieuwe stadswijk	2006 tot 2010
Afname enquête en informatieverstrekking door SocioResearch	November- december 2010
Presentatie onderzoeksresultaten door SocioResearch	Februari 2011
Samenvatting van onderzoeksresultaten naar bewoners verstuurd	Mei 2011
Informatiebijeenkomst voorafgaand aan de huisbezoeken door de corporatie	Mei 2011
Bijeenkomst waarbij Turks, Berbers en Arabisch sprekende tolk aanwezig zijn	Mei 2011
Bijeenkomst voor 55-plussers	juni 2010
Huisbezoeken waarin herhuisvestingwensen besproken worden en draagvlakmeting gemeten wordt (akkoord/niet-akkoord)	Van mei t/m juli
Woonateliërs (bijeenkomsten waarbij bewoners mee kunnen denken/tekenen aan indeling van hun woning en de inrichting van de nieuwe wijk)	Zullen vanaf begin 2012 plaatsvinden
Klankbordgroepbijeenkomsten	Vanaf februari 2011 tot heden vindt er om de ± 2 maanden een bijeenkomst plaats
Inloopsprekuren	Vanaf februari iedere dinsdagmiddag Vanaf sept. ook op donderdagochtend met name voor de bewoners die bezig zijn met herhuisvesting bestaande bouw
Nieuwsbrief/ email	Vanaf februari 2011

Bron: Veldwerk 2011

Aangezien het lastig bleek om alle bewoners in de buurt te bereiken, heeft Rosada er voor gekozen om onderzoeksbureau SocioResearch in te schakelen. Zij hebben voor dit onderzoeksbureau gekozen omdat zij bekend staan de moeilijker te bereiken doelgroepen, zoals allochtonen, te kunnen bereiken¹⁷. SocioResearch kreeg als taak om bewoners te informeren over wat er in de buurt gaat gebeuren, ze voor te bereiden op de draagvlakmeting, bewoners te activeren om na te denken over hun eigen woontoeekomst, te inventariseren hoe bewoners hun eigen woontoeekomst zien en wat hun woonwensen zijn, te inventariseren aan welke informatie bewoners behoefte hebben en op welke wijze zij die informatie willen ontvangen. Deze inventarisatie onder bewoners is uitgevoerd aan de hand van een enquête die de interviewers persoonlijk bij de bewoners hebben afgenomen.

Voordat de interviewers op pad zijn gegaan heeft zowel de corporatie als het

¹⁷ Zo zetten zij onder andere interviewers in met dezelfde afkomst als die van de bewoners.

onderzoeksbureau een brief gestuurd om dit aan te kondigen. De interviewers zijn alle deuren langs gegaan en hebben mondeling informatie over de nieuwste plannen verstrekt en mondeling een enquête afgenomen. Door middel van deze enquête kon een beeld geschetst worden over de woonwensen, hoe bewoners tegenover de plannen staan, hoe ze informatie willen ontvangen in de toekomst, etc. Deze bezoeken zijn goed verlopen en uiteindelijk is 91% van de bewoners bereikt.

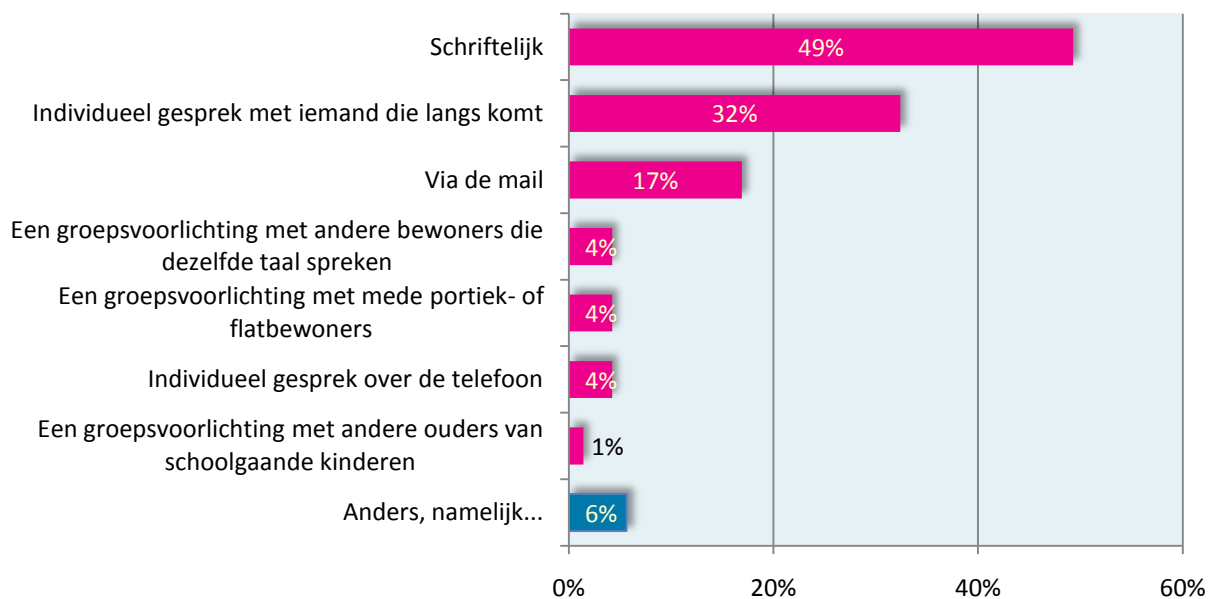
Vervolgens is er een presentatie gegeven over de uitkomsten van het onderzoek tijdens een bewonersbijeenkomst. Naast deze presentatie was er ruimte voor vragen en waren er na de presentatie tafelgroepjes gemaakt om op bepaalde onderwerpen dieper in te kunnen gaan met bewoners. Ook is er door Rosada kort aandacht besteed aan de voortgang van de plannen. Deze presentatie is gehouden om de bewoners te laten zien wat er uit het onderzoek is gekomen en wat er met hun inbreng wordt gedaan. Verder is er voor gezorgd dat er meertalige interviewers tijdens de presentatie aanwezig waren, zodat het niet voldoende beheersen van de Nederlandse taal geen barrière hoefde te zijn voor bewoners om te komen.

Om bewoners van de bijeenkomst op de hoogte te stellen, zijn er posters in de flats opgehangen, folders door de brievenbus gedaan¹⁸ en drie dagen voor de bijeenkomst zijn een aantal enquêteurs/interviewers langs de deuren gegaan om bewoners persoonlijk uit te nodigen. De ervaring van SocioResearch is namelijk dat persoonlijk uitnodigen doorgaans leidt tot een hogere opkomst dan wanneer bewoners alleen schriftelijk worden uitgenodigd. De respons voor de bijeenkomst was inderdaad erg hoog (wat mogelijk verklaard kan worden door de persoonlijke uitnodiging door de interviewers). Daarnaast was de bijeenkomst in de buurt zelf waardoor de drempel lager was voor de bewoners om hiernaar toe te gaan, dan wanneer de bijeenkomst buiten de Vogelenbuurt zou zijn georganiseerd.

Uit deze enquêtes zijn bepaalde behoeftes wat betreft informatievoorzieningen naar voren gekomen. Zo wilden sommige bewoners graag informatie per e-mail. Anderen gaven aan graag een bijeenkomst voor ouderen te willen en tevens bleek er behoefte te zijn aan meer informatie in het Turks, Arabisch en Berbers (zie figuur 4.3). Verder bleek er interesse te zijn voor de oprichting van een klankbordgroep. Deze klankbordgroep is er gekomen en aan de hand van de informatie die in de klankbordgroepbijeenkomsten naar voren kwam en uit de enquête gehaald is, is een plan opgesteld om op de behoeftes van de bewoners te kunnen inspelen. In het algemeen bleek dat veel bewoners graag meer specifieke informatie ontvingen over de plannen. De meeste bewoners gaven aan deze informatie graag per brief of face-to-face te ontvangen en weinig mensen voelden er iets voor om de informatie bij een groepsbijeenkomst te ontvangen (figuur 4.3). Toch heeft de corporatie wel voor dat laatste gekozen, omdat hiermee aan alle bewoners dezelfde basisinformatie gegeven kan worden, en in een latere fase in het project een medewerker bij iedereen persoonlijk langs gaat om individuele vragen te beantwoorden en een draagvlakmeting af te nemen. Daarnaast heeft de corporatie geen goede ervaring met brieven versturen veel mensen blijken deze niet te lezen (Nb: dat bleek ook uit de enquête, veel mensen gaven namelijk aan geen brief ontvangen te hebben terwijl de corporatie die naar iedereen verstuurd had). Aanvullend op de startbijeenkomst is een nieuwsbrief verstuurd.

¹⁸ Flyers zijn niet in een enveloppe gedaan zodat ze minder makkelijk over het hoofd gezien kunnen worden

Figuur 4.3: Hoe wilt u deze informatie bij voorkeur krijgen? (n=71)

Bron: Veldwerk 2010

*Respondenten konden meerdere antwoorden geven op deze vraag. Gemiddeld heeft men 1,13 antwoord gegeven

Er is uiteindelijk voor een informatiebijeenkomst gekozen, waarin onder andere aandacht besteed is aan het sociaal statuut, de voorlopige planning en de prijsindicaties van de nieuwbouw¹⁹. Daarnaast is er een inloopspreekuur voor allochtone bewoners gepland, waarbij tolken aanwezig waren. Ook is er 's middags (in plaats van 's avonds) in de buurt een bijeenkomst voor ouderen georganiseerd. Hier bleek behoefte aan te zijn, omdat sommige ouderen slecht ter been zijn en sommige 's avonds de deur niet meer uit willen gaan. In deze bijeenkomst werd vooral aandacht besteed aan de mogelijkheden voor senioren om naar een 55-pluswoning te verhuizen en de mogelijkheden om wmo-voorzieningen²⁰ aan te vragen. Als laatste is er ook voldaan aan de behoefte van sommigen om informatie per e-mail te ontvangen. Naast de genoemde informatiemomenten is er ook vrijwel elke week een inloopspreekuur geweest met Mw. Weber (medewerkster bewonersbegeleiding) waar bewoners met vragen naartoe konden en was Mw. Hoogendoorn telefonisch bereikbaar voor vragen.

Na deze informatiemomenten is de draagvlakmeting gestart, waarvoor Mw. Weber met iedereen een afspraak heeft ingepland. Het doel van het bezoek was bewoners voor of tegen de plannen te laten stemmen. In het gesprek is eerst de nieuwste informatie over de plannen gegeven, zijn persoonlijke vragen beantwoord, woonvoorkeuren genoteerd en is er gekeken of er hulp nodig is tijdens het uitplaatsingsproces. Ten slotte is gevraagd of bewoners voor of tegen de plannen zijn en hebben de bewoners daarvoor kunnen tekenen²¹. Ook wanneer bewoners al aan het begin van het gesprek aangaven of ze voor of tegen de plannen waren, konden zij hier niet meteen voor tekenen. Eerst moest duidelijk zijn dat bewoners over alle informatie beschikten en deze informatie ook daadwerkelijk begrepen. Mw. Weber geeft aan dat zij het belangrijk vindt om eerst bewoners te laten praten en te kijken of ze nog vragen hebben tijdens het bezoek, daarna neemt zij pas het woord. Ze neemt echt de tijd voor de bewoners (dit is ook uit mijn observaties gebleken). Verder worden bijkomende nadelen van de planuitvoering, zoals overlast van lawaai, werkverkeer en tijdelijk afzetten van straten ook genoemd. Ook is er op gewezen dat er een andere dynamiek in de wijk zal zijn tijdens de bouw- sloopperiode, omdat er gebouwd wordt in de wijk en er ook andere (tijdelijke)

¹⁹ Er is voor gekozen om in plaats van een bijeenkomst voor alle bewoners deze op te splitsen in tweeën zodat de bijeenkomst niet te druk zou zijn en er genoeg medewerkers van de corporatie zouden zijn om vragen van bewoners te beantwoorden.

²⁰ wmo = wet maatschappelijke ondersteuning

²¹ In het geval bewoners zich op kort termijn bedachten konden zij hun keuze nog wijzigen

bewoners zich in de Vogelenbuurt zullen vestigen²². Verder is belangrijk te vermelden dat wanneer bewoners echt niet bereikt konden worden (omdat ze bijvoorbeeld voor langere tijd in buitenland zaten) ze als tegenstemmers werden meegeteld.

De 70% draagvlak die een voorwaarde was om de plannen te kunnen uitvoeren is ruimschoots gehaald. Meer dan 75% van de bewoners bleek in te stemmen met de plannen. Hoogstwaarschijnlijk zijn zoveel bewoners positief over de plannen, omdat er bij dit project veel ter compensatie geboden wordt wanneer bewoners met de plannen instemmen. Zo kunnen zij bijvoorbeeld wooncarrière maken, terwijl dit in veel steden niet mogelijk is bij gelijke situaties (in veel steden mogen bewoners bijv. bij het zoeken naar een huurwoning niet reageren op grotere of eengezinswoningen, terwijl dit hier wel het geval is). Daarnaast zal de aanpak en communicatie/omgang van de corporatie met de bewoners ook invloed hebben gehad op het halen van de draagvlakmeting.

Vanaf het moment dat dit bekend was, is er een aanvraag gedaan bij de gemeente om de plannen goed te keuren. De gemeente heeft toen een peildatum²³ afgegeven, wat betekent dat het sociaalstatuut in werking gaat. Vanaf het moment dat de peildatum verstrekt is kan er begonnen worden met de uitvoering van de plannen. De eerste bewoners die in aanmerking komen voor een urgentieverklaring kunnen beginnen met reageren op huurwoningen. Bewoners die verhuizen krijgen een verhuisvergoeding, enz. De buurt wordt in fases gesloopt en gebouwd, dus niet alle bewoners kunnen tegelijk verhuizen (in feite kunnen zij gelijktijdig verhuizen, maar niet allemaal tegelijk met behulp van een urgentieverklaring). De buurt zal als het goed is binnen vijf jaar helemaal gesloopt zijn en tegen die tijd deels herbouwd. De plannen voor de woningbouw in de nieuwbouwwijk worden binnen de vastgestelde kaders (o.a. stedenbouwkundig plan) gefaseerd uitgevoerd. Deze zullen in de loop van de jaren per fase steeds meer ingevuld en verfijnd worden. Zo kan ook ingespeeld worden op de (veranderende) vraag op de woningmarkt.

Binnenkort zullen ook de woonateliers starten waarin bewoners die interesse hebben in de nieuwbouwwoningen, kunnen meedenken/meetekenen aan de indeling van de woningen en mogelijk ook bij de inrichting van de directe woonomgeving van de nieuwe woning. De grote lijnen (kaders) van de plannen voor de nieuwe buurt worden besproken in de participatiegroep die hierbij betrokken is. In deze groep zitten o.a. belanghebbenden uit andere aangrenzende wijken.

Tegenbeweging

Gedurende het project was er soms wat onrust onder de bewoners omdat er door verschillende partijen tegenstrijdige informatie over de plannen werd verstrekt. Naast Rosada en SocioResearch (die dezelfde informatie verstrekken) is er ook een tegenbeweging vanuit de Vogelenbuurt tot stand gekomen die gesteund wordt door de politieke partij SP. De tegenbeweging en de SP hebben geprobeerd meer aanhangers in de buurt te vinden, om zo de plannen tegen kunnen te houden. Zoals de draagvlakmeting uitwijst is het de tegenbeweging niet gelukt de plannen tegen te houden. Rosada heeft geprobeerd om met de SP om tafel te gaan zitten en zo de kritiek die ze op de plannen hebben te bespreken. Dit is echter niet gelukt. Op de site van de SP wordt duidelijk waarom zij tegen dit soort projecten zijn. Over het algemeen houden woningcorporaties naar hun mening te weinig rekening met de bewoners en maken zij plannen die ten koste gaan van de huidige bewoners. Volgens de SP wordt er te snel en te veel sociale woningbouw gesloopt in het kader van herstructurering. De SP geeft aan dat woningen pas gesloopt zouden moeten worden als ze aan een vijftal voorwaarden voldoen (SP, 2008):

1. 70 % van de oorspronkelijke bewoners heeft ingestemd met de sloopplannen;
2. de woningcorporatie geen huurders kan vinden voor de te slopen woningen;
3. de wachtlijsten voor een sociale huurwoning door de sloop niet groeien;

²² De informatie over de bijkomende nadelen wanneer de plannen uitgevoerd worden zijn in het draagvlakmetingformulier opgenomen. Bewoners moeten dus tekenen of ze voor de plannen zijn, maar ook dat ze al deze informatie gekregen hebben.

²³ De peildatum is het tijdstip waarop alle rechten en plichten van de corporatie en bewoners, die in het sociaal-statuuut staan, in werking gaan. Zo krijgt een bewoner die na de peildatum verhuist een verhuisvergoeding. Als hij/zij net voor de peildatum vertrokken zou zijn, zou hij/zij geen vergoeding ontvangen hebben.

4. er door de sloop van de woningen geen waterbedeffect optreedt;
5. de te slopen woningen aantoonbaar bouwtechnisch van slechte kwaliteit zijn.

Dit project voldoet niet aan al deze voorwaarden en daarom is de SP tegen de plannen en probeert zij meer bewoners te mobiliseren om de plannen te houden. Dit is echter niet gelukt, aangezien meer dan 75% van de bewoners voor de plannen is.

De bewoners die tegen de plannen zijn, betreft een specifieke selecte groep. In het theoretische kader is duidelijk geworden dat bewoners die ontevreden zijn met de leefbaarheid van hun wijk zich sneller inzetten dan bewoners die tevreden zijn. In het geval van deze buurt gaat het niet zozeer om de achteruitgang van de leefbaarheid van de wijk, maar zal de buurt helemaal plaats moeten maken voor een nieuwe wijk. De bewoners die al erg lang in de Vogelenbuurt wonen, lijken hier meer problemen mee te hebben dan de overige bewoners. Zij hebben daarom in samenwerking met de SP een tegenbeweging opgezet. Waarom vooral de bewoners die lang in de buurt wonen zich voor het behoud van de Vogelenbuurt inzetten, kan verklaard worden aan de hand van de eerder genoemde "exit, voice and loyalty strategy" van Hirschman. Volgens deze theorie zal niet elke bewoner zich voor zijn buurt inzetten wanneer hij ontevreden is met de leefbaarheid van zijn buurt (in dit geval ontevreden zijn met de plannen die er voor de buurt gemaakt zijn). De keuze van de bewoner om de plannen te accepteren en uit hun buurt te verhuizen, naar de nieuwe wijk te verhuizen (exit- strategy) of om in opstand te komen (voice-strategy) hangt sterk samen met de loyaliteit die bewoners naar hun wijk/buurt hebben. Bewoners die meer te verliezen hebben omdat ze erg gehecht zijn aan hun buurt en de buurtbewoners zullen minder snel voor de exit-strategie kiezen, dan de bewoners die deze verbondenheid minder hebben. Deze exit, voice and loyalty strategy lijkt in dit project van toepassing. In de tegenbeweging zitten alleen bewoners met een lange woonduur die sterk aan de buurt gehecht blijken te zijn. Deze bewoners kiezen ervoor om de plannen tegen te houden, terwijl de overige bewoners minder problemen met de plannen lijken te hebben. Naast de overeenkomst lange woonduur, zijn de tegenstanders ook allen senioren van autochtone afkomst en woonachtig in hetzelfde woningblok.

Van de meeste tegenstanders is na de bekendmaking van de gehaalde draagvlakmeting en een persoonlijk gesprek met hen, weinig van hen vernomen. Eén tegenstander probeert de plannen nog tegen te houden doormiddel van een juridische procedure.

Naast deze tegenbeweging zijn er nog andere betrokken bewoners van omliggende wijken die tegen bepaalde aspecten van de plannen zijn. Ook zij hebben zich georganiseerd, weliswaar niet door middel van een tegenbeweging, maar door deel te nemen aan een participatiegroep. Deze participatiegroep is opgericht zodat bewoners kunnen meedenken over de planontwikkeling voor de nieuwe stadswijk. Deze bewoners focussen zich in deze participatiegroep echter voornamelijk op de aspecten van de plannen waarmee zij (en de rest van de belangengroep die zij vertegenwoordigen) het niet eens zijn, en denken weinig mee over de rest van de plannen. Ook deze groep bestaat uit senioren die al lang in deze buurt wonen en van autochtone afkomst zijn²⁴.

²⁴ bron: gesprek met bewoner die naast de deelname aan de klankbordgroep ook deelneemt aan deze groep.

4.5 Toegepaste methodes, strategieën en gradaties van participatie

In het theoretisch kader zijn de verschillende vormen en maten van participatie uitgebreid toegelicht. Het is dus interessant om te kijken welke keuzes er in dit project gemaakt zijn en waarom.

Zoals hierboven duidelijk is geworden, zijn bewoners op verschillende momenten bij het project betrokken. Zo waren er informatie/bewonersavonden, klankbordgroepbijeenkomsten, afname van een enquête, inloopspreekuur voor allochtonen, bijeenkomsten voor ouderen en binnenkort kunnen bewoners meedenken over de indeling van de nieuwbouwwoningen en de inrichting van de nieuwe wijk. Daarnaast is er ook een vorm van participatie zichtbaar die niet vanuit de corporatie tot stand is gekomen, maar vanuit ontevreden bewoners, de tegenbeweging. Deze verschillende vormen van participatie passen allen binnen de *participatieve bestuurstijl* die in hoofdstuk 2 besproken is. Het beleid van de corporatie staat hierbij centraal, maar daarnaast wordt er rekening gehouden met de adviezen en wensen van bewoners. Deze adviezen van bewoners zijn niet bindend voor de corporatie.

Daarnaast is er bij deze corporatie sprake van zowel formele als informele participatie. Zo geeft de medewerkster wijkbeheer aan:

“Vaak is participatie niet planmatig bedacht, het komt vaak werkende weg tot stand. De formele participatie is natuurlijk wel planmatig, zoals de draagvlakmeting, maar je probeert aan deze formele vorm ook informele vormen te plakken.” (Mw. Hoogendoorn)

Tot de informele participatie kunnen de meeste van de hierboven genoemde vormen gerekend worden. De draagvlakmeting (vastgelegd in de Overlegwet) die gehouden is, behoort echter tot de formele participatiestructuur. Daarnaast kan de klankbordgroep gezien worden als een vorm van participatie die in het “schemergebied” zit. De groep is aan de ene kant formeel omdat niet de formele gang van zaken gevolgd wordt. Aan de andere kant is de klankbordgroep in de geest van de Overlegwet tot stand gekomen. Tijdens de bijeenkomst was de vereniging die opkomt voor de belangen van huurders ook aanwezig en wees in deze bijeenkomsten de bewoners op hun rechten en plichten. Daarnaast houden zij in de gaten of het proces wel volgens de regels verloopt. Mw. Hoogendoorn heeft de vereniging voor de bijeenkomsten uitgenodigd om zo de goede relatie in stand te houden. Daarnaast vindt ze het ook goed dat zij in de gaten houden of alles wel goed verloopt. De frictie tussen formele en informele participatie die vaak ontstaat als beide worden ingezet, wordt door het betrekken van de vereniging bij het project voorkomen.

Rosada heeft verschillende motieven om de bewoners bij het project te betrekken. Ten eerste is het een project die de bewoners direct raakt, dus bewoners er helemaal niet bij betrekken is geen optie. Als de plannen doorgaan moeten de bewoners verhuizen, daarnaast is de corporatie in dit geval ook verplicht om te meten of er genoeg draagvlak voor de plannen is. Aan deze voorwaarde (afpraak gemeente corporaties en huurdersorganisaties) is voldaan, maar bewoners zijn meer bij de plannen betrokken dan formeel verplicht is. Volgens de medewerkster wijkbeheer is de motivatie van de corporatie om bewoners bij de plannen te betrekken als volgt:

“Je wilt je plan goed uitleggen en je hebt de mensen nodig om je plan te kunnen realiseren. Je hebt daar de medewerking van de bewoners voor nodig. Daarnaast is het ook vanwege het sociale aspect, je vraagt behoorlijk wat van de bewoners, zij moeten hun huis uit en daar willen we wat tegenover stellen. Zij zijn onze klanten en we laten onze huurders niet in de steek. We willen ze juist ook kansen bieden om ergens anders ook goed te kunnen wonen en wooncarrière te maken. Dat kan in een bestaande woning of in een nieuwe woning. Bij de nieuwbouw in de nieuwe woonwijk heb je ook met het commerciële aspect te maken, je wilt consumentgericht bouwen. Je wilt dat een klant tevreden is met zijn product. Hoe meer tevreden hij is met zijn product, hoe langer hij er blijft wonen, hoe stabiel de buurt, hoe meer mensen voor hun buurt zorgen. Maar heel vaak weet je niet wie er gaan wonen. Nu heb je een potentiële doelgroep voor een deel van de sociale huurwoningen in de wijk en kun je daar dus op inspelen. Dit is gewoon een extra kans die je hebt.” (Mw. Hoogendoorn)

De corporatie heeft dus meerdere redenen om bewoners bij de plannen te betrekken en ze te laten meedenken over de nieuwe woningen en wijk. Zo wil de corporatie hun plannen verkopen, bewoners tegemoetkomen (aangezien behoorlijk wat van hen gevraagd wordt) en verder wil de corporatie consumentgericht kunnen bouwen.

Door bewoners mee te laten denken over en tekenen aan de indeling van de toekomstige woning en wijk, kunnen de plannen aangepast worden aan de wensen van bewoners, dit zorgt voor *inhoudelijke verrijking* van de plannen zoals dit in de literatuur genoemd wordt (Pröpper & Steenbeek, 1999; Van Marissing, 2008; Elander & Blanc 2001).

Daarnaast wil Rosada de plannen aan de bewoners “verkopen”. In de literatuur wordt dit het creëren van draagvlak genoemd. Maar naast het *creëren van draagvlak* wil de corporatie bewoners ook tevreden houden, zij wil niet dat het doorzetten van deze plannen de relatie tussen de corporatie en bewoners beschadigt, want dan zal dit in het vervolg problemen opleveren. Zo probeert Mw. Weber tijdens het afnemen van de draagvlakmeting, naast uitleg over de plannen ook draagvlak voor de toekomst te behouden. Dit draagvlak kan alleen in stand gehouden worden als bewoners vertrouwen hebben in de corporatie, dit vertrouwen moet dus niet in gevaar gebracht worden.

“Vaak geven bewoners aan het begin van het bezoek al aan of ze voor of tegen de plannen zijn. Ik laat ze dan niet gelijk een handtekening zetten, ik wil zeker weten dat bewoners de plannen begrijpen en er achter staan. Dit bezoek is niet alleen om draagvlak te meten, je wilt ook graag dit draagvlak behouden verderop in het project en daarna. Het gaat bij het bezoek ook om het vertrouwen dat bewoners hebben in de plannen, corporatie en mij. Je moet niet alleen denken aan de draagvlakmeting die je wilt halen, maar ook aan de toekomst. Het is erg belangrijk dat de verstandhouding tussen de corporatie en de bewoners goed is en blijft.” (Mw. Weber)

Het verkopen van de plannen gebeurt dus niet tegen elke prijs. Vertrouwen creëren bij de bewoners en het behouden van dit vertrouwen lijkt de methode van deze corporatie om draagvlak bij de bewoners voor hun bouw- en renovatieplannen te krijgen. Participatie speelt hierbij een belangrijke rol, want wanneer bewoners het gevoel hebben dat zij daadwerkelijk iets in kunnen brengen, zullen zij eerder vertrouwen hebben en tevreden zijn over het besluitvormingsproces. Dit kan vervolgens weer leiden tot *meer draagvlak en begrip bij de bewoners*. Deze steun van het beleid of projecten kan zo ook weer zorgen voor een betere verstandhouding tussen de corporatie en bewoners.

Het aanzetten tot *actief burgerschap* lijkt ook een reden waarom bewoners intensief bij de plannen betrokken worden. Zo geeft Mw. Hoogendoorn aan dat Rosada hoopt dat (onder andere) door middel van de woonateliërs, bewoners die kiezen voor de nieuwbouw zich meer verbonden zullen voelen met de nieuwe stadswijk en dat dit zal resulteren in een leefbare wijk

“[...] je wilt consumentgericht bouwen. Je wilt dat een klant tevreden is met zijn product. Hoe meer tevreden hij is met zijn product, hoe langer hij er blijft wonen, hoe stabiel de buurt, hoe meer mensen voor hun buurt zorgen.” (Mw. Hoogendoorn)

De corporatie wil dus, naast het behalen van genoeg draagvlak voor de uitvoering van de plannen, dat er een wijk ontstaat waar mensen graag wonen en betrokken bij zijn. Door de bewoners bij het proces te betrekken hoopt de corporatie de kansen hiervoor te vergroten.

Veel motieven om bewoners bij plannen te betrekken die in de literatuur genoemd zijn komen in dit project terug, maar er zijn ook verschillen. Zo staan woningcorporaties in het nieuws en literatuur vaak in een redelijk negatief daglicht. Er wordt vaak van uitgegaan dat corporaties bewoners vooral bij plannen betrekken om zo draagvlak te creëren voor hun plannen. Daarmee wordt het beeld geschept dat er door corporaties van alles gedaan wordt om dit draagvlak te creëren ook als dit betekent dat ze het plan mooier doen voorkomen dan het daadwerkelijk het geval is. Zo zet de SP zijn vraagtekens bij het halen van een draagvlakmeting bij een project:

“Triomfantelijk laat de woningcorporatie weten dat meer dan 70% van de huurders heeft ingestemd met sloop van de woningen. Het is echter niet duidelijk of de mening van alle bewoners per flatgebouw is meegeteld. Was iedereen thuis?”²⁵

Zoals eerder al in dit hoofdstuk is beschreven worden de bewoners die niet bereikt konden worden voor de draagvlakmeting als tegenstemmers meegeteld, de argwaan van de SP is in dit geval dus niet op zijn plek. Tijdens de observaties bij dit project bleken de negatieve kanten van het project duidelijk naar de bewoners gecommuniceerd te worden. Natuurlijk wil de corporatie zijn plannen verkopen, maar dit gebeurde niet ten koste van eerlijkheid. Het behouden van draagvlak lijkt bij deze corporatie hoog in het vaandel te staan. Volgens negatieve berichtgeving van de SP zou het verkopen van de plannen de eerlijkheid wel in de weg staan;

*“Uit onderzoeken van de SP bleek dat de bewoners eerst in meerderheid **tegen** de sloop waren. De corporatie heeft allerlei beloftes gedaan om bewoners om te praten. Zoals “Eerst worden nieuwe woningen gebouwd, daarna worden de oude woningen pas gesloopt.” En “Alle huurders komen in aanmerking voor aantrekkelijke alternatieven, **zonder** stijging van de woonlasten.” Een vrijgevigheid die niet gebruikelijk is bij sloopplannen. De politieke partij eist ook dat die beloften worden vastgelegd in een sociaal plan”.*(uit krantenbericht van de SP)

De kritiek van de politieke partij is niet geheel terecht, maar het klopt dat de beloftes niet zijn vastgelegd in een sociaal plan. De gedane beloftes zijn wel vastgelegd in een informatieboekje die bij alle bewoners na de draagvlakmeting is achtergelaten. De beloftes die in dit boekje staan zijn weliswaar niet juridische bindend maar bewoners kunnen er wel naar verwijzen. Daarnaast heeft de corporatie niet gezegd dat er geen stijging zal zijn van woonlasten. Zij hebben aangegeven dat er een kans bestaat dat de woonlasten iets hoger zullen zijn. De nieuwbouwwoningen zullen duurder zijn maar dat er door de betere isolatie lagere stookkosten zullen zijn. Uiteindelijk zullen de woningen waarschijnlijk dus niet veel duurder zijn, maar daar wilden de medewerkers geen sterke uitspraken over doen aangezien dit afhankelijk is van de persoonlijk situatie (inkomen). Om bewoners zekerheid te bieden is aan hen beloofd dat zij aanspraak kunnen maken op een vergelijkbare korting op de huurprijs zoals in de huur-op-maat regeling ook als deze regeling niet mee zou bestaan.

Daarnaast lijkt het er niet op dat bewoners geen aantrekkelijk alternatief zullen vinden. Bewoners kunnen met een urgentieverklaring op bestaande huurwoningen reageren. Daarbij is het mogelijk om op een woning met meer kamers te reageren dan waarover ze nu beschikken, ze kunnen dus wooncarrière maken. Om ervoor te zorgen dat de druk op de woningmarkt niet te hoog wordt, en andere woningzoekende ook een kans hebben, heeft de gemeente vastgesteld dat er maximaal 80 urgentieverklaringen per jaar in de stad afgegeven mogen worden. Dat er eerst gebouwd en dan gesloopt zal worden is een streven van de corporatie maar het zou kunnen gebeuren dat door complicaties dit toch niet helemaal lukt. Bij één woningblok is het eerst bouwen dan slopen mogelijk niet realiseerbaar, dit is ook naar die bewoners gecommuniceerd. De SP heeft dus gelijk dat de beloftes niet juridisch vastgelegd zijn, maar de andere beweringen lijken onterecht te zijn. Het onderzoek dat de SP heeft uitgevoerd, waarin volgens hen naar voren kwam dat het merendeel van de bewoners tegen de plannen was, heeft zij echter nooit ter inzage gegeven of voorgelegd aan de Alliantie of gemeente.

Verder zijn bewoners op verschillende manieren bij de plannen betrokken, waarbij de meeste participatievormen bijdroegen aan het *meeweten* van bewoners. Dit houdt in dat bewoners informatie krijgen over de plannen. Daarnaast konden bewoners *meepraten* over het proces in de klankbordgroep en binnenkort mee-ontwerpen in de woonateliers. Bij deze vorm van participatie

²⁵ Hier wordt het negatieve beeld geschetst dat wanneer bewoners niet thuis waren zij geteld werden als een ja-stemmers, terwijl in de praktijk de bewoners die niet te bereiken waren als nee- stemmers meegeteld werden. Dit is namelijk ook wettelijk zo vast gelegd.

worden bewoners in de gelegenheid gesteld om in discussie te gaan met de corporatie of om adviezen te geven. Ook is er een vorm van participatie ontstaan die vanuit de bewoners is gekomen, de tegenbeweging. Zij wilden *meebeslissen* over, of er gerenoveerd of gesloopt zou worden. Maar deze besluiten waren al in een eerder stadium van de planontwikkeling genomen. Het stadium van meebeslissen hebben ze dus niet kunnen bereiken. Toch is er in dit project ook sprake van *meebeslissen*. Tijdens de draagvlakmeting konden bewoners namelijk aangeven voor of tegen de plannen te zijn. Deze uitslag was bindend, wat betekent dat bewoners hier daadwerkelijk inspraak hadden. Voor de andere vormen van participatie geldt dat er geen sprake is van bewonersinvloed die officieel is vastgelegd. Alle adviezen en discussies die vanuit de bewoners komen zijn niet bindend voor de corporatie en kunnen dus genegeerd worden. Het negeren van alle adviezen van bewoners is echter niet verstandig (aangezien er om advies is gevraagd). Als de bewoners hun inbreng nergens terugzien, dan is de kans groot dat zij weinig vertrouwen in de corporatie krijgen en ontevreden zijn/worden over de plannen. In hoofdstuk 5 zal duidelijk worden welke input bewoners hebben geleverd en wat de corporatie hiermee heeft gedaan.

4.6 Conclusie

In het begin van de plannen werden bewoners weinig bij het project betrokken. Eens in de zoveel tijd zijn er informatiedagen georganiseerd, maar tussen deze momenten konden vaak lange pauzes zitten. In deze tijd was de opkomst bij de bijeenkomsten laag en waren bewoners niet erg betrokken bij de plannen. Toen de plannen steeds dichterbij kwamen hebben de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de participatie en communicatie, besloten om een onafhankelijk onderzoeksbureau in te schakelen en via hen de bewoners er op attenderen dat de planontwikkeling voor de nieuwe stadswijk in een ver stadium zijn en dat ze binnenkort een keuze moeten maken of ze wel/niet akkoord gaan met de sloop van hun woning. Naast het attenderen van de bewoners heeft het onderzoeksbureau ook informatie verstrekt en een enquête afgenomen. Bewoners zijn vanaf dit moment met op verschillende manieren op de hoogte gehouden van de plannen. De opkomst bij de bijeenkomsten was hoger dan voordat de interviewers langs de deuren gegaan zijn met informatie en waren de bewoners meer betrokken bij het project. De hoge opkomst en sterkere betrokkenheid, is niet zo zeer te wijten aan het bezoek van de interviewers maar vooral doordat de plannen dichterbij komen en bewoners zich daar nu meer bewust van zijn.

Na het bezoek van het onderzoeksbureau bij de bewoners is er een presentatie over de onderzoeksuitkomsten gegeven. Vervolgens is er een informatieavond, bijeenkomst met tolken en bijeenkomst voor 55-plussers georganiseerd. Daarnaast zijn er nieuwsbrieven verstuurd, was/is er elke dinsdagmiddag een inloopsprekbeurt en is de medewerkster wijkbeheer elke werkdag telefonisch bereikbaar voor vragen over het project. In de zomer hebben de huisbezoeken van de corporatie plaats gevonden, waarbij een woonwensenformulier en de draagvlakmeting is afgenomen. De uitkomst van de draagvlakmeting is dat meer dan 70% van de bewoners voor de sloopplannen is en de ontwikkeling van de nieuwe wijk dus verder kan gaan. Voor het eerste deel van de woningen zijn urgentieverklaringen afgegeven aan bewoners die naar bestaande bouw willen verhuizen. Zij zijn druk bezig met het zoeken naar een andere woning. Binnenkort wordt een informatiebijeenkomst over de nieuwbouwwoningen georganiseerd en volgend jaar zullen de woonateliërs starten. Het jaar daarna zal de start van de bouw beginnen.

De redenen waarom Rosada bewoners bij de plannen betrokken heeft zijn: vanwege plaatselijke afspraken (de corporatie is verplicht een draagvlakmeting af te nemen en ook om bewoners over de plannen in te lichten); om de plannen inhoudelijke te verrijken, om bewoners aan te aanzetten tot actief burgerschap en om meer draagvlak en begrip bij bewoners te creëren. In de literatuur komt dit creëren van draagvlak vaak naar voren als reden waarom bewoners bij beleid/projecten betrokken worden, maar in dit project blijkt het niet alleen te draait om het verkopen van de plannen (draagvlak creëren). Deze corporatie ziet het ook als investering in de toekomst, door bewoners bij het project te betrekken en ze inspraak te geven krijgen bewoners (meer) vertrouwen in de corporatie. Dit vertrouwen kan leiden tot draagvlak voor ontwikkelingen in de toekomst en daarnaast is het volgens de medewerkers belangrijk dat deze vertrouwensband behouden blijft, want wanneer de relatie tussen corporatie en bewoners slecht is kan dit nadelig zijn voor beide partijen. Daarnaast is het vertrouwen van bewoner sin de corporatie ook nodig om het uitplaatsingstraject/begeleiding naar een ander woning goed te laten verlopen. Om dit draagvlak te behouden is Rosada onder andere de wensen van bewoners betreft de informatievoorziening zoveel mogelijk tegemoet gekomen. In hoofdstuk 5 zal verder ingegaan worden op wat Rosada ondernomen heeft om het vertrouwen van bewoners te behouden.

Tijdens het project is er een tegenbeweging tot stand gekomen in de Vogelenbuurt, die in samenwerking met de SP de plannen heeft proberen tegen te houden. Daarnaast zijn er nog een aantal bezwaren tegen de plannen gemaakt door buurtbewoners die naast deze wijk wonen, en omdat ze naast de buurt wonen ook met de plannen te maken krijgen. Kenmerkend is dat vrijwel alle tegenstanders dezelfde persoonskenmerken hebben, senior, lange woonachtig in de wijk en autochtoon. Hun tegenstand kan waarschijnlijk verklaard worden door hun loyaliteit naar de wijk, woning en burens, waardoor zij bereid zijn 'te strijden' voor hun wijk en woning.

5. De beïnvloedende factoren van bewonersparticipatie: de resultaten

5.1 Inleiding

In dit project wordt naar verschillende vormen van participatie gekeken. In het theoretisch kader kwam naar voren dat er een kans bestaat dat bewoners met verschillende kenmerken ook verschillende interesses wat betreft participatievorm kunnen hebben. In dit onderzoek wordt bewonersparticipatie daarom aan de hand van vier verschillende vormen van participatie gemeten. Deze afhankelijke variabelen zijn:

- de aanwezigheid van bewoners bij bewonersavonden/ informatieavonden,
- de interesse om mee te denken/ praten bij de indeling van hun (eventuele) nieuwbouwwoning,
- de interesse om mee te denken/ praten bij de inrichting van hun (eventuele) nieuwe woonwijk,
- de interesse om in de klankbordgroep te participeren.

In het theoretische kader zijn vier typen factoren (onafhankelijke variabelen) naar voren gekomen die invloed uitoefenen op bewonersparticipatie, te weten;

- persoons- en huishoudenkenmerken,
- ondernemen van activiteiten in de wijk,
- sociale cohesie,
- verticale cohesie.

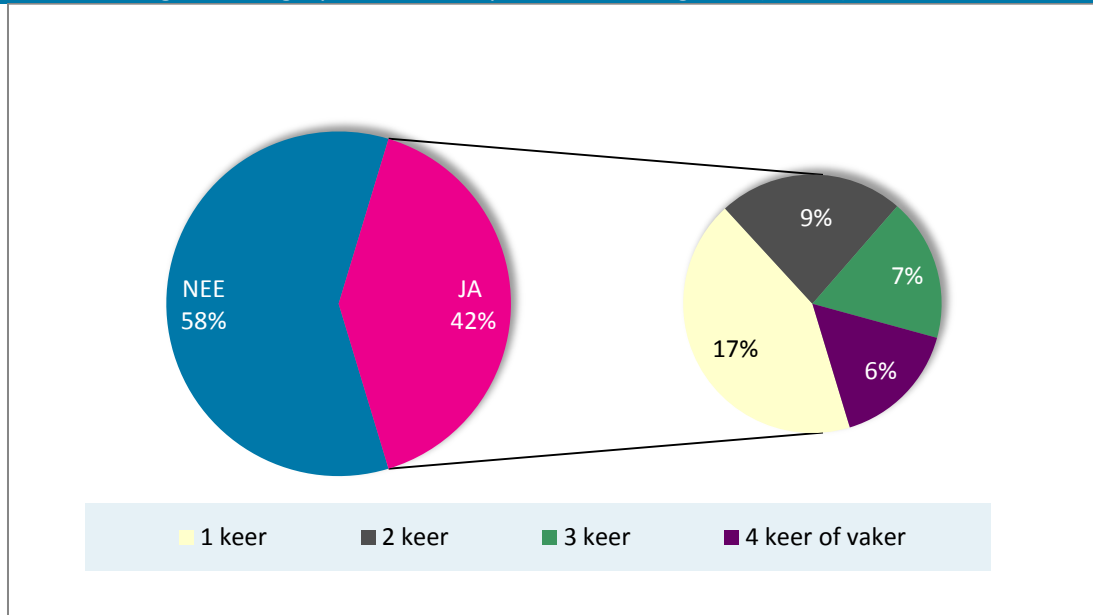
In dit hoofdstuk zal gekeken worden naar de mate waarin deze factor daadwerkelijk invloed hebben op de verschillende vormen van bewonersparticipatie. Daarnaast wordt bekeken of er variabelen zijn die op alle getoetste vormen van participatie invloed hebben. De invloed van de meeste onafhankelijke variabelen zal door middel van kwantitatieve gegevens gemeten worden, bij de variabele "verticale cohesie" zal er voornamelijk gebruik gemaakt worden van informatie die op een kwalitatieve manier verzameld is.

Bij sommige analyses zijn, als gevolg van het uitsplitsen, de groepen wat te klein geworden om werkelijk representatieve uitspraken te doen. Dit is bijvoorbeeld het geval bij het onderdeel waar de interesse van de bewoners om mee te denken over de wijk en de woning getracht wordt te achterhalen. Voor de resultaten die significante verbanden aantonen, geldt dat de resultaten toepasbaar zijn op gelijksoortige wijken/ projecten. De niet significante verbanden kunnen echter niet gegeneraliseerd worden, deze gelden specifiek voor dit project.

5.2 Aanwezigheid bewonersbijeenkomsten

Om bewoners te betrekken bij de herstructureringsplannen heeft de woningcorporatie de afgelopen jaren verschillende participatiemomenten gecreëerd, variërend van informatieavonden tot workshops. Uit de enquête blijkt dat 42% van de bewoners minimaal één bijeenkomst heeft bijgewoond. Dat betekent dat 58% is dus geen enkele keer aanwezig is geweest (zie figuur 5.1). Van die eerste groep (42%) is meer dan de helft (57%) bij meerdere bijeenkomsten aanwezig geweest (figuur 5.1).

Figuur 5.1: Bent u aanwezig geweest bij één of meer bewonersbijeenkomsten of informatiedagen? – Uitgesplitst naar frequentie aanwezigheid. (n=141)

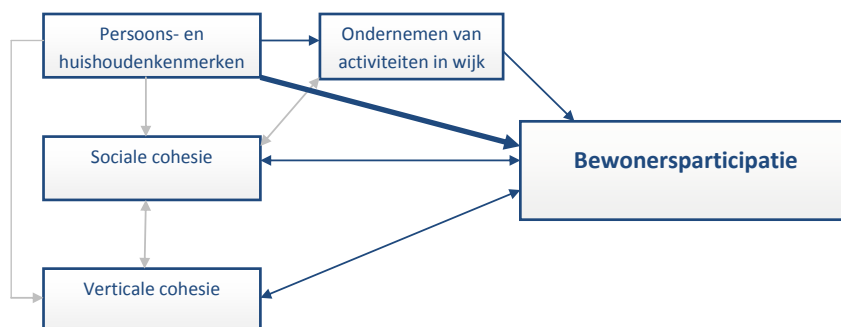

Bron: Veldwerk 2010

2.5.1 Persoons- huishoudenkenmerken

In het begin van deze scriptie is een conceptueel model gepresenteerd. Alle verbanden die hierin weergegeven worden (figuur 5.2) zullen in dit hoofdstuk besproken worden. Ten eerste zal er gekeken worden naar de relatie tussen persoons- /huishoudenkenmerken en bewonersparticipatie.

Figuur 5.2 Conceptueel model, relatie tussen persoons- & huishoudenkenmerken en bewonersparticipatie

Bron: auteur

Zoals verwacht aan de hand van het theoretisch kader, blijken ouderen en bewoners met een lange woontijd meer te participeren bij de participatievorm “aanwezigheid bij bewonersbijeenkomsten en informatieavonden” (figuur 5.4). Meer dan de helft van de senioren (vanaf 55+) was bij één of meerdere bijeenkomsten aanwezig (56%), terwijl minder dan één vijfde (17%) van de jongeren (20-30) aanwezig was. Ongeveer dezelfde trend is zichtbaar voor woontijd; vooral bewoners met een lange woontijd waren aanwezig (figuur 5.4). Wel moet er rekening gehouden worden met het feit dat bewoners die pas kort in de wijk wonen minder en soms zelfs geheel niet in de mogelijkheid zijn

geweest om naar de bijeenkomsten te gaan. De lagere opkomst van bewoners met een korte woonduur kan hier deels door verklaard worden. Zo geeft 3 op 5 bewoners met een woonduur minder dan 5 jaar aan niet aanwezig geweest te zijn omdat ze pas kort in de wijk wonen (figuur a, in de bijlage). Bewoners met een langere woonduur geven voornamelijk als reden van afwezigheid; geen tijd te hebben of om andere redenen verhinderd te zijn. Het is opvallend dat van de bewoners die niet naar de bijeenkomsten zijn geweest, vooral de oudere bewoners met lange woonduur veel minder interesse hebben in de bijeenkomsten (38% versus 14% en 16%). Verder heerst er bij deze groep van ouderen met een lange woonduur soms wantrouwen over de plannen, terwijl dit bij de andere groepen niet te bespeuren is (figuur a & b in bijlage).

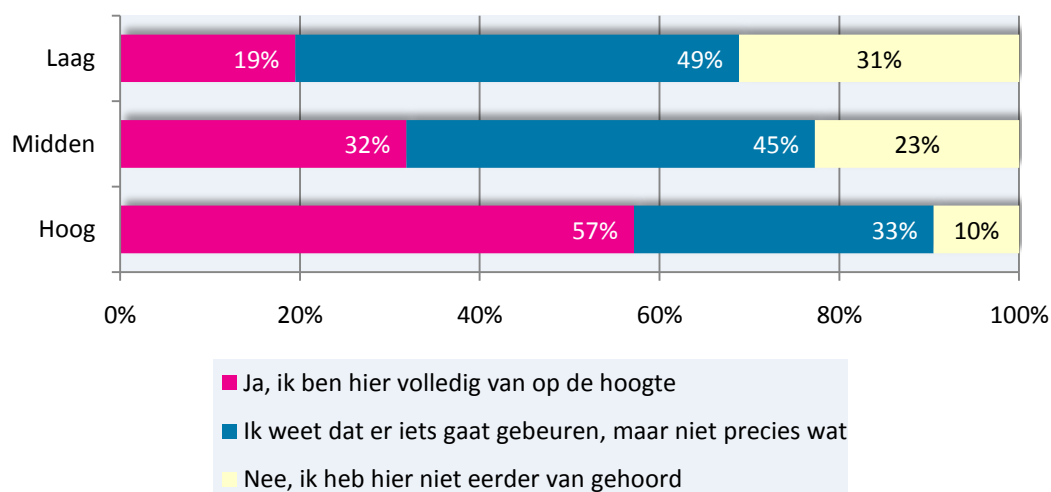
De kenmerken van de bewoners die in de tegenbeweging (paragraaf 4.4) actief zijn, komen overeen met deze groep ouderen met een lange woonduur. Eén van de redenen waarom deze groep een tegenbeweging begonnen is, zou dus in het wantrouwen in de plannen kunnen liggen.

In de literatuur blijkt niet alleen dat leeftijd en woonduur invloed hebben op het participatiegedrag, maar ook dat de gezinssamenstelling een rol kan spelen. Gezinnen lijken meer aangewezen op de wijk, wat leidt tot een sterkere binding en hogere participatiegraad met en binnen de wijk.

Tegen deze achtergrond is het opmerkelijk dat in dit onderzoek juist de bewoners zonder kinderen wat vaker aanwezig bleken bij de bewonersbijeenkomsten. Het blijft gissen maar een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de bijeenkomsten vooral in de avond plaatsvonden. Dit maakt het voor ouders wat lastiger om te komen. Ouders geven ook vaker als reden voor hun afwezigheid, tijdsgebrek of dat ze verhinderd zijn (40%)(figuur c, in bijlage). Binnen de groep van de bewoners die niet bij de bijeenkomsten aanwezig waren blijken overigens huishoudens zonder kinderen minder interesse in de bijeenkomsten te hebben dan bewoners mét kinderen (30% versus 11%).

Verder zou men mogen verwachten dat hoger opgeleiden meer aanwezig zouden zijn dan lager opgeleiden (Bolt & ter Maat, 2005, p. 57; Permentier, 2009, p. 116). Dit onderzoek bevestigt deze aanname. (figuur d in bijlage). Ook wordt met dit onderzoek bevestigd dat hoger opgeleiden beter op de hoogte zijn van de plannen voor de wijk (figuur 5.3). Opvallend is dat hoogopgeleiden wantrouwen niet als reden van afwezigheid geven. Hoogstwaarschijnlijk komt dit doordat ze beter op de hoogte zijn van de plannen (figuur d in de bijlage).

Figuur 5.3: Bent u op de hoogte van de nieuwbouwontwikkelingen in de wijk? – Uitgesplitst naar opleidingsniveau. (n=142)*

Bron: Veldwerk 2010

* Dit verband is significant en heeft een betrouwbaarheid van minimaal 95%.

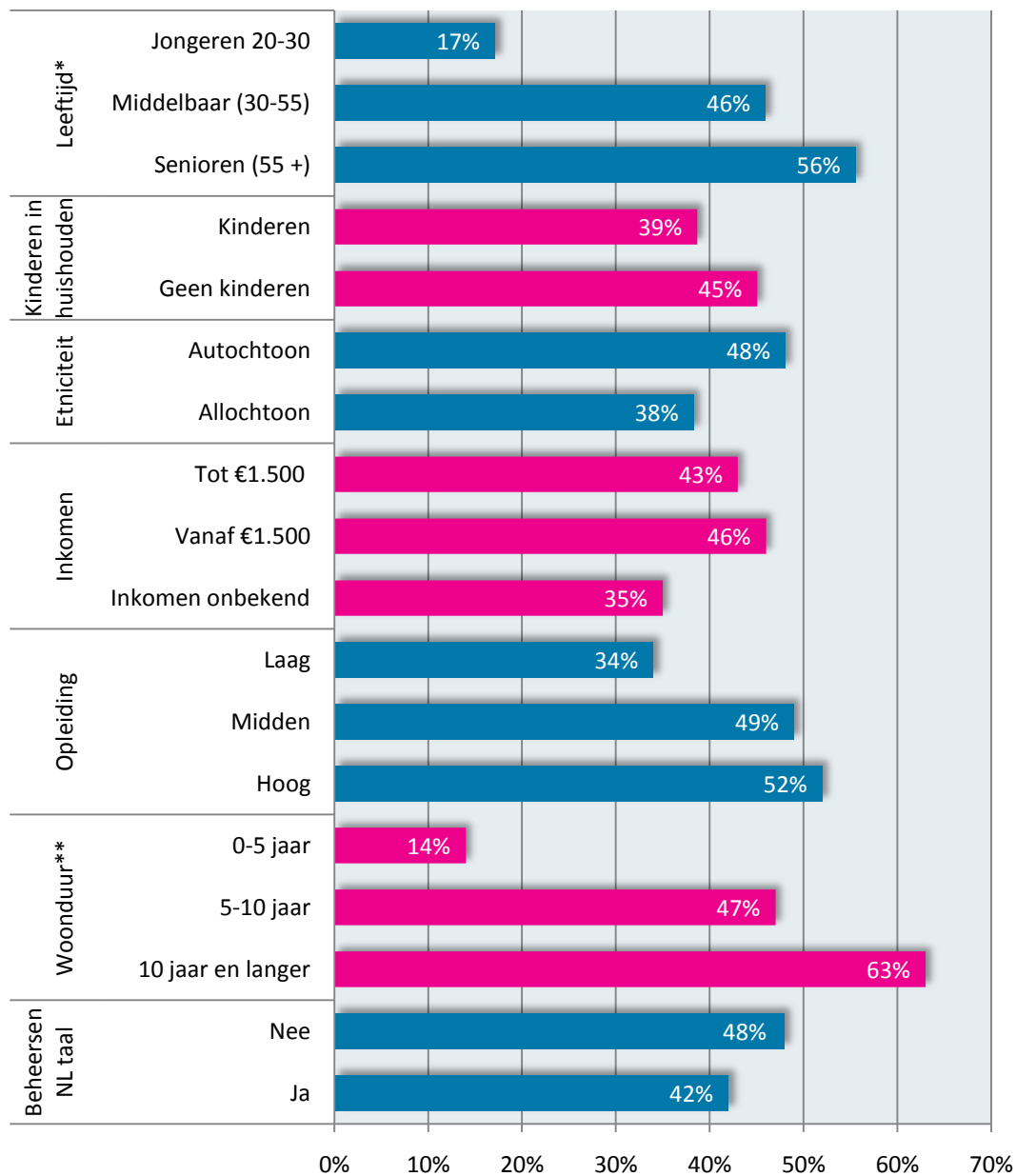
Met Cramér's V= 0,21

Vaak wordt de invloed van inkomen en opleidingsniveau op participatie enigszins gelijk geschat, aangezien ze sterk gerelateerd zijn. Uit dit onderzoek blijkt dit echter niet. Mogelijkerwijs komt dit door het geringe percentage hogere inkomens in deze wijk, waardoor het verschil in inkomen niet zo groot is. Wat verder opvalt, is dat het percentage bewoners die hun inkomen niet wilden opgeven of hun inkomen niet weten, minder aanwezig bleken te zijn bij de bijeenkomsten.

Van Bergeijk e.a. (2008) geven aan dat allochtonen vaak minder betrokken zijn bij de planontwikkelingen in hun wijk. Als oorzaken noemen ze het niet bekend zijn met het Nederlands vergadercircuit, een gebrek aan kennis van de Nederlandse taal en de beperking die veel allochtone vrouwen wordt opgelegd om te mogen participeren. Daarnaast wordt ook het hoge abstractieniveau van veel plannen als reden genoemd. In dit onderzoek bleek het verschil in betrokkenheid bij de plannen tussen allochtonen en autochtonen niet zo groot. Allochtonen zijn iets minder aanwezig bij de bijeenkomsten, maar dit kleine verschil ligt in ieder geval niet aan het slecht beheersen van de Nederlandse taal. Bewoners die de taal niet goed beheersen zijn zelfs in iets groter getale aanwezig (figuur 5.4). Zoals verderop duidelijk zal worden blijken allochtonen bij de andere participatievormen ook niet ondervertegenwoordigd te zijn, maar het beheersen van de Nederlandse taal blijkt daar wel invloed te hebben op de mate van participatie.

De redenen die genoemd worden voor de afwezigheid bij de bijeenkomsten is wel verschillend tussen de allochtonen en autochtonen. Allochtonen geven vooral aan dat ze niet van de bijeenkomsten afwisten (39% versus 15%). Autochtonen geven als voornaamste reden voor hun afwezigheid dat ze geen tijd hadden (31%). Opvallend is dat wantrouwen ten opzichte van de plannen alleen bij de autochtone bewoners voorkomt (12%) (figuur e in bijlage).

Figuur 5.4: Percentage bewoners die aanwezig was bij één of meerdere bewonersbijeenkomsten of informatiedagen – Uitgesplitst naar persoons- en huishoudenkenmerken. (n=146)²⁶

Bron: Veldwerk 2010

Alle significante verbanden zijn aangegeven met sterren. Deze significante relaties hebben een betrouwbaarheid van minimaal 90%.

*Cramér's $V^{27} = 0,29$

** Cramér's $V = 0,44$

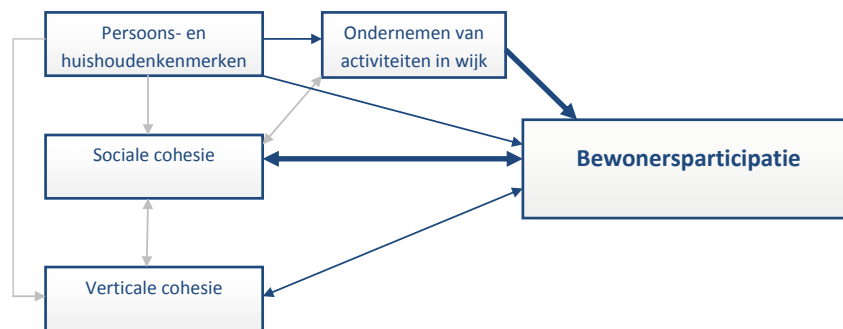
²⁶ Heb geslacht niet meegenomen bij participatievorm bewonersbijeenkomsten, omdat er bij de vraag of men deelgenomen heeft aan een bewonersavond, gevraagd is of iemand uit het huishouden deel genomen heeft en niet of de respondent deel genomen heeft.

²⁷ Aan de hand van de Cramér's V toets kan de sterkte van de verbanden bepaald worden. Hierbij wijst 0 op geen samenhang en 1 een perfecte samenhang.

2.5.2 Ondernemen van activiteiten in de wijk & sociale cohesie

Naast verwachte relaties tussen persoons- en huishoudenkenmerken en bewonersparticipatie zijn er ook verbanden gevonden tussen het ondernemen van activiteiten in de wijk en bewonersparticipatie. (figuur 5.5).

Figuur 5.5 Conceptueel model, relaties tussen bewonersparticipatie en het ondernemen van activiteiten in de wijk & sociale cohesie.

Bron: auteur

Van alle activiteiten die bewoners in de wijk ondernemen is het bezoek van het buurthuis de enige die significant invloed blijkt te hebben op de aanwezigheid bij bewonersbijeenkomsten. Daarnaast is er ook een aantal interessante relaties gevonden tussen andere activiteiten en participatie (figuur 5.6). Deze zijn niet significant, maar wel relevant voor de onderzoek wijk, aangezien vrijwel de hele populatie in de steekproef zit (91% respons) (zie hoofdstuk 3).

Bewoners die het buurthuis zowel soms als vaak bezoeken, zijn bijna twee keer zoveel aanwezig bij de bewonerbijeenkomsten (68% versus 36%). Van de bewoners die het buurthuis niet bezoeken geeft een op de vijf aan geen interesse te hebben in de bijeenkomsten, terwijl geen van de buurthuisbezoekers dit als reden van afwezigheid opgeeft. Het lijkt er dus op dat buurthuisbezoekers meer interesse hebben in de plannen en de bijeenkomsten. Dit zegt overigens nog niets over hoe zij de plannen beoordelen.

Aan de hand van de literatuurstudie mag verwacht worden dat bewoners die veel ondernemen in de wijk, meer verbonden zijn met de wijk en dus meer zullen participeren. Dit verband is ook zichtbaar voor deze wijk. Bewoners die veel activiteiten in hun wijk ondernemen zijn vaker bij de bijeenkomsten geweest dan bewoners die minder verschillende activiteiten in hun wijk ondernemen (weinig 35%, matig 43% en veel activiteiten in de wijk 50%). Ook bewoners die gebruik maken van wijkvoorzieningen als speelgelegenheden, parken, gebedsruimte en in de wijk sporten, blijken vaker aanwezig bij de bijeenkomsten.

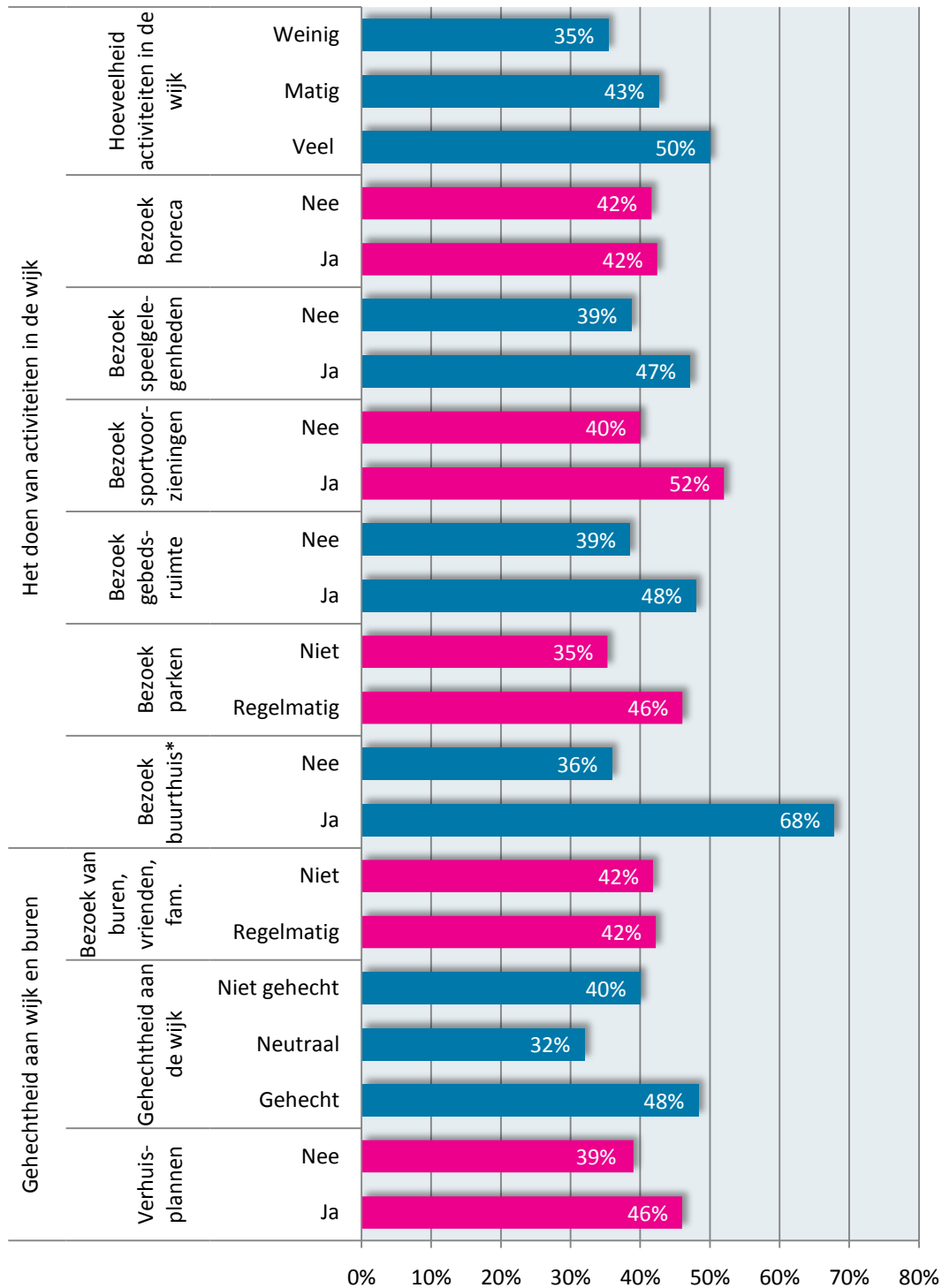
Daarnaast hebben sommige aspecten van sociale cohesie in een wijk ook invloed op de mate van participatie. Deze cohesie is gemeten door naar de *sociale interactie* in de buurt en de *buurtbinding* te kijken. Buurtbinding (gehechtheid aan wijk) is de mate waarin bewoners zich met hun buurt verbonden voelen. Sociale interactie geeft aan in hoeverre bewoners contact met elkaar hebben. Uit het onderzoek blijkt echter dat bewoners die veel contact hebben met hun burens, en bewoners die weinig tot geen contact hebben met hun burens even veel participeren. Dit is niet volgens de verwachting dat bewoners die veel contact met burens hebben meer zouden participeren. Waarom bewoners die meer contact met burens niet meer participeren, zou misschien verklaard kunnen worden doordat sommige bewoners (die goed contact hebben met hun burens) niet naar de bijeenkomsten zijn gegaan omdat de burens gingen en informatie zouden doorgeven (kwam naar voren in enquête en tijdens participerende observaties).

Kijkend naar de relatie tussen buurtbinding en bewonersparticipatie blijkt dat bewoners die verhuisplannen hebben (en waarschijnlijk minder aan de wijk gehecht zijn), meer aanwezig waren. Dit is overigens niet onlogisch, aangezien er tijdens de bijeenkomsten meer duidelijkheid werd verschaft over de verhuisopties en de nieuwbouwplannen (figuur 5.6).

Volgens de verwachting zijn bewoners die gebonden zijn aan hun buurt, meer aanwezig bij de bijeenkomsten. Opvallend is echter dat bewoners die níét gehecht zijn aan hun wijk meer aanwezig bleken, dan de bewoners die niet echt een mening hebben over de wijk (neutraal zijn)²⁸. Dat bewoners met een uitgesproken mening vaker present zijn kan verklaard worden, met behulp van de exit-voice-loyalty strategie (zie hoofdstuk 2). Zo zullen bewoners die niet zo loyaal zijn aan hun wijk waarschijnlijk eerder voor de exit-strategie kiezen, wat in dit geval betekent dat ze willen verhuizen naar de nieuwe of een andere wijk. Daarom hebben ze waarschijnlijk meer interesse in de plannen en bezoeken ze de informatiebijeenkomsten. De bewoners die juist zeer gehecht en loyaal zijn aan de wijk, gaan waarschijnlijk naar de bijeenkomsten om meer over de plannen te weten te komen en de mogelijkheden om de plannen tegen te houden, in te schatten. De bewoners die neutraal zijn over de wijk, maakt het waarschijnlijk niet zoveel uit wat er met de wijk gebeurt en zijn daarom misschien minder aanwezig bij de bijeenkomsten. De bewoners die gehecht en juist níét gehecht zijn aan hun wijk lijken dus om verschillende redenen interesse te hebben in de bijeenkomsten. Gehechte bewoners omdat ze bang zijn voor verandering en de niet gehechte bewoners omdat ze nieuwe kansen zien.

²⁸ De gehechtheid aan de wijk is gemeten aan de hand van een vijfpuntsschaal (Likertschaal). Zo konden bewoners aangeven: totaal niet gehecht, niet gehecht, neutraal, gehecht of zeer gehecht te zijn aan de wijk.

Figuur 5.6: Percentage bewoners die aanwezig was bij één of meerdere bewonersbijeenkomsten of informatiedagen – Uitgesplitst naar sociale cohesie en of bewoners activiteiten in de wijk ondernemen (n=146)

Bron: Veldwerk 2010

Alle significante verbanden zijn aangegeven met sterren. Deze significante relaties hebben een betrouwbaarheid van minimaal 90%.

*Cramér's V= 0,26

2.5.3 Invloed van alle variabelen op bewonersparticipatie

Alle verbanden tussen bewonersparticipatie en de afhankelijke variabelen (persoons- en huishoudenkenmerken, het ondernemen van activiteiten in de wijk en sociale cohesie) zijn duidelijk geworden. Deze variabelen staan echter niet altijd los van elkaar. Zo zijn bewoners die lang in de wijk wonen vaak ouder en hebben hoger opgeleiden vaak een hoger inkomen. Hierdoor is soms onduidelijk door welke factoren het participatiegedrag verklaard kan worden. Participeren ouderen meer vanwege hun leeftijd of omdat zij veelal een langere woontijd hebben en hierdoor meer gehecht zijn aan de wijk? Om hier meer duidelijkheid over te krijgen is er gebruik gemaakt van een logistische regressie, waarbij er rekening gehouden wordt met de invloed die factoren op elkaar hebben. Door middel van deze logistische regressie zal duidelijk worden welke factoren de kans vergroten op deelname aan bewonersbijeenkomsten. De bewoners die niet bij de bijeenkomsten aanwezig zijn, worden vergeleken met de bewoners die wel één of meerdere bijeenkomsten hebben bijgewoond. De uitkomsten van deze analyse zijn schematisch weergegeven in tabel 5.1. Ten eerste is er in het model gekeken of er persoons- en huishoudenkenmerken zijn die het verschil tussen het wel of niet aanwezig zijn bij de bijeenkomsten kunnen verklaren. Ten tweede is er gekeken of naast de persoons- en huishoudenkenmerken de mate van activiteiten die bewoners in hun wijk ondernemen ook invloed heeft op het wel dan niet participeren binnen bewonersbijeenkomsten. Als laatste is gekeken of naast die kenmerken, sociale cohesie bijdraagt aan de kans om te participeren.

Sommige persoons- en huishoudenkenmerken blijken van invloed op het wel dan niet participeren bij bewonersbijeenkomsten/ informatiedagen. Vooral wanneer men langer in de wijk woont, neemt die kans toe. Maar ook het opleidingsniveau blijkt van invloed te zijn. Uit sommige onderzoeken blijken hoger opgeleiden meer te participeren dan lager opgeleiden, wat te wijten zou zijn aan de cognitieve en sociale vaardigheden die bij hoog opgeleiden vaak beter blijken te zijn. De resultaten uit dit onderzoek sluiten hierbij aan. Er zal echter eerst naar de andere vormen van participatie (in dit onderzoek) gekeken moeten worden, voordat duidelijk zal zijn of opleidingsniveau bij alle participatievormen invloed heeft.

Voordat de logistische regressie werd toegepast leken woontijd en leeftijd significant van invloed op de mate van participatie bij bewonersbijeenkomsten, maar nu rekening gehouden is met het effect dat de factoren op elkaar hebben, valt de invloed van leeftijd weg. Dat oudere bewoners meer participeren blijkt dus niet verklaard te kunnen worden door het feit dat zij ouder zijn, maar door het feit dat ouderen over het algemeen langer in de wijk wonen. De invloed van leeftijd op de mate van participatie is dus een schijnverband.

Tabel 5.1: Logistische regressie analyse voor bewonersparticipatie bij bewonersbijeenkomsten/informatiedagen.²⁹

	Model Persoons- & huishoudenkenm. + actief in de wijk + sociale cohesie
	B - coëfficiënt
Kinderen in huishouden	,033
Leeftijd	,028
Etniciteit	-,151
Inkomen	
Inkomen vanaf 1500	-,222
Inkomen onbekend	-,770
Opleiding	
Middelbaar opleidingsniveau	,901
Hoger opleidingsniveau	1,436*
Woonduur	,082**
Het bezoek aan horeca in de wijk	,413
Het bezoek aan speelgelegenheden in de wijk	,948
Het beoefenen van sporten in de wijk	,299
Het bezoek van gebedsruimtes in de wijk	,552
Het bezoek van parken in de wijk	-,426
Het bezoek van het buurthuis	1,400**
Het bezoek van burenen/ vrienden/ familie in de wijk	-,433
Gehechtheid aan de wijk	-,109
Behoefte om te verhuizen	,589
Nagelkerke R ²	0,362

Bron: Veldwerk 2010

Alle significante verbanden zijn aangegeven met sterren.

* betekent een significante relatie met een betrouwbaarheid van minimaal 90%

** Betekent een significante relatie met een betrouwbaarheid van minimaal 95%

Zoals zichtbaar in het model blijken de meeste activiteiten die bewoners in hun wijk ondernemen niet bij te dragen aan de kans om te participeren bij de bewonersbijeenkomsten. Wel blijken bewoners die het buurthuis bezoeken een hogere kans hebben om aanwezig te zijn bij de bewonersbijeenkomsten. Van alle factoren die invloed hebben op de kans om deel te nemen aan bewonersbijeenkomsten,

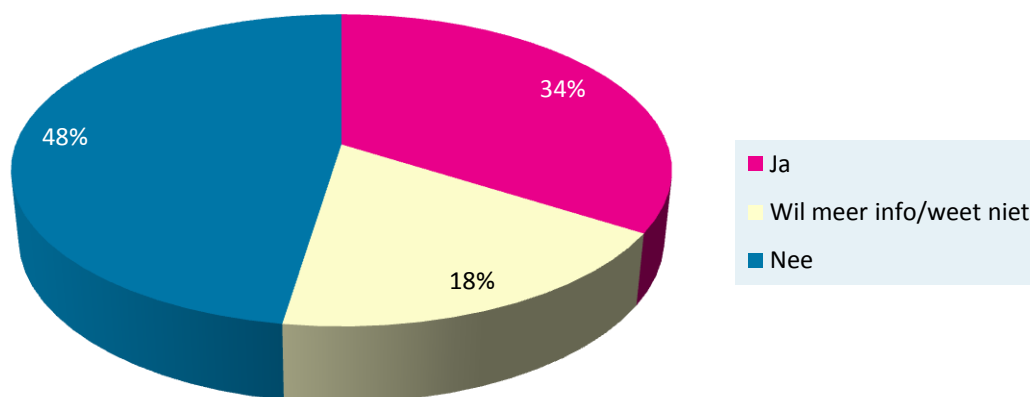
²⁹ Er is bij deze logistische regressie gekozen voor de Enter methode.

blijkt het bezoek van het buurthuis zelfs de grootste invloed te hebben³⁰. Als laatste wordt duidelijk dat sociale cohesie geen voorspellende waarde heeft voor participatie bij bewonersbijeenkomsten. Dit is een opmerkelijke uitkomst, omdat dit in veel onderzoeken wel naar voren komt. Het verschil in uitkomsten kan misschien verklaard worden door het verschil in onderwerp waarop de participatie betrekking heeft. Bij de andere onderzoeken betreft de participatie vaak buurtparticipatie (het meewerken aan de leefbaarheid in de wijk ander projecten die zich in de buurt afspelen). De participatie in dit project heeft betrekking op de herstructurering van een wijk (participatie bij beleid). In dit project krijgt eigenlijk iedereen te maken met het project en in een later stadium ook iedereen met participatie. Het betreft dus minder een bepaalde groep bewoners die er bewust voor kiest om te participeren. Losstaand van het feit of bewoners gehecht zijn aan hun wijk of buuren, zullen veel bewoners naar de informatieavonden gaan om meer over de plannen te weten te komen. Waarschijnlijk zal niet bij alle participatievormen sprake zijn van geringe invloed van sociale cohesie op de participatie. Bij de vorming van een tegenbeweging zal deze gehechtheid hoogstwaarschijnlijk wel van invloed zijn.

5.3 Interesse in meedenken/meepraten over de nieuwe woning

In de enquête is de bewoners de vraag gesteld of zij interesse hebben om naar de nieuwbouwwoningen te verhuizen, als de plannen door gaan. 71% van de bewoners (103 bewoners) hebben aangegeven hier (misschien) interesse voor te hebben. Deze geïnteresseerden is gevraagd of zij zouden willen meedenken aan de indeling van de nieuwe woningen en inrichting van de nieuwe wijk. Iets meer dan de helft van deze bewoners geeft aan hierover misschien te willen meepraten (figuur 5.7). In de volgende paragraaf zal aandacht besteed worden aan de vraag of bewoners zouden willen meedenken over de inrichting van de nieuwe wijk.

Figuur 5.7: Frequentie van bewoners die willen meepraten/meedenken over (de indeling) van uw nieuwe woning met een architect? (n=103)

Veldwerk 2010

De medewerkster bewonersbegeleiding (Mw. Weber) heeft nadat deze enquête is afgenomen, tijdens de huisbezoeken (waarin zij onder andere de draagvlakmeting afnam) bewoners nogmaals gevraagd of zij interesse hebben in de woonateliërs. Zij geeft aan dat veel mensen enthousiast zijn over de woonateliërs (woonateliërs: de bijeenkomsten waarbij bewoners mee kunnen denken/tekenen aan indeling van hun woning en de inrichting van de nieuwe wijk). Veel bewoners blijken interesse te hebben, maar het is natuurlijk nog maar de vraag hoeveel bewoners hier uiteindelijk gebruik van gaan maken. De groep bewoners die interesse heeft is divers, maar sommige groepen lijken iets

³⁰ Dat het bezoek van het buurthuis van alle factoren de grootste invloed heeft op de kans om deel te nemen aan bijeenkomsten, blijkt uit de Waldstatistic score die bij buurthuisbezoek het hoogste is.

oververtegenwoordigd. Zo heeft zij het idee dat vooral bewoners die al voor langere tijd in de wijk wonen en bewoners met kinderen en jonge bewoners interesse hebben.

Bewoners die aangeven geen interesse te hebben geven vaak als reden geen tijd te hebben, het niet fijn te vinden in een groep te praten of er niet genoeg verstand van te hebben om iets bij te kunnen dragen. Mw. Weber legt bewoners die denken niet genoeg verstand te hebben van dit soort zaken uit dat het niet gaat om het ontwerpen van een heel huis maar dat bewoners kunnen meepraten over kleine aspecten van het huis.

“Sommige bewoners geven aan dat ze denken hiermee niet te kunnen helpen omdat ze er geen verstand van hebben, maar vaak kan ik ze uitleggen dat ze wel een bijdrage kunnen leveren omdat ze weten wat ze fijn en niet fijn aan een wijk en woning vinden. Als ik het voorbeeld van wel of geen speelplekken in de wijk en wat voor soort speelplekken in de wijk gebruik, dan zien veel bewoners in dat ze wel kennis hebben om advies te kunnen geven.”

Hoe Mw. Weber bewoners benadert en zaken uitlegt hangt sterk af van de persoon waar zij tegenover zit. Het abstractieniveau is namelijk niet bij alle bewoners in dezelfde mate aanwezig. Daarnaast past zij ook het haar taalgebruik aan, afhankelijk van de Nederlandse taalbeheersing van de bewoners. Vooral aan de hand van voorbeelden, zoals in de hierboven geplaatste citaat zichtbaar is, kan zij de abstracte plannen en zo ook het idee van de woonateliërs uitleggen.

5.3.1 Persoons- en huishoudenkenmerken

Wanneer er gekeken wordt welke bewoners in de enquête hebben aangegeven interesse te hebben in de woonateliërs, dan blijkt dit bij jonge bewoners en bewoners met kinderen vaker het geval. Bewoners die langer in de wijk wonen blijken in de enquête echter minder vaak aan te geven interesse te hebben. Het zou kunnen dat Mw. Weber een verkeerd beeld heeft van de geïnteresseerden, maar het ligt meer voor de hand dat de mening van de bewoners in de periode tussen de twee meetmomenten veranderd is. Tijdens de participerende observaties is duidelijk geworden dat bewoners die lang in de wijk wonen vaak negatiever tegenover de plannen stonden. In de loop van het project zijn veel van deze bewoners positiever tegen de plannen gaan aankijken, waarschijnlijk omdat ze meer aan het idee hebben kunnen wennen en ook de kansen die ze met het project krijgen inzien, in plaats van alleen de beperkingen. Eerder in dit hoofdstuk werd ook duidelijk dat bewoners met een lange woonduur meer aan de wijk gehecht zijn. De combinatie van bewoners die gehecht zijn aan de wijk (en dus het liefst in de wijk willen blijven wonen) met het feit dat deze bewoners positiever zijn geworden over de plannen zou kunnen verklaren waarom zij ook meer interesse in de woonateliërs gekregen hebben.

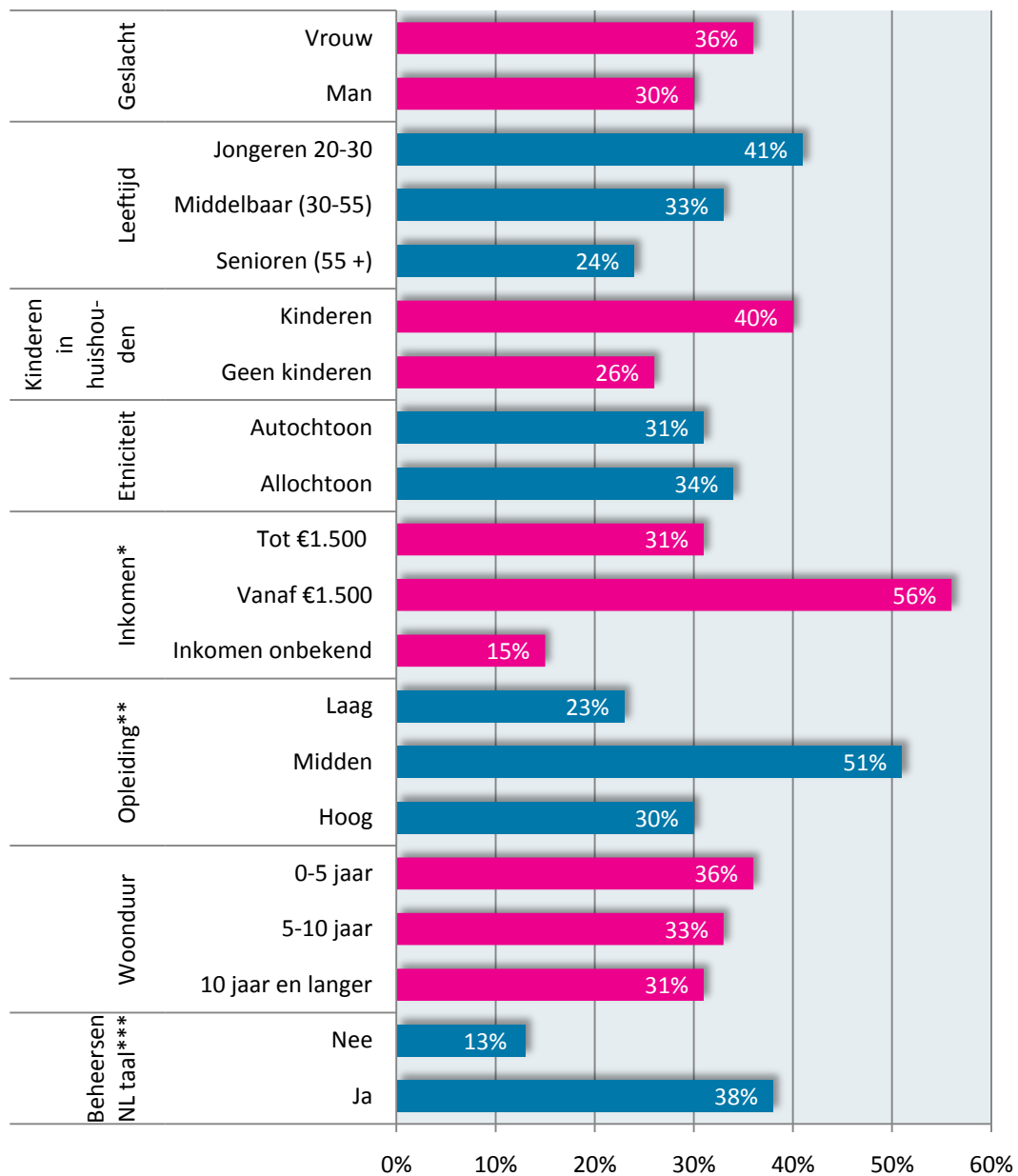
Wanneer er bij de participatievorm ‘interesse om mee te denken over indeling woning’ gekeken wordt naar de invloed van persoons- en huishoudenkenmerken, dan wordt duidelijk dat veel kenmerken precies een tegenovergestelde invloed lijken te hebben op participatie dan het geval was bij de voorafgaande participatievorm ‘aanwezigheid bewonersbijeenkomsten’. Vooral leeftijd, huishoudensamenstelling, etniciteit, woonduur en het beheersen van de Nederlandse taal blijken een andere invloed te hebben op de mate van participatie (figuur 5.8).

Zo hebben huishoudens met kinderen meer behoefte om mee te denken aan de indeling van hun ‘eventuele’ nieuwe woning dan de bewoners zonder kinderen (40% versus 26%). Dit komt overeen met de verwachting in de literatuur (zie hoofdstuk 2), waarbij gesproken wordt over sterkere participatie bij ouders. Dit wordt waarschijnlijk veroorzaakt doordat gezinnen meer op de wijk aanwezig zijn en daardoor ook meer binding met de wijk hebben. Bij de bewonersbijeenkomsten waren ouders juist iets minder aanwezig dan bewoners zonder kinderen, dit was een onverwacht resultaat. Waarom ouders ondervertegenwoordigd zijn bij de bewonersbijeenkomsten, maar daarnaast meer interesse tonen in de woonateliërs kan waarschijnlijk verklaard worden door het moment waarop de bewonersbijeenkomsten waren (in de avonden).

Naast de ouders hebben jongeren meer interesse dan bewoners van middelbare leeftijd en

de senioren (41% versus 33% en 24%). Allochtonen blijken iets meer interesse te hebben dan de autochtonen. Hetzelfde geldt voor de bewoners met een korte woonduur, die iets geïnteresseerder zijn dan de bewoners met een langere woonduur. Verder blijken het beheersen van de Nederlandse taal, inkomen en het opleidingsniveau bij deze participatievorm significante invloed te hebben. Terwijl het beheersen van de Nederlandse taal bij de vorige participatievorm vrijwel geen invloed bleek te hebben, hebben bewoners die de taal wel beheersen bij deze participatievorm drie maal zoveel interesse om te participeren (13% versus 38%). Verder is opvallend dat de hoger opgeleiden niet het meest geïnteresseerd zijn (zoals in de literatuur beschreven), maar dat dit de gemiddeldeopgeleiden bewoners betreft. Van de bewoners met een gemiddeld opleidingsniveau wil meer dan de helft meedenken aan de indeling van hun nieuwe woning (56%) terwijl dit bij de andere groepen minder dan een derde van de bewoners betreft (30 % en 23%). Ook is opmerkelijk dat bewoners die hun inkomen niet weten of niet willen prijsgeven veel minder interesse hebben, dan de bewoners die dit wel hebben opgegeven. Daarnaast hebben bewoners met een hoger inkomen meer interesse dan die met een lager inkomen. Dit laatste is geen verrassing, aangezien bewoners met een hoger inkomen hun kansen om naar de nieuwbouwwoningen te verhuizen waarschijnlijk hoger inschatten. De kans bestaat namelijk dat de nieuwbouwwoningen iets duurder uitpakken dan de recente woningen. Hierbij kan gedacht worden aan hetgeen Bolt en ter Maat (2005) aangeven, dat bewoners de energie die zij ergens insteken ook ergens in terug willen zien. Als bewoners hun kansen om te verhuizen naar de nieuwbouw al laag inschatten, dan neemt de kans dat ze participeren ook af.

Figuur 5.8: Percentage bewoners die interesse hebben om mee te denken over de indeling van hun nieuwbouwwoning – Uitgesplitst naar persoons- en huishoudenkenmerken (n=105)

Bron: Veldwerk 2010

Alle significante verbanden zijn aangegeven met sterren. Deze significante relaties hebben een betrouwbaarheid van minimaal 90%.

*Cramér's V= 0,23

**Cramér's V= 0,23

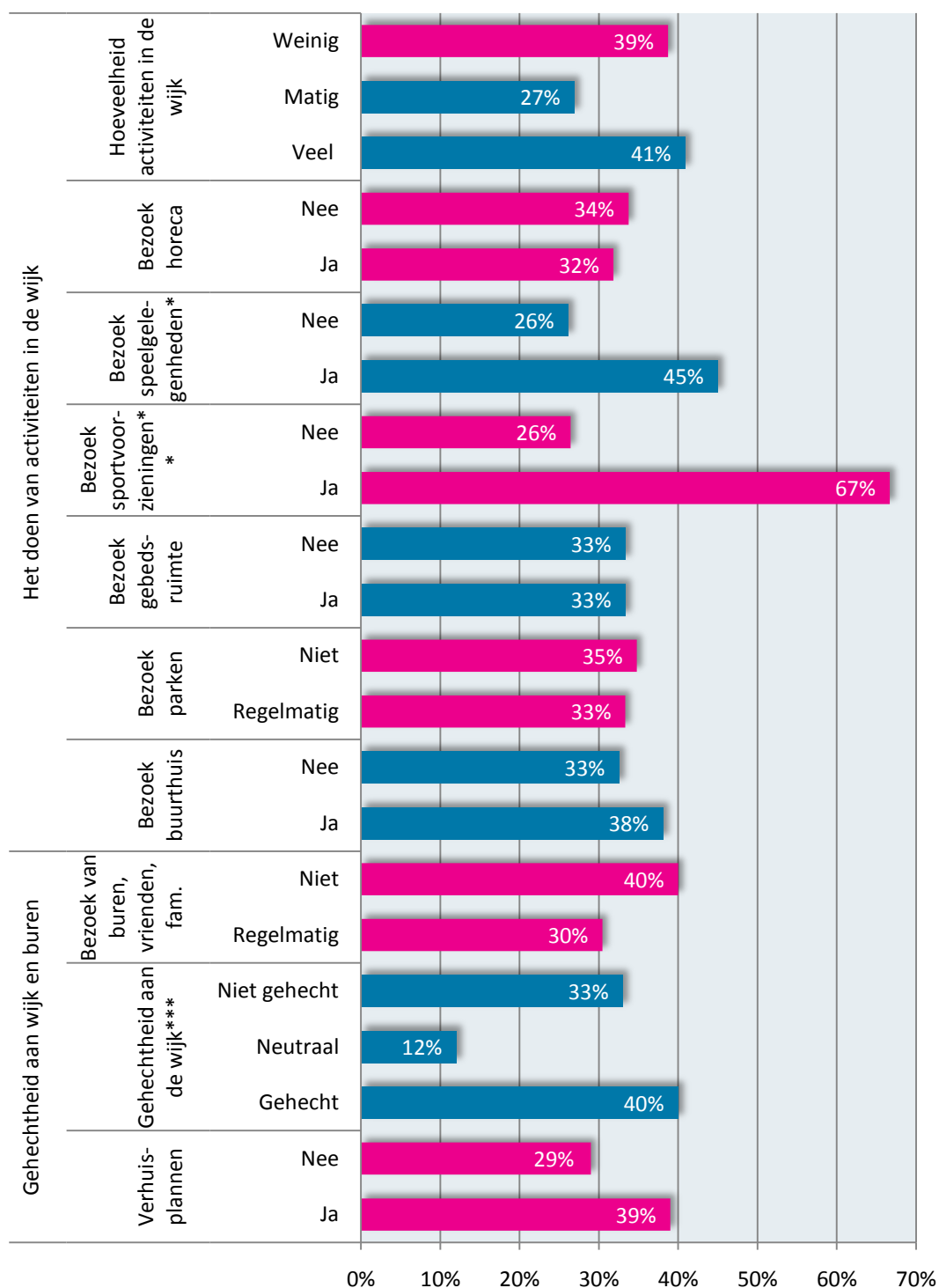
***Cramér's V= 0,19

5.3.2 Het ondernemen van activiteiten in de wijk & sociale cohesie

In de vorige paragraaf werd duidelijk dat bewoners die gehecht of juist niet gehecht zijn aan hun wijk meer participeren dan de bewoners die neutraal over hun wijk zijn. Deze trend is ook zichtbaar bij interesse om mee te denken aan de indeling van de nieuwe woning. Vooral de bewoners die gehecht zijn aan de wijk (40% versus 33% en 12%), die in de wijk sporten (67% versus 26 %) en bewoners die gebruik maken van speelgelegenheden in de wijk (45% versus 26%) tonen interesse (figuur 5.9). Opmerkelijk is dat bewoners die geen tot weinig contact met buurtbewoners hebben iets meer interesse tonen om mee te denken aan de nieuwe woningen (40% versus 30%). Minder onverwacht is dat bewoners die verhuisplannen hebben iets meer behoefte hebben om mee te denken aan de indeling van hun nieuwe woning, dan bewoners die geen verhuisplannen hebben (39% versus 29%). Bewoners met verhuisplannen zijn waarschijnlijk al meer bezig met de alternatieve opties. Er is bij deze participatievorm geen sprake meer van een significant verband tussen buurthuisbezoekers en participatie³¹. Misschien dat buurthuisbezoekers meer op de wijk gesteld zijn en het liefst alles bij het oude laten.

³¹ Er is maar een klein verschil tussen buurthuisbezoekers die iets meer interesse tonen dan niet buurthuisbezoekers (38% versus 33%).

Figuur 5.9: Percentage bewoners die interesse hebben om mee te denken over de indeling van hun 'eventuele' nieuwe woning– Uitgesplitst naar sociale cohesie en of bewoners activiteiten in de wijk doen (n=105)

Bron: Veldwerk 2010

Alle significante verbanden zijn aangegeven met sterren. Deze significante relaties hebben een betrouwbaarheid van minimaal 90%.

*Cramér's V= 0,19

**Cramér's V= 0,32

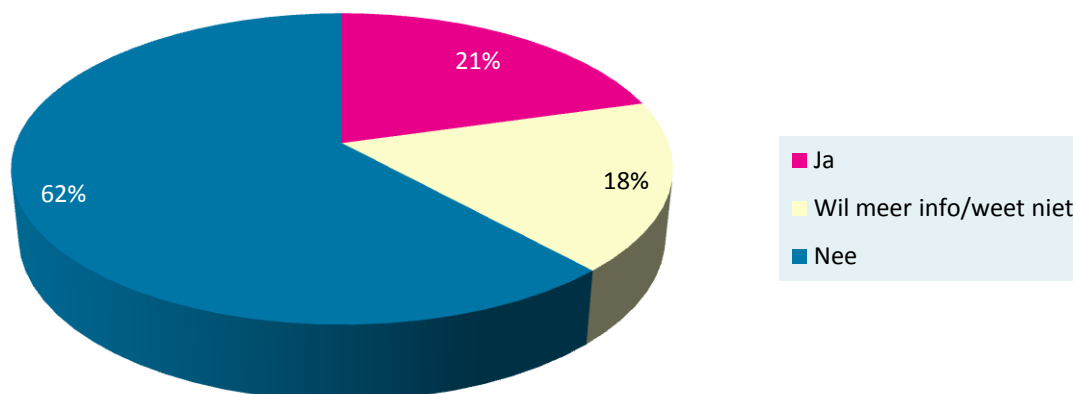
***Cramér's V= 0,21

5.4 Interesse in meedenken/meepraten over de nieuwe wijk

5.4.1 Persoons- en huishoudenkenmerken

Voor het meedenken over de inrichting van de (eventuele) nieuwe wijk is minder animo dan voor meedenken over de woning (wijk 38% versus woning 52%) (figuur 5.7 & figuur 5.10). Op zich is dat niet onverwacht. Mensen houden zich vaak meer bezig met dingen die dicht bij ze staan. Ook zal meespelen dat meer mensen een mening hebben over wat voor woningindeling zij als prettig ervaren, dan welke wijkinrichting zij prettig vinden. Dit kwam tijdens de huisbezoeken (afname van enquêtes) en bewonersavond ook naar voren. Zo wisten bewoners precies aan te geven wat zij in het vervolg anders zouden willen in hun woning, over de wijk werd niet zoveel gesproken.

Figuur 5.10: Frequentie van bewoners die willen meepraten/meedenken over (de inrichting) van uw nieuwe wijk met een architect? (n=102)

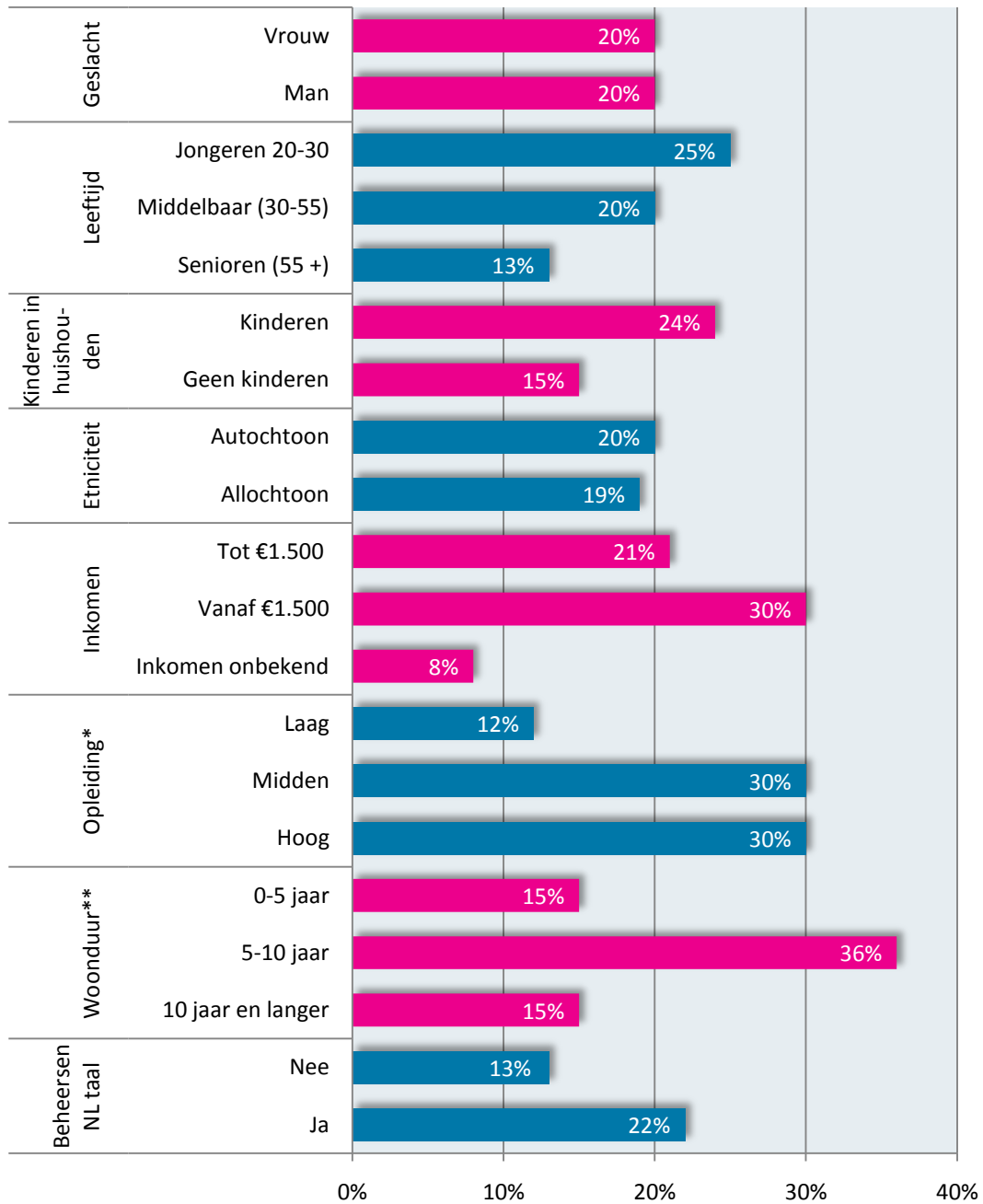
Bron: Veldwerk 2010

Veel van de trends die zichtbaar zijn bij *interesse om mee te denken over de indeling van de woningen*, gelden ook voor *interesse om over de inrichting van de wijk mee te denken*. Zo blijken ook hier jongeren en ouders meer geïnteresseerd dan de oudere bewoners en kinderloze bewoners. Dit laatste kan verklaard worden doordat ouders meer bereid zijn zich in te zetten voor de wijk omdat ze een leuke en veilige omgeving voor hun kinderen willen bewerkstelligen. Jongeren zijn waarschijnlijk meer geïnteresseerd, omdat zij in een levensstadium zitten waarbij ze een woning voor langere tijd zoeken. Door mee te denken over de inrichting van de wijk, zouden ze kunnen investeren in hun toekomst.

Daarnaast zijn bewoners met een hoger inkomen meer geïnteresseerd dan de lagere inkomensgroep en de bewoners die hun inkomen niet weten of niet bekend willen maken. Deze laatste groep is beduidend minder geïnteresseerd dan de mensen die hun inkomen wel hebben opgegeven. Ook bij deze participatievorm blijken mensen met een lagere opleiding significant minder interesse te hebben dan die met een hogere opleiding. Opmerkelijk is dat midden- en hoogopgeleiden evenveel interesse hebben in het meedenken aan de wijk, terwijl dit bij de woning vooral de middelopgeleiden waren. Verdere blijken bewoners die de taal beheersen, net als bij de participatievorm "meedenken woning", meer behoefte hebben om te participeren dan bewoners met een taalprobleem (figuur 5.11).

Opvallend is dat bewoners met een middellange woontijd (5-10 jaar) significant meer dan twee keer zoveel interesse hebben dan de bewoners met een korte en lange woontijd. Deze trend komt niet overeen met de andere participatievormen, bij aanwezigheid bewonersbijeenkomsten waren de bewoners met een lange woontijd meer aanwezig en bij de participatievorm meedenken indeling woning waren de kort wonende bewoners iets meer geïnteresseerd. De invloed van woontijd lijkt bij iedere participatievorm dus anders te zijn.

Figuur 5.11: Percentage bewoners die willen meepraten/meedenken over (de inrichting) van hun nieuwe wijk met een architect- Uitgesplitst naar persoons- en huishoudenkenmerken (n=106)

Bron: Veldwerk 2010

Alle significante verbanden zijn aangegeven met sterren. Deze significante relaties hebben een betrouwbaarheid van minimaal 90%.

*Cramér's V= 0,22

**Cramér's V= 0,22

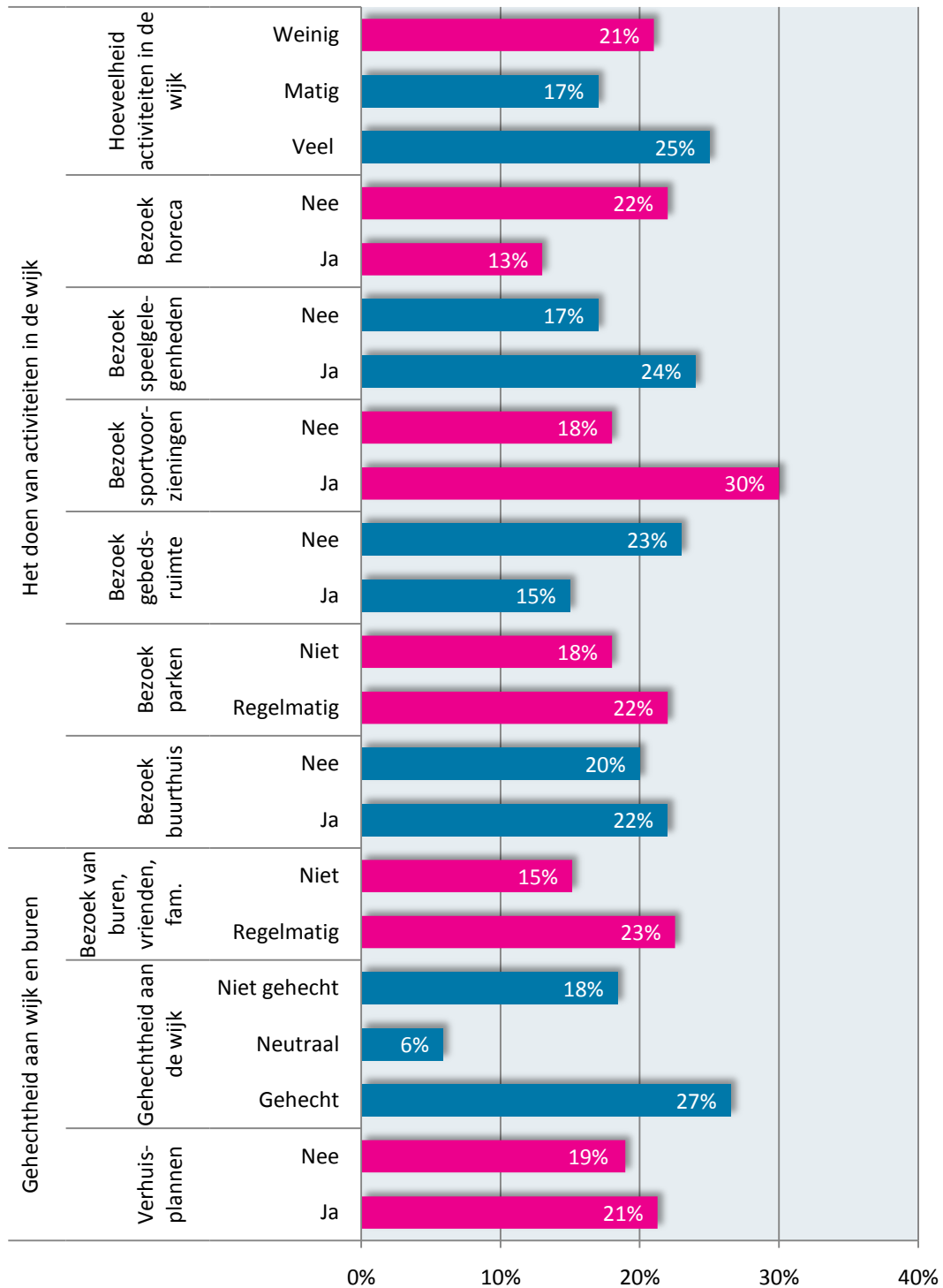
5.4.2 Het ondernemen van activiteiten in de wijk & sociale cohesie

Verwacht wordt dat juist bij de participatievorm “interesse om mee te denken over de inrichting van de wijk” de gehechtheid aan de wijk en de activiteiten die men in de wijk doet van invloed zijn op de mate van participatie. Ondanks dat er niet significanten gevonden is, blijken er wel interessante verbanden. Zo komt naar voren dat (net zoals bij participatievorm “interesse meedenken indeling woning”) bewoners die in de wijk sporten meer interesse tonen. In dit geval is het net niet significant, maar er is toch een duidelijk verschil (30% versus 18%) (figuur 5.12).

Ook bewoners die horecagelegenheden in de wijk bezoeken tonen meer interesse om mee te denken. Dit was niet het geval bij de participatievorm “interesse om mee te denken aan de woning”. Daarnaast blijken bewoners die geen gebedsruimte bezoeken en bewoners die regelmatig contact met burens hebben iets meer interesse tonen (23% versus 15%). Verder werd in de literatuur de verwachting geschapen dat bewoners met kinderen en allochtonen meer gebruik maken van de activiteiten in de wijk. Dit (significante) verband blijkt ook voor deze wijk te gelden.

Net als bij de andere participatievormen blijken bewoners die gehecht zijn aan hun wijk het meeste geïnteresseerd en de bewoners die geen mening hebben over hun wijk (neutraal zijn) hebben, tonen de minste interesse (gehecht 27%, neutraal 6% en niet gehecht 18%). Andere overeenkomsten met de voorgaande participatievormen zijn, dat bewoners die speelgelegenheden bezoeken of sporten in de wijk meer participeren. Het opvallendste is toch dat in alle gevallen bewoners die neutraal zijn over hun woonomgeving het minste participeren. Wat dit betreft lijkt gehechtheid aan de wijk dus wel degelijk invloed te hebben op het participatiegedrag van bewoners. Dat gehechte bewoners het meeste participeren is volgens de verwachting, maar dat bewoners die neutraal zijn over hun wijk minder participeren dan de bewoners die niet gehecht zijn aan hun wijk is niet zoals verwacht. Dat de “neutrale bewoners” minder (interesse hebben om te) participeren wordt misschien veroorzaakt door de persoonlijkheid van deze bewoners. Zij hebben misschien een meer afwachtende houding dan de overige bewoners, of weten minder goed wat zij vinden en willen.

Figuur 5.12: Percentage bewoners die willen meepraten/meedenken over (de inrichting) van uw nieuwe wijk met een architect– Uitgesplitst naar sociale cohesie en of bewoners activiteiten in de wijk doen (n=105)

Bron: Veldwerk 2010

5.4.3 Invloed van alle variabelen op interesse meedenken woningen en wijk

De verbanden tussen de factoren en de interesse om mee te denken met “indeling nieuwe woning” en “nieuwe wijk” zijn hierboven duidelijk geworden. Maar ook hier hebben de factoren invloed op elkaar en is het dus essentieel om gebruik te maken van een logistische regressie, zodat duidelijk wordt welke factoren nu echt de kans op participatie (of interesse om te participeren) vergroten. In tabel 5.2 worden 2 modellen weergegeven, model 1 laat de verbanden bij de interesse om over de indeling van de nieuwe woning mee te denken zien, model 2 de interesse om mee te denken over inrichting van de nieuwe wijk. In deze logistische regressie zijn alle factoren toegevoegd die invloed kunnen hebben op bewonersparticipatie (dezelfde factoren als in deze paragraaf behandeld) en alle factoren die significantie invloed blijken te hebben zijn weergegeven.

De kans om mee te willen denken over de indeling van een nieuwe woningen is vooral hoger bij huishoudens met kinderen, bewoners die in de wijk sporten, een middelbaar opleidingsniveau hebben en een hoger inkomen hebben (inkomen vanaf 1500). Daarnaast is de kans op participatie kleiner bij bewoners die hun inkomen niet weten of niet willen opgeven.

Bij interesse om mee te denken over de inrichting van de nieuwe wijk, neemt de kans op participatie ook toe bij huishoudens met kinderen en bewoners met een middelbaar opleidingsniveau. Dat is overigens ook het geval bij participatie onder hoger opgeleiden.

Tabel 5.2: Logistische regressie analyse voor interesse om mee te denken over indeling woning en wijk³².

	Model 1 Interesse om mee te denken over indeling nieuwe woningen	Model 2 Interesse om mee te denken over inrichting nieuwe wijk
	B - coëfficiënt	B - coëfficiënt
Kinderen in huishouden	1,309**	1,238*
Inkomen		
Inkomen vanaf 1500	1,411**	0,273
Inkomen onbekend	-1,348*	-1,394*
Opleiding		
Middelbaar opleidingsniveau	1,898**	1,353**
Hoger opleidingsniveau	0,208	1,800*
Het beoefenen van sporten in de wijk	2,522**	
Nagelkerke R ²	0,441	0,193

Bron: Veldwerk 2010

Alle significante verbanden zijn aangegeven met sterren.

* betekent een significante relatie met een betrouwbaarheid van minimaal 90%

** Betekent een significante relatie met een betrouwbaarheid van minimaal 95%

³² Voor deze logistische regressie zijn dezelfde factoren toegevoegd als in de regressie van aanwezigheid bewonersbijeenkomsten (met geslacht als extra factor). Alleen de significante verbanden zijn weergegeven. Vanwege de geringere aantallen dan in de andere analyse (bij participatievorm bewonersbijeenkomsten), is er bij deze participatievorm gekozen voor een Stepwise (backwards) methode in plaats van de Enter methode, omdat de Enter methode tot weinig robuuste uitkomsten zou leiden.

5.5 Interesse en deelname klankbordgroep

Uit de enquête blijkt dat het overgrote deel (69%) van de bewoners geen interesse heeft in deelnamen aan de klankbordgroep. Een derde van de bewoners geeft aan misschien mee te willen doen aan deze groep, indien deze gevormd wordt. Omdat de groep geïnteresseerden klein is (24 personen) en dat van de bewoners die aangaven geïnteresseerd te zijn, maar een klein deel daadwerkelijk heeft deelgenomen, is besloten geen uitsplitsingen te maken. Dit zou namelijk een onjuist beeld schetsen. In plaats daarvan zal de gang van zaken tijdens de bijeenkomsten omschreven worden.

Dat er uiteindelijk weinig belangstelling blijkt te zijn voor de klankbordgroep zou er op kunnen wijzen dat bewoners vinden dat alles duidelijk is en zaken goed geregeld zijn. Zoals Bolt & ter Maat aan geven, participeren mensen namelijk vaak als zij ontevreden zijn. Het niet participeren zou dus opgevat kunnen worden als een uiting van tevredenheid. Mw. Hoogendoorn geeft dezelfde verklaren voor de lage belangstelling. *“Belangstelling om mee te participeren is vaak gedreven door persoonlijke belangen/motieven. Als bewoners dus vinden dat zaken goed geregeld en duidelijk zijn, dan hebben ze minder behoefte aan een klankbordgroep.”* (Mw. Hoogendoorn)

De corporatie wilde, op voorstel van Mw. Hoogendoorn, een klankbordgroep starten omdat er geen bewonerscommissie was voor deze buurt. Uit de enquête is naar voren gekomen dat hieraan ook behoefte bestond. Zij heeft hiervoor alle bewoners die aangaven interesse te hebben een uitnodiging gestuurd en bewoners die gereageerd hebben op de uitnodiging per telefoon uitgenodigd. De opkomst bij de bijeenkomsten is in geen enkel geval hoog geweest en eenmaal was er zelfs maar één bewoner waardoor die bijeenkomst verzet is.

Tijdens de bijeenkomsten wordt de voortgang van het project met de bewoners besproken en wordt hun mening gevraagd over de gang van zaken. Wanneer bewoners het idee hebben dat er bepaalde dingen rondom het project in de buurt spelen dan wordt dit besproken. Ook worden de bewoners tijdens de bijeenkomsten, betreffende kleine aspecten in het project, om advies gevraagd; Hoe kunnen we de allochtone bewoners die de Nederlandse taal niet goed beheersen het beste bereiken? Waar kunnen we de informatieavonden het beste houden? Naast het advies dat gevraagd wordt, worden ook nieuwe ideeën aan de bewoners voorgelegd. In sommige gevallen komt naar voren dat de ideeën niet duidelijk zijn en er in de communicatie naar de buurtbewoners dus uitgebreider toegelicht moeten worden. Zo stelt Mw. Hoogendoorn tijdens een bijeenkomst voor om alle bewoners die aangegeven hebben interesse te hebben in de nieuwbouwwoningen, een uitnodiging te sturen voor de woonateliërs. Uit de reactie van de klankbordgroep werd duidelijk dat sommige mensen aangegeven hebben hier geen interesse voor te hebben, maar toch graag naar de woonateliërs willen gaan. Door deze reactie beseft Mw. Hoogendoorn dat de aangegeven interesse om mee te doen aan de woonateliërs veranderd kan zijn. Zij besluit daarom samen met de klankbordgroep om alle bewoners een uitnodiging te sturen, ook diegenen die aangegeven hebben geen interesse te hebben. Ook vraagt zij de klankbordgroep waar ze deze bijeenkomst het beste kan houden. In de ongezellige kantine van de sporthal, die wel iedereen kent en in de buurt is, of op een leukere locatie die net wat verder weg is en misschien niet iedereen kent. Er wordt geadviseerd om de bijeenkomst in de kantine van de sporthal te houden, omdat de opkomst dan waarschijnlijk hoger is. Mevrouw Hoogendoorn laat de klankbordgroep ook weten dat zij overweegt om in het kader van ‘afscheid nemen van de oude wijk’ een kunstwerk wil laten maken (in samenwerking met de bewoners). Zij vraagt de groep om idee voor een kunstwerk dat aansluit bij de beleving van de bewoners in de wijk. Dit zijn voorbeelden van wat er in de klankbordgroep besproken wordt.

Er zijn een stuk of vier bewoners die bij de meeste bijeenkomsten aanwezig zijn geweest, maar verder zijn er bij elke bijeenkomst weer een paar andere bewoners. Veel van de bewoners die niet tot de “harde kern” horen komen één keer naar de bijeenkomst en daarna niet meer. Blijkbaar hebben ze andere verwachtingen van de klankbordgroep. De mensen die eenmalig aanwezig zijn verschillende sterk wat persoonskenmerken betreft. Soms waren er allochtonen aanwezig die de taal helemaal niet spraken en een andere keer waren er hoogopgeleide autochtonen aanwezig. De

klankbordgroep is meestal divers, de samenstelling bestaat uit allochtonen en autochtonen, laag en hoger opgeleiden, ouders en bewoners zonder kinderen en zowel jonge als oudere bewoners. Verder zijn er over het algemeen meer vrouwen en zijn er zowel voor- als tegenstanders van de plannen aanwezig.

Het doel van de klankbordgroep is om direct contact te kunnen houden met een aantal bewoners en via hun op de hoogte te blijven van wat er zich in de wijk afspeelt. Ook wordt de klankbordgroep gebruikt om advies te vragen over hoe bewoners het beste betrokken kunnen worden bij het project en andere vragen rondom participatie. Ook een politieke reden speelt mee; door een klankbordgroep op te richten laat de corporatie zien bewoners serieus te nemen en transparant te zijn. Daarnaast is dit een geschikt moment om de koepelorganisatie die opkomt voor de belangen van de huurders uit te nodigen. Door hen uit te nodigen wordt de eventuele frictie tussen de formele participatie en de informele participatie verkleind. Mw. Hoogendoorn vindt het belangrijk om de klankbordgroep in stand te houden ondanks de lage opkomst, omdat er op deze manier toch nog direct contact met bewoners is, zo wordt er een “ingang” naar de wijk behouden. Ook verwacht ze dat wanneer het project in een verder stadium is (wanneer er daadwerkelijk gebouwd en gesloopt wordt) er meer behoefte zal zijn aan de klankbordgroep. Ze verwacht dat wanneer veel bewoners al uit de wijk verhuisd zijn en daarvoor in de plaats tijdelijke huurders komen er problemen tussen deze twee groepen gaat ontstaan. Op zo'n moment kan de klankbordgroep weer waardevol zijn.

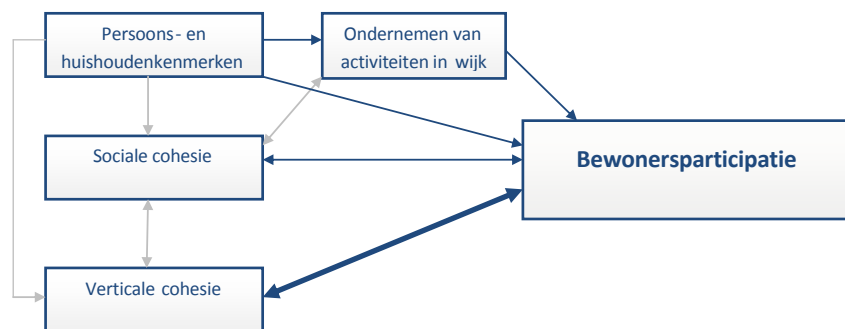
Waarom de klankbordgroep niet van de grond komt blijft gissen. Zo is participeren in een klankbordgroep een redelijk hoogdrempelige vorm van participatie, maar in sommige gelijksoortige wijken komt het wel van de grond (en bevolkingsopbouw is daar ongeveer gelijk). Waarin deze wijk verschilt met de aanliggende wijk waar de klankbordgroep wel van de grond is gekomen, is de sociale cohesie, die in de Vogelenbuurt lager lijkt te zijn. Ook is er in de andere wijk spraken van renovatie, terwijl er in de Vogelenbuurt sprake is van sloop. De lagere sociale cohesie (dit is een aanname, niet gemeten) en het feit dat een groot deel van de bewoners in de Vogelenbuurt naar een andere wijk zal verhuizen, zouden een verklaring kunnen zijn voor het niet van de grond komen van de klankbordgroep.

In het begin van het project vonden de bijeenkomsten buiten de wijk plaats en werd de lage opkomst geweten aan de locatie. Om die reden hebben de vervolgbijeenkomsten in de wijk plaats gevonden, maar dit heeft weinig verandering met zich mee gebracht. De afstand is dus niet de reden waarom weinig bewoners komen opdagen.

5.6 Het project langs de meetlat: verticale cohesie in het project

Bijna alle relaties die in het conceptueel model zijn omschreven, zijn besproken. Als laatste is het verband tussen verticale cohesie en bewonersparticipatie aan de beurt (figuur 5.13). Met het begrip verticale cohesie worden alle mogelijke relaties tussen bewoners en instituties in een buurt verstaan. Omdat bij dit project voornamelijk contact was tussen bewoners en woningcorporatie zal de nadruk op deze relatie liggen. Om de relatie te kunnen analyseren wordt gebruik gemaakt van de voorwaardenlijst die in paragraaf 2.3.4 is opgesteld. Hierin is naar voren gekomen dat de aanwezigheid van duidelijkheid; openheid; een constructieve relatie; meerwaarde voor opdrachtgever en bewoners; geschikte problematiek en voldoende capaciteit en hulpmiddelen van belang zijn voor een succesvol participatieproces. Om te achterhalen of dit participatieproces aan deze voorwaarden voldoet, zijn enquêtes afgenomen, interviews gehouden en participerende observaties gedaan.

Figuur 5.13 Conceptueel model, relatie tussen verticale cohesie en bewonersparticipatie

Bron: auteur

Er is voor gekozen om sommige voorwaarden in deze paragraaf samen te voegen omdat ze veel met elkaar samenhangen, om zo dus overlap te voorkomen. Als eerste wordt gekeken of werknemers van de corporatie vinden dat er duidelijk gecommuniceerd wordt naar de bewoners en of project transparant is. Daarnaast zal de mening van de werknemers vergeleken worden met mijn observaties. Vervolgens zal gekeken worden naar de relatie tussen de corporatie en bewoners. Daarna wordt gekeken of het project wel geschikt is om bewoners bij te betrekken en of de corporatie over voldoende geld, tijd en hulpmiddelen beschikt om een dergelijk participatieproces in gang te zetten. Als laatste naar de meerwaarde van de bewonersbetrokkenheid gekeken. Wat is de toegevoegde waarde voor de corporatie en halen de bewoners er wat uit?

5.6.1 Duidelijkheid & Openheid

Om de openheid en duidelijkheid van de corporatie naar bewoners toe te meten zijn er verschillende aspecten waarop gelet is. Deze aspecten zijn in paragraaf 2.3.4 besproken en zullen hier getoetst worden. Deze aspecten zijn:

- Krijgen bewoners eerlijke informatie?
- Wordt er geen informatie achtergehouden?
- Wordt er zorgvuldig met gemaakte afspraken met bewoners omgegaan?
- Momenten van informatieverstrekking, en hoeveelheid, tijdsduur tussen de opeenvolgende informatiemomenten.
- Was de reden/motivatie waarom bewoners bij het project betrokken werden vanaf het begin duidelijk?

Tijdens de interviews en participerende observaties is duidelijk geworden hoe medewerkers over deze aspecten denken. In de interviews met de medewerkers kwam naar voren dat zij het idee hebben dat de corporatie zo open en duidelijk mogelijk heeft gecommuniceerd. Volgens hen staat de corporatie er om bekend transparant te zijn. Zo hebben ze niet het idee dat er informatie wordt achtergehouden.

“De plannen zijn gelijk heel duidelijk geweest, want er is ook een politiek besluit over genomen. Er is dus geen sprake van geweest om het en beetje te verdoezelen. Of er wel of niet gesloopt gaat worden. Voordat dat besluit genomen was, was hierover nog wel onduidelijkheid, maar toen waren de bewoners er nog niet bij betrokken.”(Mw. Weber)

Wel geven de medewerksters aan dat de plannen soms onduidelijk over zijn gekomen op bewoners,

omdat plannen tijdens het proces soms veranderen en dat had weer consequenties voor de informatie die verschaft moest worden. Daarnaast zitten bewoners vaak voor langere tijd in onduidelijkheid over de invulling van de plannen. Dit wordt veroorzaakt doordat de planontwikkeling van een nieuwe stadswijk een langdurig traject is, waarin steeds wijzigingen gedaan worden. Daarnaast moeten vele procedures doorlopen worden, zoals het geval is bij een nieuw bestemmingsplan. Mw. Hoogendoorn geeft aan dat:

“Het is erg lastig om een heel concreet beeld te geven over de nieuwbouwwoningen. Het stedenbouwkundig plan (kader) ligt er wel maar hoe gaan de woningen er precies uitzien? De ontwikkelaars wachten zo lang mogelijk met de beslissing welk stuk ze eerst willen bouwen en verkopen. Niet het mooiste stuk want daar moeten juist de duurdere woningen komen en krijg je die verkocht met economische recessie? Ook niet minder aantrekkelijke deel want dan krijgt de wijk misschien een verkeerd imago...dus voor hen is dat erg lastig. Toch wil je de bewoners zo concreet mogelijke informatie geven, dus wij proberen de positie van onze klanten aan de ontwikkelaars uit te leggen en zo de ontwikkeling van de plannen te versnellen.”

De medewerkers die verantwoordelijk zijn voor het participatieproces willen de bewoners dus zoveel mogelijk duidelijkheid verschaffen maar door de complexiteit van de plannen is dit niet altijd even gemakkelijk. In de observaties werd ook echt duidelijk hoe open de corporatie communiceerde over de sloopplannen. Er werd niet om de feiten heen gedraaid en ze werden ook niet mooier afgespiegeld dan ze zijn. Vaak werden de plannen en de consequenties daarvan juist bijzonder klip en klaar geformuleerd. Dit ging mijn verwachtingen betreffende de eventuele openheid ver te boven.

“Je moet echt heel duidelijk en open zijn want anders begrijpen bewoners het niet. Het verschilt natuurlijk ook per medewerker. Ik ben persoonlijk ook erg direct, en sommige vinden dat vervelend en andere juist prettig. Ik ben liever duidelijk dan dat ik er omheen draai. Als je duidelijk en eerlijk bent, kunnen bewoners tenminste reageren (Mw. Hoogendoorn)”

Hieruit valt af te leiden dan de openheid en duidelijkheid die verschaft wordt ook sterk afhankelijk kan zijn van de medewerker die het participatieproces op zich neemt. Het is dus belangrijk dat wanneer bewoners bij projectenbetrokken worden, de medewerkers die verantwoordelijk zijn voor de communicatie met bewoners dit op een open en duidelijke manier doen.

Verder geven zowel Mw. Weber als Mw. Hoogendoorn aan, altijd zorgvuldig proberen om te gaan met afspraken die ze met bewoners maken en beloftes die ze doen. Uit de observaties werd ook duidelijk dat deze medewerkers de beloftes die zij naar bewoners maakten echt wilde nakomen. Zo gaf Mw. Hoogendoorn aan hoe vervelend ze het vond dat een informatieavond verplaatst moest worden terwijl ze net alle bewoners van deze bijeenkomst op de hoogte had gesteld. Aan de hand van een citaat van Mw. Weber kan afgeleid worden dat zij het ook belangrijk vindt om haar beloftes na te komen.

“Het is erg belangrijk dat de bewoners me vertrouwen, ik zal ook met ze te maken hebben na de draagvlakmeting (aangezien ik ook verantwoordelijk ben voor het uitplaatsingstraject), en dan kunnen ze me aanspreken als ik mijn beloftes niet nagekomen ben”

Verder geven de medewerkers aan dat vanaf het begin duidelijk naar de bewoners is gecommuniceerd waarom ze bij het project betrokken worden. Namelijk dat er plannen zijn om de wijk te slopen en dat bewoners hier voor of tegen kunnen stemmen. Er is altijd duidelijk aangegeven dat er de optie sloop of geen sloop is en dat renovatie dus niet aan de orde zal zijn. Zo geeft Mw. Hoogendoorn op de vraag of bewoners weten binnen welke kaders/randvoorwaarden ze invloed hebben aan dat:

“Ik denk wel dat dit voor bewoners duidelijk is. Dan praat je over wel of geen sloop. Dat is wel

duidelijk en dat krijg je ook wel duidelijk uitgelegd. Het sociaal statuut krijg je ook wel stapje voor stapje duidelijk uitgelegd. Het is wel heel ingewikkeld want het is best lastig materie. En als je praat over participatie dan is de vraag of je het je lukt om dat allemaal over te brengen. Het is voor ons medewerkers ook lastig want wij weten maar voor één stukje wat er gaat gebeuren en wat de mogelijkheden zijn voor bewoners. Maar waarschijnlijk komen er in de toekomst nog meer mogelijkheden voor bewoners, wanneer de plannen verder ontwikkeld zijn. Op dit moment moet je mensen eigenlijk ja laten zeggen tegen iets waarvan ze nog niet precies weten wat het gaat worden, en dat is erg onzeker voor veel mensen.” Dit geldt trouwens alleen voor de bewoners die naar de nieuwbouw willen verhuizen. Bewoners die kiezen voor bestaande woningen hebben hier minder last van. Zij weten vaak al waar ze graag naar toe zouden willen verhuizen.”

Volgens Mw. Hoogendoorn is het voor veel bewoners dus wel duidelijk binnen welke kaders zij kunnen meepraten over de plannen, maar daarnaast heerst er onrust omdat er nog veel onduidelijkheid is over de invulling van de plannen. Mw. Weber merkt ook dat de onduidelijkheid over de invulling van de plannen voor onrust bij de bewoners kan zorgen. Zij zegt hier het volgende over:

“Ik probeer wel altijd zo duidelijk mogelijk te zijn, zo vertel ik de bewoners alleen over de plannen die zeker zijn en geef ik bij de rest aan dat de plannen nog niet rond zijn. Zo voorkom je dat bewoners steeds wisselende informatie krijgen.”

Zij probeert dus alleen de informatie aan bewoners te verstrekken waarvan de kans klein is dat de informatie nog veranderd.

Naast de onduidelijkheid over de invulling van de plannen zorgt de hoge abstractie van de plannen ook vaak voor onduidelijkheid. Ondanks de medewerksters erg hun best doen de plannen duidelijk te maken aan de bewoners, betekent dit niet dat alles ook begrepen wordt. Vaak begrijpen bewoners de abstracte plannen en ingewikkelde procedures niet. Zo geeft Mw. Weber aan dat wanneer zij na een draagvlakmeting bij bewoners weggaat ze toch vaak een onbevredigd gevoel heeft. Ondanks dat zij haar uiterste best gedaan heeft om de plannen uit te leggen, vraagt ze zich toch vaak af of bewoners het wel echt begrijpen. Ook Mw. Hoogendoorn heeft het idee dat de plannen toch vaak nog te abstract zijn voor bewoners om te begrijpen. Zo schrok zij tijdens een klankbordgroepbijeenkomst van het feit dat bewoners zo weinig abstract kunnen denken. “*Ze snappen vaak niet dat de nieuwe wijk niet precies op de plek van de oude wijk komt. Mensen vragen ons om een woning die op precies dezelfde plek komt te staan, waar nu het flatgebouw staat waarin zij wonen.....*” Visualiseren is volgens de medewerkers de beste oplossing om de ingewikkelde plannen toch begrijpelijk te maken. Zo zal Mw. Hoogendoorn de plannen tijdens de informatieavond vooral door middel van plaatjes proberen uit te leggen en Mw. Weber probeert de plannen ook aanschouwelijk te maken.

“Eerst liet ik tijdens de draagvlakmeting bewoners alleen de plattegrond zien van hoe de nieuwe wijk er waarschijnlijk uit gaat zien. Ik merkte dat veel bewoners het niet helemaal begrepen omdat ze eigenlijk niet goed weten hoe de plattegrond van deze wijk er nu uit ziet en wat er dus precies gaat veranderen. Nu houd ik ook altijd een kaartje erbij van hoe de wijk er nu uit ziet, zodat ze kunnen zien wat er nou precies gaat veranderen”.

Naast het visualiseren van de plannen gebruikt Mw. Weber ook veel voorbeelden wanneer zij bewoners de plannen uitlegt. Zo geven veel bewoners aan waarneer ze gevraagd wordt of ze willen meedenken over de inrichting van de nieuwe woning of wijk, vaak aan dat zij daar geen verstand van hebben en dus niet willen meedenken. Bewoners denken namelijk vaak dat zij dan de rol van architect op zich moeten nemen. Mw. Weber legt dan uit dat het in het geval van meedenken bijvoorbeeld gaat over wat voor soort kindervoorzieningen er in de wijk moeten komen. Vaak blijken bewoners inderdaad graag mee te denken over de speelvoorzieningen en zien zij door het voorbeeld

in dat ze inderdaad wel kunnen meedenken over de plannen.

Zoals in hoofdstuk 4 omschreven is de betrokkenheid van bewoners in het begin van de planvorming niet zo hoog geweest. Toen er meer duidelijkheid ontstond over de invulling van de plannen en deze dichterbij kwamen is er besloten de bewoners meer bij de plannen proberen te betrekken. Omdat de betrokkenheid tot voorheen niet groot was heeft Rosada besloten een onderzoeksbureau in te schakelen om op deze manier bewoners te kunnen bereiken en er op te attenderen dat de plannen niet van de baan geschoven zijn. Tot die tijd toonden bewoners van de Vogelenbuurt zich niet actief betrokken en zaten er soms lange pauzes tussen de momenten van informatieverstrekking. Vanaf het moment dat de bewoners er door het onderzoeksbureau op geattendeerd werden dat de plannen dichterbij kwamen, werden de bewoners meer betrokken en nam de participatie toe. Vanaf dat moment is er naar mijn mening goed gecommuniceerd met de bewoners en zijn er geen te lange pauzes gevallen tussen de momenten van informatievoorziening. Het is begrijpelijk dat bewoners niet gedurende het hele project goed op de hoogte van de plannen gehouden zijn, want er was nog veel onduidelijkheid en de planvorming was al meer dan vier jaar geleden begonnen. De meeste mensen kunnen zich niet voor zo'n lange periode inzetten voor een project. Zoals in hoofdstuk 2 beschreven beschikken velen niet over zo'n lange adem. Daarom lijkt het een goede keuze van de corporatie om de bewoners pas intensief bij de plannen proberen te betrekken toen er meer duidelijkheid was.

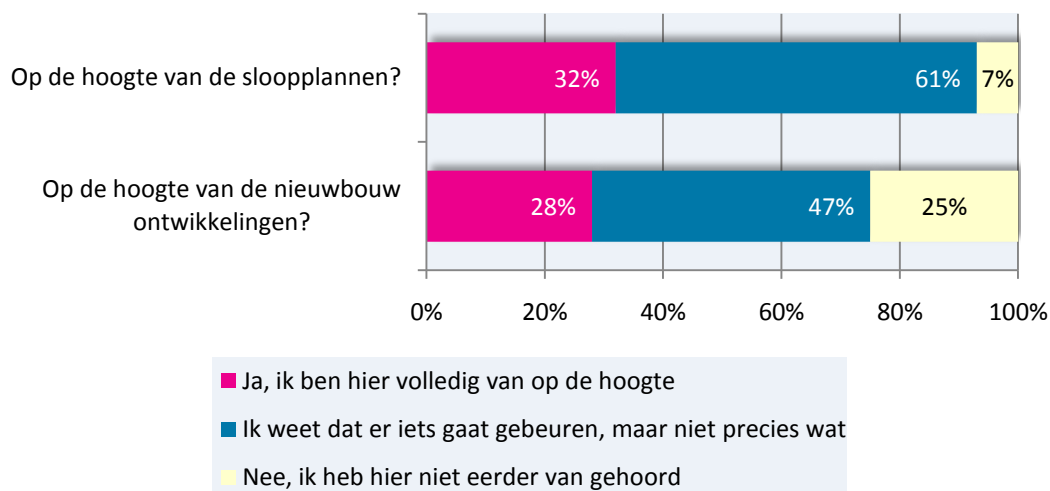
Veel aspecten die in hoofdstuk 2 duidelijk zijn geworden, blijken voor dit project ook te gelden. Zo blijkt het ook hier erg belangrijk dat er van meet af aan duidelijkheid bestaat over de plannen en vormt het hoge abstractieniveau een struikelblok voor bewoners. Door de plannen in "hapklare" brokjes aan de bewoners voor te schotelen kan dit probleem deels verholpen worden. De medewerkster in dit project proberen deze plannen ook in kleine stappen aan de bewoners uit te leggen, ook proberen ze zaken zoveel mogelijk aanschouwelijk te maken waardoor de plannen begrijpelijker worden. Ook komt uit de literatuur naar voren dat bewoners actief bij de plannen te betrekken kan helpen om de materie begrijpelijker te maken. In dit project worden bewoners ook actief betrokken zoals bij het ontwerp van de nieuwe woning/wijk. Verder is het ook van belang dat bewoners op de hoogte blijven; lange stiltes tussen de verschillende informatiemomenten kan voor verwarring en onrust zorgen. Mevrouw Hoogendoorn is hier van op de hoogte en probeert lange stiltes tussen de informatiemomenten te voorkomen. Daarom verstuurt zij bijvoorbeeld om de zoveel tijd een nieuwsbrief. Daarnaast is het belangrijk dat vanaf het begin duidelijk is waarom bewoners bij de plannen betrokken worden ook dit blijkt duidelijk gecommuniceerd.

Op de hoogte van sloop- en nieuwbouwplannen?

De corporatie heeft vanaf het moment dat er sloopplannen voor deze wijk zijn geprobeerd bewoners op de hoogte te brengen van de plannen. Om te achterhalen of bewoners ook daadwerkelijk op de hoogte zijn van de plannen zijn, is hierover een vraag in de enquête opgenomen. Het moment waarop deze enquête is afgenomen is het eerste moment dat het onderzoeksbureau met bewoners in aanraking kwam.

Uit de enquête komt naar voren dat het merendeel van de bewoners alleen in grote lijnen op de hoogte is van zowel de sloopplannen als de nieuwbouwontwikkelingen, maar weten zij niet precies wat er gaat gebeuren (figuur 5.14). De bewoners blijken echter iets beter op de hoogte te zijn van de sloopplannen, dan van de nieuwbouwontwikkelingen. Dat bewoners minder goed op de hoogte blijken te zijn van de nieuwbouwplannen kan hoogstwaarschijnlijk verklaard worden door het feit dat er binnen de corporaties nog veel onduidelijkheid is over de precieze invulling van de nieuwbouwplannen. Daarnaast zou het verschil ook verklaard kunnen worden door het feit dat sloopplannen veel makkelijker te begrijpen zijn dan de abstracte nieuwbouwplannen.

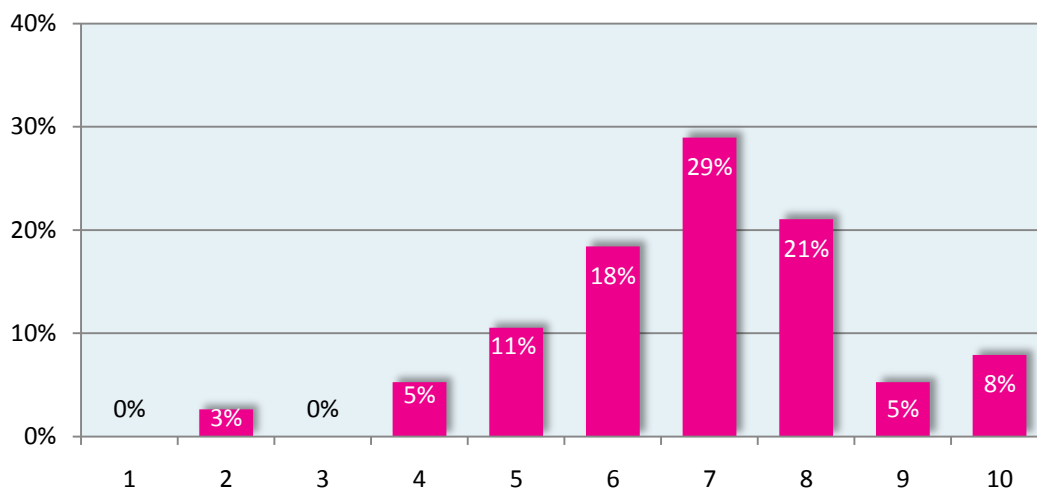
Figuur 5.14: Bent u op de hoogte van de sloopplannen/nieuwbouwontwikkelingen? (n=145)

Bron: Veldwerk 2010

Verder is in de enquête ook gevraagd wat bewoners van de bijeenkomsten vonden door een totaal cijfer aan de bijeenkomsten te geven. Het merendeel van de bewoners die aanwezig waren gaven de bijgewoonde bijeenkomst(en) het rapportcijfer 6, 7 of 8 (figuur 5.15). Een vijfde van hen (19%) geeft de bijeenkomsten echter een onvoldoende (5 of lager). Het gemiddelde rapportcijfer dat de bewoners voor de bijgewoonde bijeenkomsten geven is een 6.9.

Figuur 5.15: Kunt u een rapportcijfer van 1 tot 10 geven voor de bijgewoonde bijeenkomsten? (n=38)

Bron: Veldwerk 2010

De bijeenkomsten zijn dus wel redelijk beoordeeld maar een vijfde (20%) van de bewoners die naar de bijeenkomsten zijn geweest geeft aan verbeterpunten te hebben. Deze verbeterpunten betreffen vooral het verschaffen van meer duidelijkheid over onzekere factoren. Een aantal respondenten geeft aan dat er niet om de feiten 'heen gedraaid' moet worden. Een enkeling vindt daarnaast dat een terugkoppeling na de bijeenkomst wenselijk is. Openheid over (het proces van) de ontwikkelingen lijkt dus belangrijk gevonden te worden door de bewoners. Tijdens de observaties kwamen deze punten ook naar voren. Bewoners willen vooral duidelijkheid over wat er nu precies gaat gebeuren en wat dat voor hen gaat betekenen. Wanneer wordt de bouw gestart, zijn de nieuwe woningen betaalbaar voor ons? Dat zijn vragen die bewoners beantwoord willen zien. Men wil dus

meer duidelijkheid over wat er gaat gebeuren en hoe het een en ander past bij hun wensen en mogelijkheden.

Verderop in het proces (de enquête was het begin van de onderzoeksperiode van deze scriptie) hebben de medewerkers zoveel mogelijk op deze behoefte van de bewoners proberen in te spelen. Maar zoals eerder in deze paragraaf duidelijk is geworden konden de medewerkers niet al deze vragen van bewoners beantwoorden omdat er binnen de organisatie nog niet meer duidelijk was over de exacte invulling van de plannen. Een voorbeeld van een moment waarbij de medewerkers zoveel mogelijk duidelijkheid hebben verschaft is bij de presentatie van de onderzoeksresultaten van het onderzoeksbureau. Tijdens het uitnodigen van bewoners voor de bijeenkomst is er duidelijk aangegeven dat de presentatie over de onderzoeksresultaten zou gaan en niet over de plannen. Toch is er tijdens de presentatie wel kort iets gezegd over de plannen omdat verwacht werd dat toch veel bewoners met vragen zouden zitten. Als er niets over de plannen gezegd zouden worden, zouden de bewoners waarschijnlijk onrustig worden, daarom is er dus een kleine update gedaan. Er was op dat moment echter niets extra's bekend over de plannen, maar door hier even bij stil te staan werden de bewoners enigszins gerust gesteld. Door kort te melden dat de prijzen van de nieuwe woningen nog (steeds) niet bekend zijn en de precieze planning ook niet en waarom, is een deel van de onrust bij de bewoners weggenomen. Ze weten namelijk dat de corporatie er mee bezig is. Verder werd verwacht dat er ondanks er duidelijk naar bewoners gecommuniceerd is dat het om de presentatie over de onderzoeksresultaten gaat, toch bewoners zouden zijn andere verwachtingen hebben bij de bewonersavond. Om die tevreden te stellen is er aan het einde van de avond ruimte ingepland om hun vragen te beantwoorden.

5.6.2 Constructieve relatie

Het is erg lastig iets te zeggen over de relatie tussen bewoners en corporatie omdat de mening die bewoners over de corporatie hebben erg verdeeld kan zijn. Verder kan die mening ook per moment of per project verschillen. Zo geeft de medewerkster wijkbeheer aan:

“Na sloop-renovatieprojecten heb je bewoners die zo lovend zijn maar ook bewoners die zo negatief zijn.”(Mw. Hoogendoorn)

Toch hebben beide medewerkster indirect wel een beeld van de relatie. Zo geeft de medewerkster wijkbeheer aan:

“Er wordt voor gekozen om geen informatie achter te houden en gewoon open kaart te spelen. Dit lijkt de woningcorporatie het beste omdat het beter is om eerlijk te zijn en geen informatie achter te houden, hiermee vergroot je de kans dat bewoners vertrouwen hebben/krijgen in de woningcorporatie en het proces. Verder is het nadeel dat als je nu niet alle informatie geeft er later in het proces meer weerstand is.” (Mw. Hoogendoorn)

En de medewerkster bewonersbegeleiding zegt het volgende over de draagvlakmeting die ze bij iedereen heeft afgenomen:

“Dit bezoek is niet alleen om draagvlak te meten, je wilt ook graag dit draagvlak behouden verderop in het project en daarna. Het gaat bij het bezoek ook om het vertrouwen dat bewoners hebben in de plannen, corporatie en mij. Je moet niet alleen denken aan de draagvlakmeting die je wilt halen, maar ook aan de toekomst. Het is erg belangrijk dat de verstandhouding tussen de corporatie en de bewoners goed is en blijft.”(Mw. Weber)

Ondanks dat beide medewerkster aangeven niet echt iets te kunnen zeggen over de relatie tussen corporatie en zijn bewoners, hebben zij dit wel indirect gedaan. Er komt duidelijk naar voren dat de

corporatie zo transparant mogelijk probeert te zijn en het vertrouwen van bewoners wilt behouden. Verder zijn er bij dit project tot dusver weinig complicaties opgetreden. Alles tezamen kan in ieder geval de conclusie getrokken worden dat de relatie op zijn minst niet slecht is. Zolang deze relatie niet dusdanig slecht is dat twee partijen niet met elkaar door één deur kunnen, zou de relatie geen barrière moeten vormen om bewoners bij een project te betrekken.

5.6.3 Geschikte problematiek & voldoende capaciteit en hulpmiddelen

Er is zeker sprake van een geschikt project om bewoners bij te betrekken, want het betreft een werkelijk probleem (bewoners moeten hun huis uit) en bewoners worden serieus genomen. Ten eerste is de corporatie wettelijk verplicht om bewoners in te lichten over de plannen. Daarnaast is het ook verplicht om te meten of er genoeg draagvlak is voor hun plannen, hiervoor worden bewoners dus ook benaderd. De uitkomst van deze draagvlakmeting is bindend, wat betekent dat bewoners wel degelijk serieus genomen worden.

Of de plannen geschikt zijn om bewoners naast deze formele participatie ook te betrekken bij informele participatie zoals woonateliërs en klankbordgroepbijeenkomsten is een andere vraag. Omdat het project een onderwerp betreft dat direct invloed heeft op alle bewoners, is het geen verkeerde keuze om bewoners erbij te betrekken. De medewerkster wijkbeheer geeft aan dat ze bewoners altijd bij projecten betrekken alleen de ene keer meer dan de andere keer. In hoeverre bewoners bij projecten betrokken worden hangt af van de animo hiervoor in de wijk, maar ook van de randvoorwaarden. Als bewoners eigenlijk weinig kunnen meedenken omdat de meeste zaken al vastliggen dan worden ze minder betrokken dan wanneer er nog veel open staat. In dit project zijn de randvoorwaarden grotendeels vastgelegd en is er een beperkte mogelijkheid voor bewoners om mee te denken. Binnen deze kaders zijn er toch mogelijkheden om bewoners te betrekken, zo worden bewoners bij de nieuwbouw betrokken door binnen de kaders mee te ontwerpen aan de eigen woning. Daardoor worden het toch mogelijk bewoners direct bij de plannen te betrekken.

Naast animo wat onder bewoners aanwezig moet zijn en de mogelijkheid om mee te kunnen denken, is het ook van belang dat er iets gedaan wordt met de input die de mensen leveren. Als de corporatie vanaf het begin al niet open staat om hier wat mee te doen, dan kunnen de bewoners beter niet betrokken worden. Wanneer bewoners betrokken worden en er vervolgens niks met hun adviezen gedaan wordt, dan zal dit resulteren in ontevreden bewoners. In dit project staat de corporatie open voor ideeën en adviezen van bewoners, maar worden bewoners niet bij alle keuze momenten betrokken. Rosada betreft de bewoners bij bepaalde onderwerpen waarover zij advies en input willen. Alle randvoorwaarden staan al vast en er wordt duidelijk naar de bewoners gecommuniceerd dat bewoners daar geen invloed op kunnen uitoefenen. Zo staat de corporatie niet open voor nieuwe plannen of renovatie in plaats van sloop, dit staat al vast in de randvoorwaarden. Wel kunnen bewoners op sommige vlakken meedoen/denken aan de planontwikkelingen. Zo kunnen bewoners voor de planontwikkelingen van de nieuwe wijk op macro niveau mee doen aan de participatiegroep, in deze groep kunnen bewoners meedenken over de plannen voor de nieuwe stadswijk. Op micro niveau kunnen bewoners meedenken/ tekenen aan het ontwerp voor de binnenkant van hun (eventuele) nieuwe woning en waarschijnlijk ook aan de inrichting van de nieuwe wijk (deze twee worden ook wel de woonateliërs genoemd). Daarnaast kunnen bewoners in de Klankbordgroep advies geven, bijvoorbeeld over hoe zij het liefst op de hoogte van de planontwikkeling gehouden willen worden. Rosada probeert vervolgens wat te doen met de input die bewoners geleverd hebben.

Zo kwamen in de klankbordgroep en enquête bijvoorbeeld bepaalde voorkeuren van bewoners over informatievoorziening naar voren. Op de meeste van deze voorkeuren heeft de corporatie vervolgens ingespeeld. Zoals een bijeenkomst voor ouderen en allochtonen, bijeenkomsten dicht bij huis en informatie per email versturen. Omdat er dus wat gedaan wordt met de input van bewoners en het om een project gaat dat aansluit bij de interesses van bewoners, is het een goede keuze geweest om bewoners bij het project te betrekken.

Naast het project dat geschikt moet zijn voor het betrekken van bewoners is het ook erg belangrijk dat er voldoende geld, tijd en hulpmiddelen ter beschikking zijn. Participatie kost nu eenmaal vaak meer tijd en daarmee ook meer geld. Ook moet een participatieproces goed begeleid worden, zo moeten er medewerkers aanwezig zijn die zo'n proces kunnen begeleiden. Daarnaast moeten er natuurlijk in het geval van dit project ook locaties zijn waar bijeenkomsten gehouden kunnen worden en nog vele andere benodigdheden. Wanneer er dus gekozen wordt om bewoners te laten participeren moet met al deze dingen rekening gehouden worden.

Toen er in dit project voor gekozen werd bewoners bij de plannen te betrekken was de corporatie zich bewust van al deze voorwaarden. Er was genoeg geld en tijd beschikbaar en ook alle hulpmiddelen. Toch kunnen deze zekerheden in de toekomst door externe redenen wegvallen. Het betreft namelijk een groot, complex plan wat in een lang tijdsbestek zal worden uitgevoerd. Daarom kan een economische crises of politieke veranderingen het "goedlopende" participatieproces altijd in gevaar brengen. Helaas zijn dit geen dingen waar een corporatie van te voren veel rekening mee kan houden.

5.6.4 Meerwaarde opdrachtgever en bewoners

Zoals eerder is beschreven heeft de corporatie meerdere redenen om bewoners bij hun plannen te betrekken. Door hen erbij te betrekken en tegemoet te komen, groeit de kans dat er genoeg draagvlak is om de plannen te kunnen realiseren. Daarnaast kan het de relatie met de bewoners versterken wanneer zij het gevoel hebben dat ze iets in te brengen hebben. Dit gevoel kan alleen gecreëerd worden als er ook daadwerkelijk naar bewoners geluisterd wordt. Verder kan de inhoudelijke bijdragen van bewoners ervoor zorgen dat de woningen en de inrichting van de wijk zoveel mogelijk toegespitst kunnen worden op de wensen van de consument.

Als er animo is voor de woonateliers waarbij meegedacht/getekend kan worden aan de inrichting van de nieuwe wijk, dan zal geprobeerd worden om met alle nieuwe bewoners (dus niet alleen de bewoners van de Vogelenbuurt die naar de nieuwe wijk verhuizen maar ook andere bewoners), gezamenlijk een deel van de directe woonomgeving te ontwerpen bijvoorbeeld een binnen terrein, een spelplekje, etc. Naast de woonwensen van de bewoners, die in deze ateliers naar voren komen, kunnen toekomstige bewoners hier ook met elkaar in contact komen. Door deze contactmomenten te scheppen hoopt de corporatie dat er een band bestaat tussen de bewoners. Ook verwacht de corporatie dat door bewoners mee te laten denken over hun woning en wijk zij een sterkere band met de wijk zullen krijgen. Het contact tussen toekomstige bewoners en de binding met de wijk, die met deze ateliers misschien tot stand komen, zouden kunnen bijdragen aan een leefbare wijk. De corporatie heeft belang bij het creëren van een leefbare wijk omdat wanneer het imago van de wijk goed is en bewoners zorg dragen voor hun omgeving, dit de waarde van de woningen tegemoet komt. Daarnaast zou het slecht kunnen zijn voor het aanzien van de corporatie wanneer de nieuwe wijk een slecht imago krijgt. Als laatste is het voor de corporatie positief als hun bewoners tevreden zijn met hun huis, wijk en burens. Hierdoor zullen de huizen waarschijnlijk beter onderhouden worden en ook minder overlast zijn in de wijk, dit zou kunnen resulteren in minder klachten die binnen komen bij de corporatie.

Het is duidelijk welke voordelen de corporatie heeft bij het betrekken van bewoners bij hun plannen. Levert de bijdrage van bewoners echter ook iets op voor henzelf? Ondanks de meeste invloed van bewoners niet officieel is vastgelegd, onderneemt de corporatie actie aan de hand van hun ideeën. Hierbij kan gedacht worden aan de ideeën over het gewenste communicatiemiddel, (die bewoners hebben aangedragen in de enquête en tijdens de klankbordgroep) waar vervolgens wat mee gedaan is. Daarnaast is er een voorbeeld van advies dat tijdens een klankbordgroepbijeenkomst is gegeven en opgevolgd is. Een bewoonster gaf aan dat er meer informatie in het Arabische geschrift zou moeten komen. Volgens haar kunnen veel bewoners uit erg diverse landen dat lezen ondanks hun feit dat hun spreektaal van elkaar verschilt. Op aanraden van deze dame is er een Arabische en Turkse zin op de uitnodiging van de bijeenkomst met tolken gezet, zodat de kans dat bewoners de brief

begrijpen vergroot werd³³.

Daarnaast moet niet vergeten worden dat bewoners met de draagvlakmeting wel degelijk officiële invloed hebben. De plannen gaan nu door maar als meer dan 30% tegen de plannen was, dan waren ze niet door gegaan. Verder kunnen bewoners tijdens de woonateliërs ook meepraten en denken over de indeling van de woning en wijk. De medewerkster wijkbeheer geeft haar best te doen om zoveel mogelijk van de ideeën die in deze ateliers tot stand komen in het project terug te laten komen. Ze wil dit proberen door middel van:

“Daarom lijkt het mij interessant (maar weet niet of dat gaat lukken) dat de architecten die bij de woonateliërs aanwezig zijn ook de projectarchitecten zijn. Anders heb je eerst een architect die in de woonateliërs ‘plannen’ met de bewoners maakt, die geeft die dan weer aan de projectarchitect en de kans dat dan dingen gaan sneuvelen is groot. (Mw. Hoogendoorn)”

De medewerkster zet zich dus erg in voor de bewoners, maar het hangt helaas niet alleen van haar af. Toch hangt de mate van invloed die bewoners krijgen erg af van de medewerkers die bij het project betrokken zijn. Vooral omdat de invloed niet officieel is vastgelegd kan het erg per medewerker verschillen wat er met de input van de bewoners doen. Hoe de medewerkers in het project staan heeft dus weer invloed op de uitkomst.

Naast de invloed die bewoners op de plannen hebben, is er nog een meerwaarde voor bewoners door hun betrokkenheid. Doordat ze betrokken worden, zijn ze meer op de hoogte van alles en dit ontnemt veel van onzekerheid bij bewoners weg. Ook zullen bewoners als ze vragen hebben, deze waarschijnlijk eerder stellen omdat ze weten bij wie ze terecht moeten en deze vragen waarschijnlijk eerder durven te stellen.

In het theoretische kader werd duidelijk dat er een goede afweging gemaakt moet worden bij het wel of niet betrekken van bewoners bij een project en in welke mate. De medewerkster wijkbeheer geeft aan dat deze afweging altijd gemaakt wordt. Wanneer een nieuw project gestart wordt kijkt ze welke mogelijkheden voor participatie er zijn. Zo kijkt ze bij *“de start van elk nieuw project naar wat de randvoorwaarden zijn, wat is mogelijk, wat is haalbaar, wat niet. En zo kom ik dan tot de participatievorm. Die pas ik dus aan op de situatie en de soort wijk en de mensen die er wonen.”* Niet bij elk project worden bewoners dus even intensief betrokken.

³³ Helaas was het de bijeenkomst slecht bezocht. De reden hiervoor is onduidelijk. De corporatie versterkt hiermee waarschijnlijk wel het vertrouwen van de bewoners in de corporatie. Zij luisteren naar bewoners en proberen zoveel mogelijk mensen tegemoet te komen.

5.7 Samenvatting & conclusie

Bewonersbijeenkomsten

In het theoretisch kader komt naar voren dat vooral **ouderen**, hoger opgeleiden en bewoners met een **lange woontijd** participeren³⁴. In dit onderzoek blijkt dit bij de participatievorm *aanwezigheid bij bewonersbijeenkomsten* ook het geval. Tegen de verwachtingen in blijken bij deze participatievorm bewoners zonder kinderen meer te participeren. Dit kan waarschijnlijk verklaard worden door het feit dat de bewonersbijeenkomsten voornamelijk 's avonds plaats vonden. Wanneer er een logistische regressie wordt uitgevoerd blijken alleen **woontijd** en **opleidingsniveau** invloed te hebben op participatie bij bewonersbijeenkomsten. Naast het feit dat hoger opgeleiden vaker participeren, blijken zij beter op de hoogte van de plannen. Een logische verklaring hiervoor is dat zij door hun aanwezigheid bij informatiemomenten beter op de hoogte zijn. Daarnaast begrijpen zij, door hun denk niveau de abstracte plannen waarschijnlijk ook beter. Verder is opvallend dat wantrouwen over de plannen alleen heerst onder lager opgeleide ouderen die voor lange tijd in de wijk wonen. Dit wantrouwen geven zij als reden waarom zij niet bij de bijeenkomsten aanwezig waren. De kenmerken van deze groep bewoners komt overeen met de eigenschappen van de tegenbeweging omschreven in hoofdstuk 4. De reden waarom deze bewoners een tegenbeweging gestart zijn zou dus onder andere verklaard kunnen worden door het wantrouwen dat zij in de plannen hebben.

De aan- of afwezigheid bij bewonersbijeenkomsten blijkt verbanden te vertonen met het activiteitenpatroon van de betrokkenen. Echter niet alle activiteiten blijken hierop van invloed. Voornamelijk **buurthuisbezoekers** blijken meer aanwezig bij de bijeenkomsten (bijna twee keer zoveel). Verder blijken bewoners die parken, gebedsruimtes (in de wijk) bezoeken en in de wijk sporten, vaker bij de bijeenkomsten aanwezig. Daarnaast blijken bewoners die veel activiteiten in hun wijk ondernemen vaker aanwezig bij de bijeenkomsten.

Niet alle aspecten van sociale cohesie blijken bij deze participatievorm invloed te hebben op de aanwezigheid bij bijeenkomsten. Zo blijkt het hebben van contact met burens (binding met burens) geen invloed te hebben. Dit kan misschien verklaard worden doordat sommige bewoners niet naar de bijeenkomsten gaan omdat hun burens (waar ze goed contact mee hebben) die wel gaan informatie doorgeven. De gehechtheid aan de wijk blijkt wel invloed te hebben op de aanwezigheid. Zoals verwacht zijn bewoners die gehecht zijn meer aanwezig geweest. Onverwacht is echter dat bewoners die níét gehecht zijn aan hun wijk meer aanwezig zijn, dan de bewoners die niet echt een mening hebben over de wijk (neutraal zijn). Waarschijnlijk worden de bijeenkomsten om verschillende redenen bezocht. Bewoners die gehecht zijn bezoeken de bijeenkomsten waarschijnlijk omdat ze bang zijn voor verandering, terwijl de bewoners die niet gehecht zijn, waarschijnlijk gaan omdat ze nieuwe kansen zien en daar meer over willen weten. De bewoners die neutraal zijn over de wijk, maakt het hoogstwaarschijnlijk niet zoveel uit wat er met de wijk gebeurt.

Wanneer een logistische regressie wordt uitgevoerd met alle variabelen erin (persoons- & huishoudenkenmerken, het ondernemen van activiteiten in de wijk, en sociale cohesie), blijken alleen **opleidingsniveau**, **woontijd** en het bezoeken van het **buurthuis** significant van invloed. Wanneer er gewogen wordt voor de invloed die de factoren op elkaar kunnen hebben, blijkt sociale cohesie dus geen significante invloed te hebben op de kans dat bewoners deel willen nemen aan bewonersbijeenkomsten.

Interesse meedenken indeling woning

Overeenkomend met de verwachtingen in de literatuur, blijken huishoudens met kinderen en bewoners die de Nederlandse **taal beheersen** meer interesse te hebben om mee te denken over de indeling van hun 'eventuele' nieuwe woning. Onverwacht is dat jonge bewoners en bewoners met een korte woontijd meer interesse tonen. Ook is opmerkelijk dat bewoners met een **gemiddeld opleidingsniveau** meer interesse tonen dan bewoners met een hoger opleidingsniveau. Lager opgeleiden tonen zoals verwacht wel minder interesse. Verder tonen bewoners met een **hoger**

³⁴ Significante verbanden worden dikgedrukt weergegeven.

inkomen meer interesse om mee te denken dan bewoners met een lager inkomen. Dit laatste is geen verrassing, aangezien bewoners met een hoger inkomen hun kansen om naar de nieuwbouw te verhuizen waarschijnlijk hoger inschatten (de nieuwbouwwoningen zullen waarschijnlijk wat duurder zijn). Wel opmerkelijk is dat bewoners die hun inkomen niet weten of niet willen opgeven veel minder interesse hebben dan bewoners die dit wel hebben opgegeven.

Sommige activiteiten die in de wijk ondernomen worden blijken invloed te hebben op de mate van participatie. Zo blijken bewoners die in de wijk **sporten** en gebruik maken van **speelgelegenheden** in de wijk meer interesse te tonen. Bewoners die veel activiteiten in de wijk ondernemen participeren meer dan bewoners die minder activiteiten ondernemen.

Sociale cohesie blijkt ook een beperkte invloed te hebben. **Gehechte bewoners** tonen ook bij deze participatievorm de meeste interesse. Daarnaast tonen niet gehechte bewoners meer interesse dan de neutrale bewoners, net zoals bij de vorige participatievorm. Verder is er bij deze participatievorm ook geen sprake van meer interesse (in het meedenken aan de indeling van de nieuwe woning) onder bewoners die meer contact met hun burens hebben, zelfs het tegenovergestelde blijkt het geval. Minder onverwacht is dat bewoners met verhuisplannen iets meer behoefte hebben om mee te denken aan de indeling van hun nieuwe woning, dan bewoners die geen verhuisplannen hebben. Bewoners met verhuisplannen zijn waarschijnlijk al meer bezig met alternatieve opties betreffende de verhuizing.

In de logistische regressie blijkt dat de kans op participatie hoger is bij **huishoudens met kinderen**, bewoners met een **hoger inkomen**, bewoners met een **middelbaar opleidingsniveau** en bewoners die in de wijk **sporten**. De kans op participatie is lager bij bewoners die hun **inkomen niet weten of niet willen prijsgeven**. Sociale cohesie lijkt dus geen invloed te hebben op de kans dat bewoners interesse tonen om over de indeling van de nieuwe woningen mee te denken.

Interesse meedenken inrichting wijk

Veel van de trends die zichtbaar zijn bij *interesse om mee te denken over de indeling van de woningen*, gelden ook voor de participatievorm *interesse om over de inrichting van de wijk mee te denken*. Zo blijken ook hier jongeren en ouders meer geïnteresseerd dan de oudere en kinderloze bewoners. Daarnaast zijn bewoners met een hoger inkomen meer geïnteresseerd dan de lagere inkomensgroep en de bewoners die hun inkomen niet weet of niet bekend willen maken. Ook bij deze participatievorm blijken mensen met een lagere opleiding significant minder interesse te hebben dan die met een hogere **opleiding**. Opmerkelijk is dat midden en hoogopgeleiden evenveel interesse hebben in het meedenken aan de wijk, terwijl dit bij de woning vooral de middelopgeleiden waren. Verdere blijken bewoners die de taal beheersen net als bij de participatievorm *meedenken woning*, meer behoefte hebben om te participeren dan bewoners met een taalprobleem. Opvallend is dat bewoners met een **middellange woonduur** (5-10 jaar) meer dan twee keer zoveel interesse hebben als de bewoners met een korte en lange woonduur.

Ook hier zijn sommige activiteiten die bewoners in de wijk ondernemen van invloed op de mate van participatie. Bewoners die in de wijk sporten, horecagelegenheden, speelgelegenheden en gebedsruimtes bezoeken tonen meer interesse. Bewoners die veel activiteiten doen participeren het meest.

Net als bij de andere participatievormen blijken bewoners die gehecht zijn aan hun wijk het meeste geïnteresseerd, en de bewoners die geen mening hebben over hun wijk (neutraal zijn), het minste. Bij deze participatievorm blijkt het contact met burens wel van invloed te zijn, zo zijn bewoners die regelmatig contact met burens hebben vaker geïnteresseerd.

Bij de logistische regressie blijkt dat de kans op participatie toe neemt bij **huishoudens met kinderen** en bewoners met een **middelbaar en hoger opleidingsniveau**. Kans op participatie neemt af bij bewoners die hun **inkomen niet weten of niet willen opgeven**. Sociale cohesie en het ondernemen van activiteiten in de wijk blijken bij deze participatievorm dus geen invloed te hebben op de kans dat men participeert, wanneer er voor de invloed die factoren op elkaar kunnen hebben gewogen wordt.

Klankbordgroep

De bereidheid om te participeren in de klankbordgroep die bij in de enquête is gemeten blijkt maar een beperkte voorspellende waarde te hebben. Maar een klein deel van de bewoners die aangegeven heeft interesse te hebben in de klankbordgroep, heeft uiteindelijk deelgenomen. De groep bewoners die uiteindelijk bij de bijeenkomsten aanwezig is, varieert steeds en is erg divers. Zo is er sprake van zowel jonge als oude bewoners, bewoners met kinderen als zonder, laag opgeleid als hoogopgeleid, allochtoon als allochtoon en bewoners die de Nederlandse taal goed beheersen zowel als sommige die de taal niet beheersen. Over het algemeen zijn er vaak iets meer vrouwen dan mannen aanwezig.

Het project langs de meetlat: verticale cohesie in het project

Om er voor te zorgen dat het participatieproces goed verloopt, is het belangrijk dat er tenminste aan een zevental essentiële voorwaarden voldaan wordt. In dit project lijkt aan alle zeven essentiële voorwaarden te zijn voldaan. Zo bevat dit project *geschikte problematiek* om bewoners bij te betrekken, het project heeft namelijk directe invloed op bewoners woonsituatie en zijn daardoor geïnteresseerd en/of hebben er belang bij om bij het project betrokken te zijn. Er blijkt geen sprake van een dusdanige slechte relatie tussen Rosada en de bewoners dat “samenwerken” niet mogelijk is (*constructieve relatie*). Ook leidt het betrekken van de bewoners tot een *meerwaarde voor zowel Rosada als de bewoners*. Naast het creëren van draagvlak voor het project, inhoudelijke verrijking van de plannen en de binding met de nieuwe wijk die voort kan komen uit de participatie is er nog een interessante bevinding gedaan. Rosada probeert niet alleen draagvlak te creëren om dit project te kunnen uitvoeren, zij zien het behalen van draagvlak ook ziet als een investering in de toekomst. Door bewoners bij het project te betrekken en ze inspraak te geven krijgen bewoners (meer) vertrouwen in de corporatie en dit is van belang bij zowel de voortgang van dit project als bij ontwikkelingen in de toekomst. Het vertrouwen van bewoners in de corporatie wordt dus erg belangrijk gevonden en medewerkers doen dus erg hun best vertrouwen te creëren en te behouden. Naast de meerwaarde voor Rosada lijkt het betrekken van bewoners ook positieve gevolgen voor hen te hebben. Door de formele participatie kunnen zij de plannen tegenhouden als zij tegen de sloopplannen zijn. Daarnaast kan Rosada de wensen van bewoners op bepaalde gebieden tegemoet komen wanneer bewoners participeren. Ook zullen bewoners door hun betrokkenheid beter op de hoogte zijn van de plannen en dus minder onzekerheid hebben over hun toekomst. Verder lijkt Rosada over *voldoende capaciteit en hulpmiddelen* te beschikken om het participatieproces te begeleiden. Bij de belangrijkste voorwaarde, goede communicatie, schiet Rosada soms iets te kort. Ondanks medewerkers van Rosada zoveel mogelijk *openheid en duidelijkheid* over het project proberen te scheppen, blijkt niet altijd alles even duidelijk voor de bewoners. Dit lijkt voornamelijk veroorzaakt te worden door de complexiteit van het project. Medewerkers proberen informatie zo duidelijk mogelijk aan bewoners uit te leggen en abstracte plannen te concretiseren en visualiseren, toch zijn de plannen vaak nog te ingewikkeld voor bewoners. Daarnaast is de ontwikkeling van de nieuwe stadswijk aan veel ingewikkelde en lange procedures verbonden, waardoor het voor de medewerkers lastig is duidelijkheid over sommige aspecten te geven.

6. Conclusie en aanbevelingen

6.1.1 Factoren die bewonersparticipatie beïnvloeden

Aan het begin van dit onderzoek is de vraag ontstaan welke factoren nu eigenlijk invloed hebben op bewonersparticipatie tijdens het besluitvormingsproces rondom herstructurering. Aan de hand van de literatuurstudie werd verwacht dat er voornamelijk een viertal factoren zijn die invloed hebben op de mate waarin bewoners participeren bij herstructureringsprojecten. Deze factoren zijn persoons- & huishoudenkenmerken, ondernemen van activiteiten in de wijk, sociale cohesie en verticale cohesie. Om de invloed van deze factoren op bewonersparticipatie te kunnen meten, is er gekozen om een herstructureringsproject voor een jaar te volgen. Door middel van participerende observaties, het afnemen van een enquête onder de bewoners in de buurt en diepte-interviews met medewerkers van de betrokken woningcorporatie is de invloed van de vier factoren op participatie duidelijk geworden.

De belangrijkste bevinding is dat de verschillende vormen van participatie niet over één kam geschoren kunnen worden. Persoonskenmerken hebben invloed op de mate van participatie bij projecten, echter hangt het van de participatievorm af welke bewoners participeren. Dit is dus niet bij elke vorm dezelfde groep bewoners. Oudere bewoners (55+) die al lang in de wijk wonen zijn bijvoorbeeld oververtegenwoordigd bij de informatieavonden, de tegenbeweging en bij de participatiegroep. Hun tegenstand kan waarschijnlijk verklaard worden door hun loyaliteit naar de wijk, woning en burens, waardoor zij bereid zijn 'te strijden' voor hun wijk en woning. Jonge bewoners (20-30) (met kinderen) blijken oververtegenwoordigd te zijn wanneer het gaat om de interesse om mee te denken over de indeling van de nieuwbouwwoningen en de inrichting van de nieuwe wijk. Hun interesse voor de nieuwe woningen en wijk kan mogelijk verklaard worden, doordat zij kans zien om wooncarrière te maken in de wijk.

Voor de persoonskenmerken woonduur en opleidingsniveau geldt dat ze op alle gemeten vormen van participatie van invloed zijn. Desondanks hebben ze op de verschillende participatievormen een andere invloed. Bij de participatievorm *aanwezigheid bij de bewonersbijeenkomsten* blijkt de kans op participatie hoger bij de hoger opgeleiden. Bij de participatievorm *interesse om mee te denken aan eventuele nieuwe woning* is de kans dat gemiddeld opgeleiden interesse tonen het hoogst. Bij de participatievorm *interesse om mee te denken aan inrichting van nieuwe wijk* is de kans het hoogst dat gemiddeld opgeleiden en hoger opgeleiden het meeste interesse tonen. De overeenkomst bij de verschillende participatievormen is dat de kans dat lager opgeleiden interesse tonen lager is dan hoger en gemiddeld opgeleiden. Bij woonduur is een zelfde soort trend zichtbaar. Zo zijn bewoners met een lange woonduur meer betrokken bij bewonersbijeenkomsten, bewoners met een korte woonduur meer geïnteresseerd in het meedenken aan de indeling van eventuele nieuwe woningen en bewoners met een gemiddelde woonduur (5 tot 10 jaar) meer geïnteresseerd in het meedenken over de inrichting van de eventuele nieuwe wijk.

In de literatuurstudie kwam de verwachting naar voren dat bewoners die (meer) activiteiten in de wijk ondernemen meer betrokken zouden zijn bij de wijk en daarom meer aanwezig zouden zijn bij het participatietraject. Uit dit onderzoek blijkt dat niet alle activiteiten die bewoners ondernemen hierop van invloed zijn, maar een aantal activiteiten wel. Zo zijn buurthuisbezoekers meer aanwezig bij de informatieavonden en tonen zij ook meer interesse om mee te denken aan de nieuwe woning en wijk. Bewoners die sporten in de wijk blijken meer interesse te hebben om mee te denken aan hun eventuele nieuwe woning/ wijk.

Bij alle participatievormen blijkt sociale cohesie maar deels van invloed te zijn op de mate van participatie. Sociale contacten tussen burens blijken er helemaal niet toe te doen, maar de gehechtheid aan de wijk wel, echter op een andere manier dan verwacht. Aan de hand van de literatuur werd verwacht dat hoe gehechter bewoners aan hun wijk zijn, hoe meer zij zich zullen inzetten/participeren. Dit blijkt maar deels het geval in dit onderzoek. Bewoners die gehecht zijn

participeren wel het meest, maar bewoners die niet gehecht zijn participeren niet het minst. Bewoners die neutraal zijn over hun wijk blijken namelijk het minste te participeren. Dat bewoners die niet gehecht zijn aan de buurt meer betrokken zijn bij de plannen dan bewoners die neutraal zijn, kan hoogstwaarschijnlijk verklaard worden door het feit dat zij meer baat hebben bij de uitvoering van de plannen (zij zien de plannen waarschijnlijk als een goede kans om te kunnen verhuizen). Dat de “neutrale bewoners” minder (interesse hebben om te) participeren, wordt misschien veroorzaakt door de persoonlijkheid van deze bewoners. Zij hebben misschien een meer afwachtende houding dan de overige bewoners, of weten minder goed wat zij vinden en willen.

Dat de mate van sociale cohesie bij dit project geen sterke voorspellende waarde heeft kan wellicht verklaard worden door het onderwerp waarop de participatie betrekking heeft. Bij eerder uitgevoerde onderzoeken in de literatuur, gaat het bij participatie vaak om buurtparticipatie (het meewerken aan de leefbaarheid in de wijk en ander projecten die zich inzetten voor de buurt). De participatie in dit project heeft betrekking op de herstructurering van een wijk (participatie bij beleid). In dit project krijgt eigenlijk iedereen te maken met het project en in een later stadium ook iedereen met participatie. Het betreft dus minder een bepaalde groep bewoners die er bewust voor kiest om te participeren. Losstaand van het feit of bewoners gehecht zijn aan hun wijk of buuren, zullen bijvoorbeeld veel bewoners naar de informatieavonden gaan om meer over de plannen te weten te komen. Bij de participatievorm ‘tegenbeweging’ lijkt de gehechtheid aan de wijk wel van invloed op de mate van participatie. Waarom gehechte bewoners zich meer inzetten voor hun buurt dan de andere bewoners, kan verklaard worden aan de hand van de “exit, voice and loyalty strategy” van Hirschman. Volgens deze theorie zal niet elke bewoner zich voor zijn buurt inzetten wanneer hij ontevreden is met de leefbaarheid van zijn buurt (in dit geval ontevreden zijn met de plannen die er voor de buurt gemaakt zijn). De keuze van de bewoner om de plannen te accepteren en uit hun buurt naar de nieuwe wijk te verhuizen (exit- strategy) of om in opstand te komen (voice-strategy) hangt sterk samen met de loyaliteit die bewoners naar hun wijk/buurt hebben. Bewoners die meer te verliezen hebben omdat ze erg gehecht zijn aan hun buurt en de buurtbewoners zullen minder snel voor de exit-strategie kiezen, dan de bewoners die deze verbondenheid minder hebben. Deze exit, voice and loyalty strategy lijkt van toepassing op deze tegenbeweging.

Over de invloed van de verschillende variabelen persoons- en huishoudenkenmerken, sociale cohesie en het ondernemen van activiteiten in de wijk kan geconcludeerd worden dat dit afhangt van de soort participatievorm. In alle gevallen blijken persoonskenmerken van invloed, maar op welke manier deze persoonskenmerken invloed hebben hangt waarschijnlijk af van wat bewoners terug zullen zien van hun inzet. Zo zullen jonge bewoners waarschijnlijk sneller participeren wanneer het de participatievorm *meedenken aan de indeling van de nieuwe woningen* betreft, omdat zij hier meer uit zullen halen, zij hebben nog behoefte om wooncarrière te maken. Terwijl oudere bewoners eerder naar *bewonersbijeenkomsten* zullen gaan omdat zij waarschijnlijk meer geïnteresseerd zijn in de plannen aangezien zij al voor langere tijd in de wijk wonen, gehecht zijn aan de wijk en daarom graag willen weten wat er gaat gebeuren. Kortom: ieder kiest de vorm van participatie die bij hem of haar past en hoopt het meeste uit zijn of haar inzet te halen.

6.1.2 Het project langs de meetlat

Om de verticale cohesie in dit project te kunnen meten is er aan de hand van de literatuurstudie een voorwaardenlijst opgesteld. Hierin staan zeven essentiële voorwaarden waaraan een participatieproces op zijn minst moet voldoen om goed te verlopen. Zo is het erg belangrijk dat er *duidelijkheid* en *openheid* heerst binnen een project wanneer bewoners betrokken worden. Mw. Weber en Mw. Hoogendoorn geven aan dat zij zo duidelijk en transparant mogelijk naar de bewoners proberen te zijn. Ondanks deze insteek hebben zij toch het idee dat de plannen vaak niet helemaal duidelijk zijn voor de bewoners. Dit kan vooral toegewezen worden aan de hoge abstractie van de plannen. Ook al proberen de medewerkers alles zo simpel mogelijk uit te leggen en veel dingen te visualiseren, toch zijn er velen die de plannen alsnog niet goed begrijpen. Naast de abstractie van de

plannen die voor onduidelijkheid zorgen, hebben de medewerkers te maken met plannen die nog niet af zijn en waarover nog veel onduidelijkheid bestaat. Dit zorgt ervoor dat zij niet alle vragen van bewoners kunnen beantwoorden, omdat simpelweg nog niet alles bekend is. Dit zorgt voor enige onduidelijkheid en onrust bij de bewoners. De medewerkers proberen zo goed mogelijk met deze wisselende en ontbrekende informatie over het project om te gaan. Dit doen zij bijvoorbeeld door alleen informatie aan de bewoners te verstrekken waarvan ze vrij zeker zijn dat deze informatie niet meer zal veranderen. De medewerkers proberen de onzekerheden dus zo min mogelijk aan de bewoners te laten merken.

Naast duidelijkheid en openheid is de *constructieve relatie* tussen bewoners en corporatie belangrijk. Als de twee partijen niet met elkaar kunnen samenwerken is het af te raden om een participatietraject op te zetten. De medewerksters vinden het lastig aan te geven hoe de band tussen Rosada en de bewoners is. Uit het interview met hen en de participerende observaties is echter duidelijk geworden dat deze band zeker niet slecht is en dat veel bewoners te spreken lijken te zijn over de corporatie. Er kan dus vanuit gegaan worden dat er in dit project geen sprake van een dusdanig slechte band dat het betrekken van bewoners af te raden is.

Wanneer bewoners bij een project betrokken worden is het belangrijk dat er sprake is van *geschikte problematiek*. In dit project lijkt het een goede keuze geweest om bewoners bij het project te betrekken, omdat de plannen directe invloed hebben op de woonsituatie van bewoners. Ten eerste is de corporatie wettelijk verplicht om bewoners in te lichten over de plannen en in dit geval is ook vastgesteld dat bewoners goedkeuring moeten geven aan het wel/dan niet slopen van de wijk. Maar naast deze formele participatie zijn bewoners ook betrokken bij informele participatie, wat een goede keuze lijkt te zijn, omdat de participatie een onderwerp betreft dat veel mensen aanspreekt. Het betreft namelijk een werkelijk probleem (bewoners moeten verhuizen als de plannen door gaan). Ook blijkt de corporatie *voldoende capaciteit en hulpmiddelen* te hebben om het participatietraject te financieren en te begeleiden, aan deze voorwaarde wordt dus ook voldaan.

De laatste voorwaarden waaraan een succesvol participatieproces aan moet voldoen, is het inzetten van een participatietraject, dat zowel voor *opdrachtgever* als *bewoners meerwaarde* met zich mee brengt. Voor zowel corporatie als bewoners lijkt het betrekken van bewoners bij het project een meerwaarde te zijn. Door bewoners bij het project te betrekken, groeit voor de corporatie de kans dat de plannen door gaan. Daarnaast kan het de relatie met de bewoners versterken en door bewoners bij de woonateliërs te betrekken kunnen de woningplattegronden en inrichting van de wijk meer worden toegespitst op de wensen van de toekomstige bewoners. Dit laatste kan weer resulteren in meer binding met de woning en wijk en daardoor resulteren in een wijk waar bewoners zorg voor dragen. Hierdoor zal de corporatie onder andere minder omkijk naar de wijk hebben. De meerwaarde die de betrokkenheid voor bewoners kan opleveren is ten eerste natuurlijk dat zij de plannen kunnen tegenhouden als zij tegen de plannen zijn. Bewoners betrokkenheid bij de informele participatie kan er voor zorgen dat de corporatie beter op hun informatiebehoefte kan inspelen. Ook kan de onzekerheid bij bewoners gereduceerd worden wanneer zij beter op de hoogte zijn van de plannen. Daarnaast zullen bewoners wanneer zij vragen hebben deze waarschijnlijk sneller (durven te) stellen en eerder weten bij wie ze terecht kunnen met hun vragen wanneer zij bij het project betrokken zijn.

Aan de meeste essentiële voorwaarden waaraan een participatieproces tenminste moet voldoen om goed te kunnen verlopen, lijkt te zijn voldaan. Op het punt duidelijkheid zou de corporatie nog winst kunnen boeken. Zo zou de communicatie tussen de verschillende afdelingen waarbinnen het onderdeel participatie valt, verbeterd kunnen worden (institutionele cohesie). Ook kunnen de medewerkers die verantwoordelijk worden gesteld voor de participatie binnen een project, en halverwege bij het project betrokken worden, beter worden ingelicht over alles wat met het project te maken heeft. Bij dit project bleek dat de medewerkster bewonersbegeleiding alle informatie kreeg over de plannen voor deze buurt. Zij kreeg echter weinig informatie over het grotere plan waarbinnen dit buurtplan valt. Hierdoor kon zij sommige vragen van bewoners niet direct beantwoorden. Sommige aspecten rondom de onduidelijkheid zijn lastig door de corporatie te verbeteren, omdat deze onduidelijkheid voortkomt uit de ingewikkelde procedures rondom

herstructurering. Ook kan de oorzaak van de onduidelijkheid buiten de macht van de corporatie liggen, omdat deze gecreëerd wordt door politieke partijen, media, tegenstanders van de plannen, veranderende besluiten door de gemeente, etc.

Uit de resultaten van paragraaf 5.6 kan opgemaakt worden dat de verticale cohesie tussen de bewoners en Rosada relatief goed is. Dit zou gedeeltelijk kunnen verklaren waarom dit project tot nu toe zo 'soepel' verlopen is en de draagvlakmeting gehaald is.

6.2.1 Aanbevelingen voor woningcorporaties

Naast de vraag welke factoren bewonersparticipatie beïnvloeden, is er ook de vraag ontstaan hoe een woningcorporatie deze participatie bij herstructureringsprojecten in zo goed mogelijke banen kan leiden. Om deze vraag te kunnen beantwoorden is het erg nuttig geweest om het project voor een langere tijd te volgen. Hierdoor is het mogelijk geworden om het proces in kaart te brengen en te achterhalen welke factoren het succes van het participatieproces beïnvloeden.

De opgestelde voorwaardenlijst blijkt een handig instrument om het participatieproces te analyseren. Als woningcorporaties voor de start van een participatietraject het lijstje doornemen, kan de kwaliteit van het participatieproces verhoogd worden. Het is namelijk niet altijd verstandig bewoners intensief bij een project te betrekken. Als er weinig ruimte is voor inbreng van bewoners omdat de randvoorwaarden hier weinig ruimte voor laten is het niet verstandig om bewoners toch intensief te laten meedenken en meepraten. Ook moet het budget het toelaten en moet er genoeg tijd zijn.

Verder blijkt de vertrouwensband tussen de bewoners en woningcorporatie erg van belang. Om deze in stand te kunnen houden is het belangrijk dat niet alleen gekeken wordt naar hoe draagvlak voor een project gehaald kan worden, maar hoe dit gehaald kan worden zonder het vertrouwen van de bewoners te beschadigen. Wanneer hier geen rekening mee gehouden wordt zal de draagvlakmeting voor het project waarschijnlijk wel gehaald worden, maar zal er tegelijkertijd kwaad bloed gezet worden onder de bewoners. Dit kan er voor zorgen dat bewoners in het vervolg tegen zullen werken, zowel bij de uitvoering van het project als bij andere aspecten, zoals het zorg dragen voor woning en wijk. Het is dus belangrijk dat een corporatie verder kijkt dan alleen het te behalen draagvlak voor het project.

In dit project is het de corporatie niet volledig gelukt om de plannen voor iedereen begrijpelijk te maken. Het lijkt soms onmogelijk om de plannen zo uit te leggen dat iedere bewoner ze begrijpt, maar door zoveel mogelijk te visualiseren en met voorbeelden te werken is de corporatie op dit gebied zo duidelijk mogelijk geweest. Visualisatie en het gebruik van voorbeelden is voor andere corporaties zeker een aanrader. De meeste onduidelijkheid was er over de precieze uitvoering van de plannen, wanneer de plannen worden uitgevoerd, hoe de woningen er uit zullen gaan zien en wat de kosten hiervoor zullen zijn. De medewerkers die verantwoordelijk zijn voor het participatietraject hebben hun uiterste best gedaan hier zoveel mogelijk duidelijkheid over te verschaffen. Bij dit soort complexe projecten blijkt het echter vaak onmogelijk om bewoners vanaf moment één alle juiste informatie te geven omdat deze niet vanaf het begin bekend is. Het blijft lastig het juiste moment te kiezen waarop bewoners bij de plannen betrokken worden. Wanneer ze vanaf het begin betrokken worden kunnen ze geen duidelijke informatie krijgen, en wanneer ze bij de plannen betrokken worden wanneer alle plannen rond zijn, vinden bewoners dit vaak te laat. Per project zal deze afweging gemaakt moeten worden omdat er niet een eenduidig antwoord is op de vraag wanneer bewoners betrokken moeten worden.

Verder is het verstandig niet teveel verschillende medewerkers voor een korte periode aan het project te laten meewerken. Voor de bewoners is het namelijk fijn om één aanspreekpunt te hebben en niet teveel nieuwe gezichten te zien. Wanneer zij steeds nieuwe gezichten zien en bij andere medewerkers terecht kunnen met hun vragen is dit verwarrend en kunnen zijn geen vertrouwensband met de medewerkers opbouwen. Wanneer medewerkers langer aan één project gekoppeld zijn neemt de kans ook toe dat ze de beloftes die ze doen naar de bewoners ook moeten

nakomen, omdat ze bijvoorbeeld bij het moment dat de beloftes moeten worden nagekomen nog bij het project betrokken zijn. Zo zegt een medewerker bewonersbegeleiding; “Het is erg belangrijk dat bewoners me vertouwen, ik zal ook met ze te maken hebben na de draagvlakmeting en dan kunnen ze me er op aanspreken als ik mijn beloftes niet ben nagekomen”. Als laatste kan het later betrekken van medewerkers bij een project tot gevolg hebben dat zij niet over alle informatie beschikken. Wanneer medewerkers later betrokken worden is het dus erg belangrijk dat zij over alle informatie beschikken.

6.2.2 Onderzoekbeperkingen en aanbevelingen voor verder onderzoek

In dit onderzoek is het project voor een langere tijd gevolgd. Er is getracht om zowel vanuit het perspectief van de bewoners als de woningcorporatie het participatieproces te bekijken. Toch is het mij om verschillende redenen niet helemaal gelukt om het participatieproces evenveel vanuit de bewoners te bekijken als vanuit de corporatie. Hierdoor kan mijn visie enigszins gekleurd zijn. De visie van bewoners kan dus iets onderbelicht zijn ten opzichte van de visie van de corporatie. Ondanks dit gegeven zal het geschetste beeld niet sterk verschillen met de werkelijkheid, aangezien de mening van bewoners door middel van enquêtes en participerende observaties zoveel mogelijk achterhaald is. Het voordeel van de gekozen onderzoekaankpak is dat het hele project van dichtbij gevolgd is, waardoor er nu beter inzicht is in de overwegingen van de woningcorporatie bij bewonersparticipatie bij herstructureringsprojecten. Juist door voor langere tijd de corporatie te volgen is er een vertrouwensband ontstaan, waardoor het mogelijk werd om een goed beeld te schetsen van de gang van zaken. Ook werd het hierdoor mogelijk om te kunnen inschatten of hetgeen wat door de corporatie gezegd werd ook klopt met de werkelijke situatie. Voor vervolg onderzoek raad ik aan om wanneer dit mogelijk is ook aanvullende diepte-interviews met bewoners te houden, omdat dan een nog vollediger beeld geschept kan worden van de factoren die bewonersparticipatie bij herstructureringsprojecten beïnvloeden.

In dit onderzoek is er veel draagvlak gevonden voor de plannen van de corporatie ondanks de invloed van de SP. In dit onderzoek betreft het echter een situatie waarbij bewoners in het geval van herhuisvesting een ruime mogelijkheid hebben om wooncarrière maken. Deze kans om bij herhuisvesting wooncarrière te maken is niet bij alle steden aanwezig. Het zou daarom interessant zijn om nader te onderzoeken of de ruime kans om wooncarrière te maken invloed heeft op het draagvlak of participatieproces.

Literatuurlijst

Aedes (2011), Over Aedes. [Geciteerd: 11-05-2011]. Beschikbaar op het World Wide Web: <<http://www.aedesnet.nl/over-aedes>>.

Arnstein, S.R. (1969), A ladder of citizen participation. *American Institute for Planners* 35, 216-224.

Baarda, D.B., M.P.M de Goede & J. Teunissen (2001), Kwalitatief onderzoek: Praktische handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek. Groningen/Houten: Wolters-Noordhoff. Eerste druk.

Beckhoven, E. van & R. van Kempen (2006), Towards more social cohesion in large post-second world war housing estates? A case study in Utrecht the Netherlands. In: *Housing studies*. Utrecht: Urban and regional research centre Utrecht, Faculty of Geosciences, University of Utrecht.

Beckhoven, E. van (2007), Herstructurering succesvol? Factoren die bijdragen aan het succes vol verlopen van herstructureringsprojecten. Utrecht: Stads Advies.

Berg, P. (2009), Participatie kan niet zonder communicatie. *De Wijde Blik communicatie-advies*. [Geciteerd: 10-03-2011]. Beschikbaar op het World Wide Web: <http://www.dewijdeblik.com/blog/archief/participatie_kan_niet_zonder_communicatie_>.

Bergeijk, E. van, A. Kokx, G. Bolt & R. van Kempen (2008), Helpt herstructurering? Effecten van stedelijke herstructurering op wijken en bewoners. Delft: Eburon.

Bolt, G & K. Dekker (2005), Social cohesion in post war estates in the Netherlands: differences between socioeconomic and ethnic groups. *Urban Studies* 42, p. 2447-2470.

Bolt, G. & M. Torrance (2005), Stedelijke Herstructurering en Sociale Cohesie. Utrecht: DGW/NETHUR Partnership.

Boonstra, N., C. Keune & A. Overgaag (2002), Mijn vrienden ken ik van de straat; Vrijtijdsbesteding van jonge Turken en Marokkanen in openbare ruimte. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Bolt, G. & R. ter Maat (2005), Participatie in de buurt. *Tijdschrift voor de Volkshuisvesting* 11, p. 56-62.

Bryman, A. (2008), *Social research methods*. OUP Oxford.

Burby, R. J. (2003), Making plans that matter: citizen involvement and government action. *Journal of the American Planning Association* 69, 33-49.

Corpovenista, onderzoeksinstituut OTB (2010), Naar een verbindende en inspirerende participatie. Onderzoek naar de aanpak, ervaringen en beleidsontwikkelingen ten aanzien van participatie bij veertien corporaties.

Dekker, K. & R. van Kempen (2008), Places and participation: comparing resident participation in post-WWII neighborhoods in Northwest, Central and Southern Europe, *Journal of Urban Affairs* 30, p. 63-86.

DiPasquale & Glaester (1999), DiPasquale, D. & Glaeser, E. L. (1999) Incentives and social capital: are homeowners better citizens, *Journal of Urban Economics*, 45, pp. 354-384.

Edelenbos, E. van, P. J. Klok, J. van Tatenhove & A. Domingo (2006), Burgers als beleidsadviseurs : een vergelijkend onderzoek naar acht projecten van interactieve beleidsvorming bij drie departementen. Amsterdam : Instituut voor Publiek en Politiek.

Elander, I. & M. Blanc (2001), Partnerships and democracy: a happy couple in urban governance? In: H. T. Andersen & R. van Kempen (eds.), *Governing European cities; social fragmentation, social exclusion and urban governance*. Aldershot: Ashgate, 93-124.

- Flache, A. & M. Koekoek (2009)**, Interventies voor een leefbare wijk. Van theorie naar praktijk en terug. Groningen: Van Gorcum.
- Galster, G. (2003)**, Investigating behavioural impacts of poor neighbourhoods: towards new data and analytical strategies, *Housing Studies* 18, p. 893-914.
- Gerson, K., C. A. Stueve & C.S. Fischer (1977)**, Attachment to place. In: C.S. Fischer, R.M. Jackson, C.A. Stueve, K. Gerson, L. McCallister Jones & M. Baldassare (eds.), *Networks and Places. Social Relations in the Urban Setting*. London: The Free Press, p. 139-161.
- Graaf, L. J. de (2007)**, Gedragen beleid. Een bestuurskundig onderzoek naar interactief beleid en draagvlak in de stad Utrecht. p. 236, Eburon, Delft.
- Hazeu, C.A., N.G.J. Boonstra, M. Jager-Vreugdenhil & P. Winsemius (2005)**, Buurtinitiatieven en buurtbeleid in Nederland anno 2004. Analyse van een veldonderzoek van 28 casussen. Den Haag: Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR).
- Henning, C. & M. Lieberg (1996)**, Strong or weak ties? Neighbourhood networks in a new perspective. *Scandinavian Housing and Planning Research* 13, p. 3-26.
- Hirschman, A. O. (1970)**, *Exit, voice and loyalty*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Huygen, A. & R. Rijkschroeff (2004)**, *Wijkgebonden Leefbaarheidsbudgetten. Evaluatie stimuleringsprogramma wijkgebonden leefbaarheidsbudgetten*. Utrecht/Rotterdam: Verwey-Jonker Instituut/Stuurgroep Experimenten Volkshuisvesting (SEV).
- Kang, N. & N. Kwak (2003)**, A multilevel approach to civic participation. *Communication Research* 30, pp. 80-106.
- Kearns & Forrest (2001)**, Social cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies* 38, pp. 2125-2143.
- Kempen, R. van. & H. Priemus (1999)**, *Stadswijken en herstructurering*. Assen: Van Gorcum
- Kokx, A., T. Spit and E. van Beckhoven (2009)**, Trial and error in urban restructuring processes: learning from Dutch Experiences. *Urban Research and Practice* 2 , pp. 169-188.
- Kokx, A. & R. van Kempen (2009)**, Joining forces in urban restructuring: dealing with collaborative ideals and role conflicts in Breda, the Netherlands. *Environment and Planning* 41, p. 1234 – 1250.
- Kokx, A. and R. van Kempen (2010)**, Dutch urban governance: Multi-level or multi-scalar? *European Urban and Regional Studies* 17, pp. 355-369.
- Komter, A. E., J. Burgers & G. Engbersen (2000)**, *Het cement van de samenleving – een verkennende studie naar solidariteit en cohesie*. Amsterdam University Press, Amsterdam.
- Krouwel, A. & N. Boonstra (2001)**, Etnische tweedeling in sport en vrijetijdsbesteding? In: Duyvendak en L. Veldboer. *Meeting Point Nederland: over samenlevingsopbouw, multiculturaliteit en sociale cohesie*.
- Marissing, E. van (2008)**, *Buurten bij beleidsmakers. Stedelijke beleidsprocessen, bewonersparticipatie en sociale cohesie in vroeg-naoorlogse stadswijken in Nederland*. Utrecht: Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht.

- Marissing, E. van, G. Bolt & R. van Kempen (2004)**, Stedelijk beleid en sociale cohesie in twee herstructureringswijken; Nieuw- Hoograven (Utrecht) en Bouwlust (Den Haag). Utrecht: Faculteit Geowetenschappen, Universiteit Utrecht.
- Marschall, M. J. (2001)**, Does the shoe fit? Testing models of participation for African-American and Latino involvement in local politics. *Urban Affairs Review* 37, p. 227-248.
- NCCD (2011)**, A ladder of citizen participation.[Geciteerd: 10-03-2011]. Beschikbaar op het World Wide Web: <<http://ncdd.org/rc/item/4464>>.
- Nelissen, N.J.M. (1980)**, Geïnstitutionaliseerde beweging: De verstening van de participatie op het terrein van de ruimtelijke ordening. In: I. Gadourek, Kuiper, G., Thurlings, J.M.G., Zijderfeld, A.C., *Institutie en Beweging*. Deventer: Van Loghum-Slaterus, 135-181.
- Peleman, K. (2002)**, The impact of residential segregation on participation in associations: the case of Moroccan women in Belgium. *Urban Studies* 39, p. 727-747.
- Permentier (2009)**, Reputation, neighbourhoods and behavior. Utrecht: Faculty of Geoscience, Utrecht University.
- Portes, A. & P. Landholt (1998)**, The downside of social capital, *The American Prospect*, May/June, p. 18-22.
- Putnam, R. (2000)**, Bowling alone. The collapse and revival of American community. New York: Simon & Schuster.
- Putnam, R. (2008)**, E Pluribus Unum: diversity and community in the twenty-first century. The 2006 Johan Skytte prize lecture, *Scandinavian Political Studies* 40, p. 137-174.
- Pröpper, I. & D. Steenbeek (1999)**, De aanpak van interactief beleid: elke situatie is anders. Bussum: Coutinho.
- Raad voor het Openbaar Bestuur, (2005)**, Burgers betrekken. Een handleiding voor burgerparticipatie.
- Saegert, S. & G. Winkel (2004)**, Crime, social capital, and community participation. *American Journal of Community Psychology* 34, p. 219-233.
- Sharp, E.B. (1984)**, 'Exit, Voice and Loyalty' in the context of local government problems. In: *The Western Political Quarterly* 37, 67-83.
- Sampson, R. J. (1991)**, Linking the micro- and macrolevel dimensions of community social organization, *Social forces* 70, p. 43-64.
- Schuyt, K. (1997)**, Sociale cohesie en sociaal beleid. Drie publiekscolleges in De Balie. Amsterdam: De Balie.
- SP (2008)**, Langs de slooplat: Vijf voorwaarden voor het slopen van betaalbare huurwoningen. Den Haag: Socialistische Partij.
- Taneja, S. (2007)**, De 100 opdrachtgevers. Tartsuyker Architecten.
- Hurenkamp, M. & E. Tonkens (2011)**, *De onbeholpen samenleving. Burgerschap aan het begin van de 21e eeuw*. Amsterdam: Amsterdam University Press
- Völker, B. & R. Verhoeff (1999)**, Buren en buurten. Nederlands onderzoek op het snijvlak van sociologie en sociale geografie. Amsterdam: SISWO.
- VROM-Raad (2002)**, Haasten en onthaasten in de stedelijke herstructurering. Advies over de herstructurering van stedelijke woonmilieus. Den Haag: VROM-Raad.

VROM (2005b), Betrokken bewoners. Burgerparticipatie in de stedelijke vernieuwing. Ministerie van VROM

VROM (2005), Burgers betrekken. Een handleiding voor burgerparticipatie. Ministerie van VROM

Vugt, M. van, K. Dowding, P. John & E. van Dijk (2003), The exit of residential mobility or the voice of political action? Strategies for problem solving in residential communities. *Journal of Applied Social Psychology* 33, p. 321-338.

WRR Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (2005), Vertrouwen in de buurt. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Wijkraad West (2007), Inspraak van bewoners bij complexe bouwprojecten in de Utrechtse wijk West. Wijkraadpleging Wijkraad West 2007. Utrecht: Labyrinth onderzoek en advies.

Wilson, W. J. (1987), The truly disadvantaged. The inner city, the underclass and public policy. Chicago, IL: The University of Chicago Press.

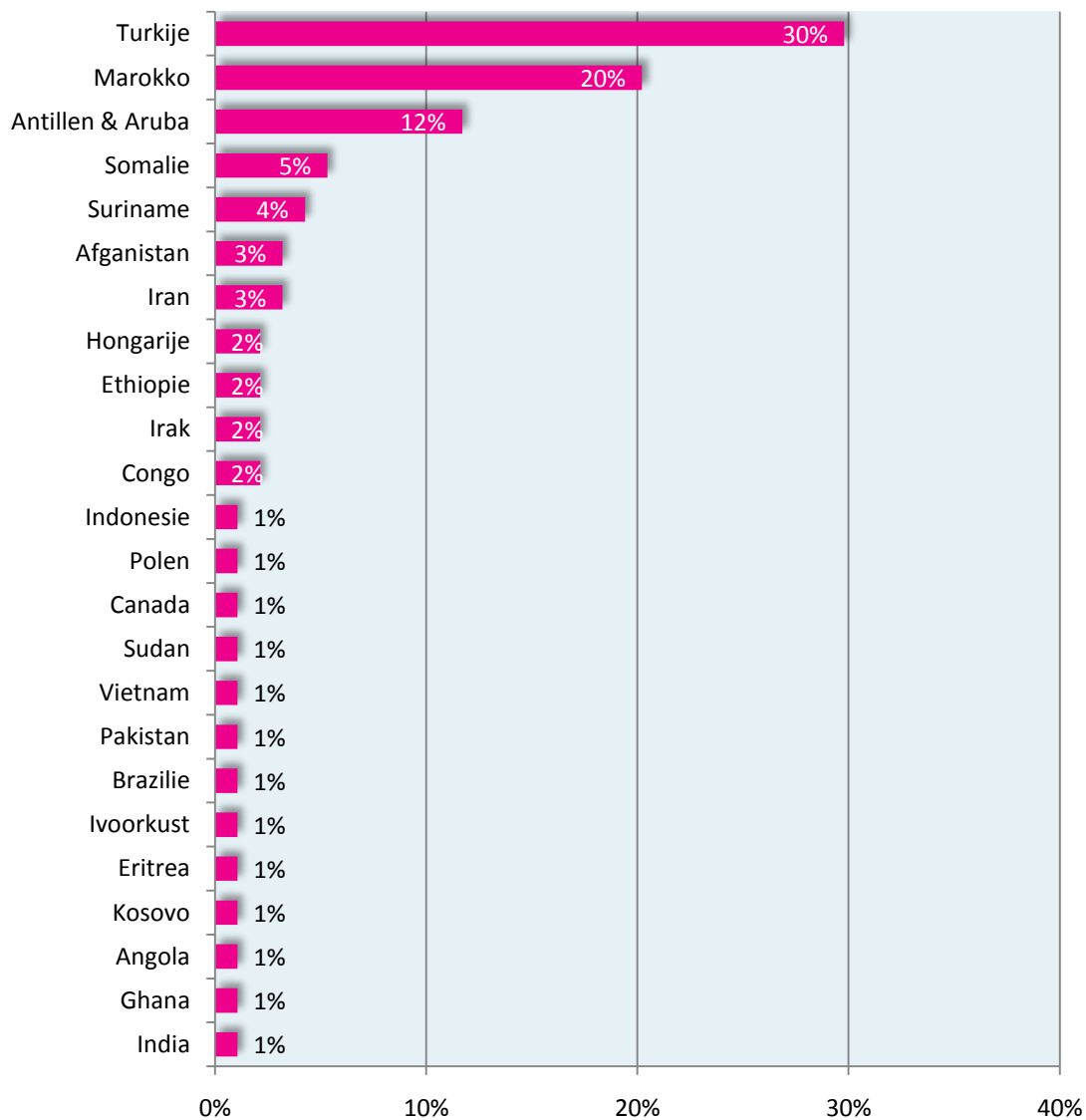
Winsemius, P., M. Jager-Vreugdenhil & N. Boonstra (2004), Democratie in de buurt. In: E. R. Engelen & M. Sie Dhian Ho (red.), *De staat van de democratie. Democratie voorbij de staat*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Woolever, C. (1992), A contextual approach to neighbourhood attachment. *Urban Studies* 29, p. 99-116.

Bijlagen

Figuur 1

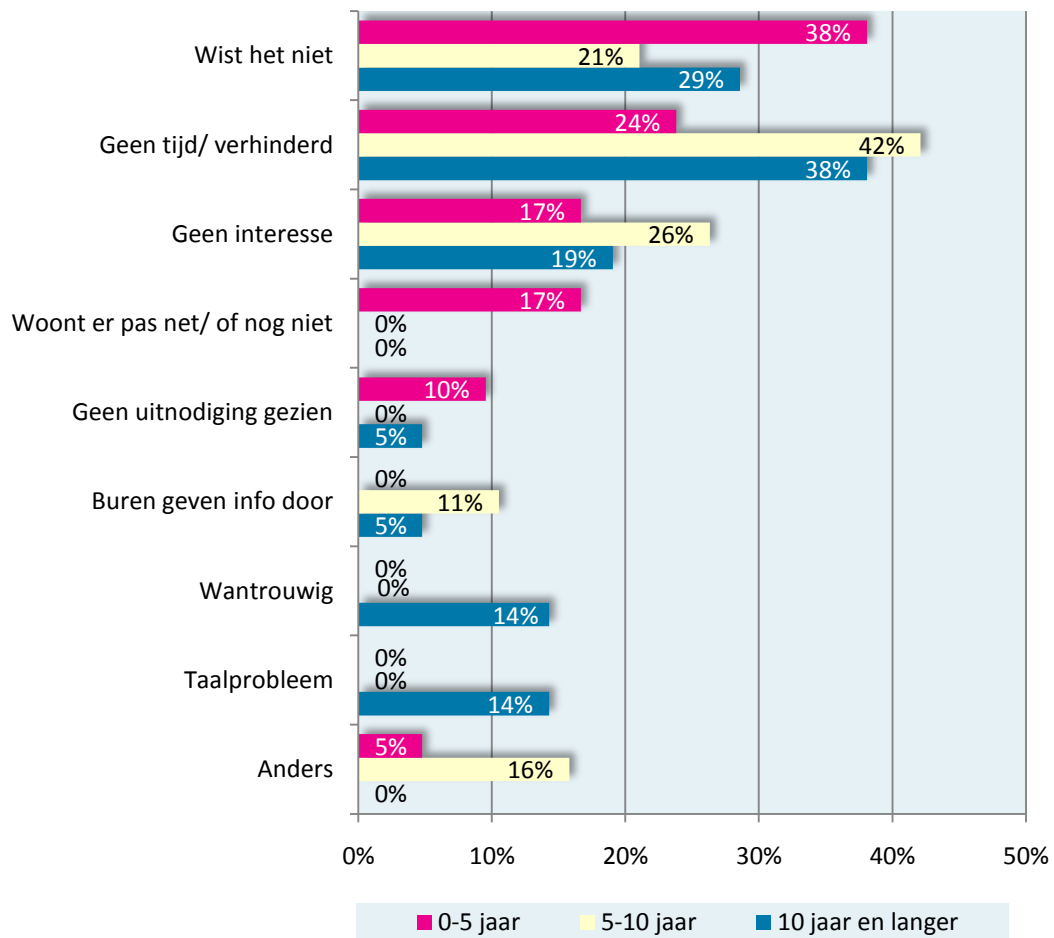
Figuur 1: Responsoverzicht: Etniciteit respondenten met een niet-autochtone afkomst (n=94)

Bron: Veldwerk 2011

Figuur A

Figuur a: Reden van afwezigheid bij informatie- en bewonersavonden – Uitgesplitst naar woontuur (n= 82)

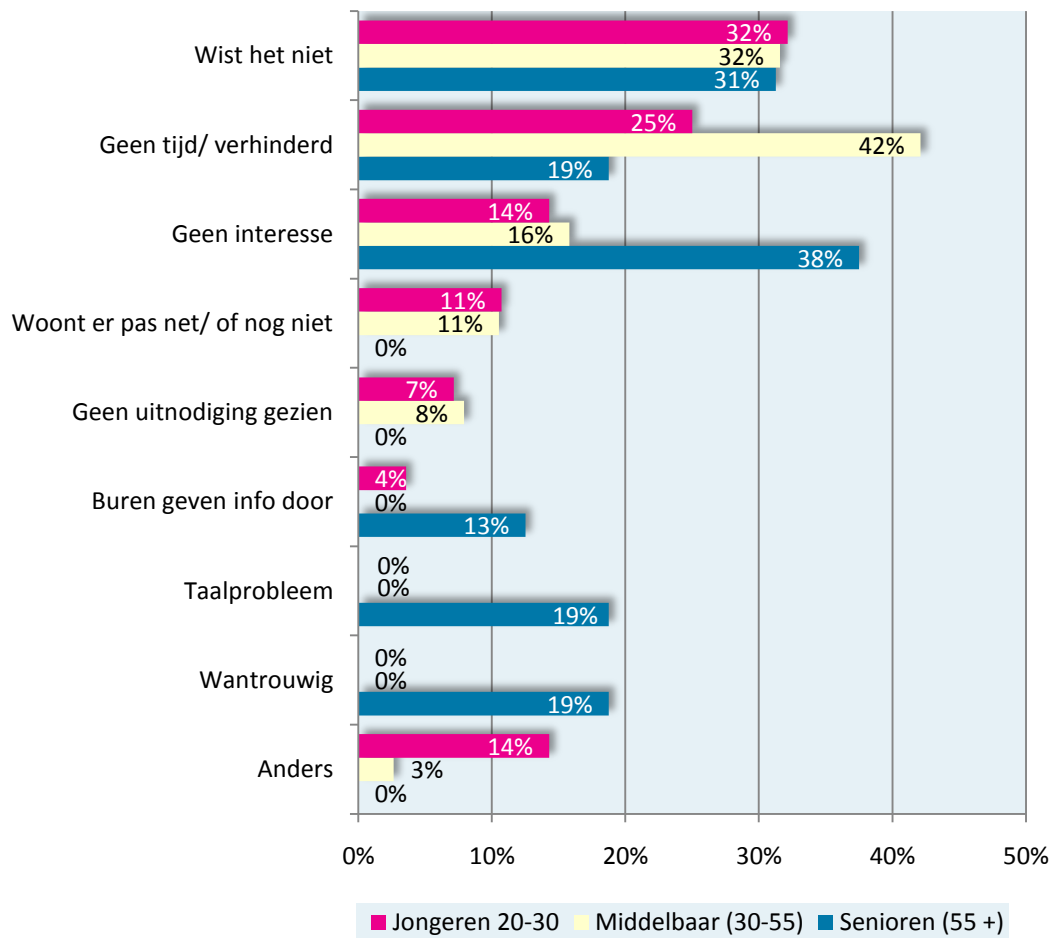

Bron: Veldwerk 2010

*Respondenten konden meerdere antwoorden geven op deze vraag. Gemiddeld heeft men 1,15 antwoord gegeven

Figuur B

Figuur b: Reden van afwezigheid bij informatie- en bewonersavonden – Uitgesplitst naar leeftijd (n= 82)

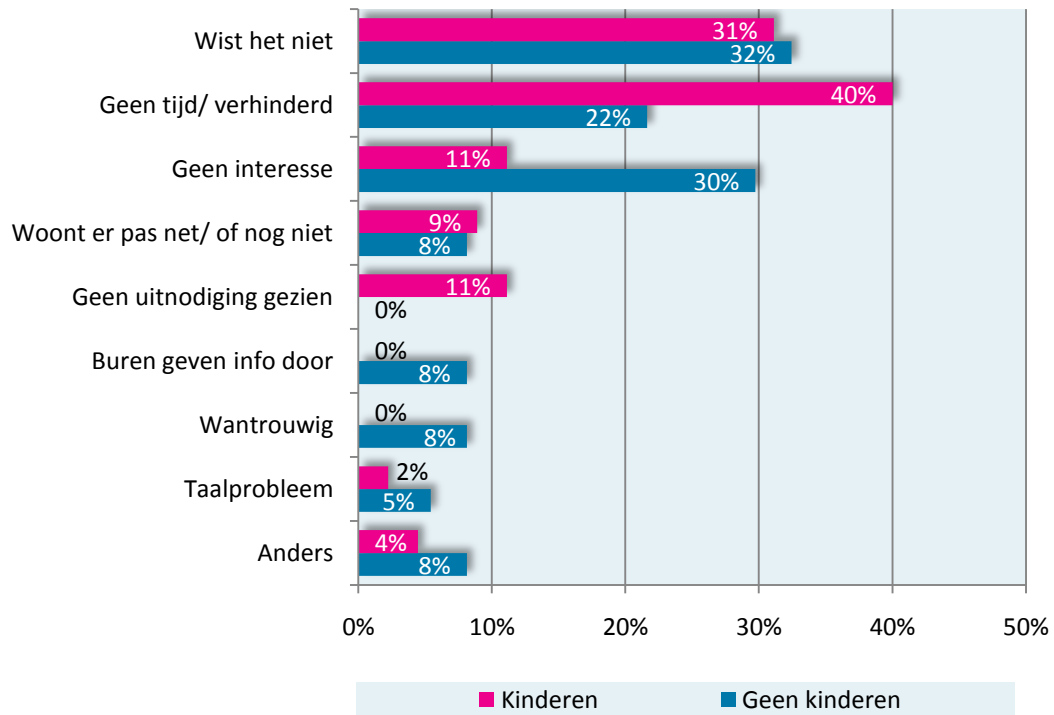

Bron: Veldwerk 2010

*Respondenten konden meerdere antwoorden geven op deze vraag. Gemiddeld heeft men 1,15 antwoord gegeven

Figuur C

Figuur c: Reden van afwezigheid bij informatie- en bewonersavonden – Uitgesplitst naar het hebben van kinderen (n= 82)

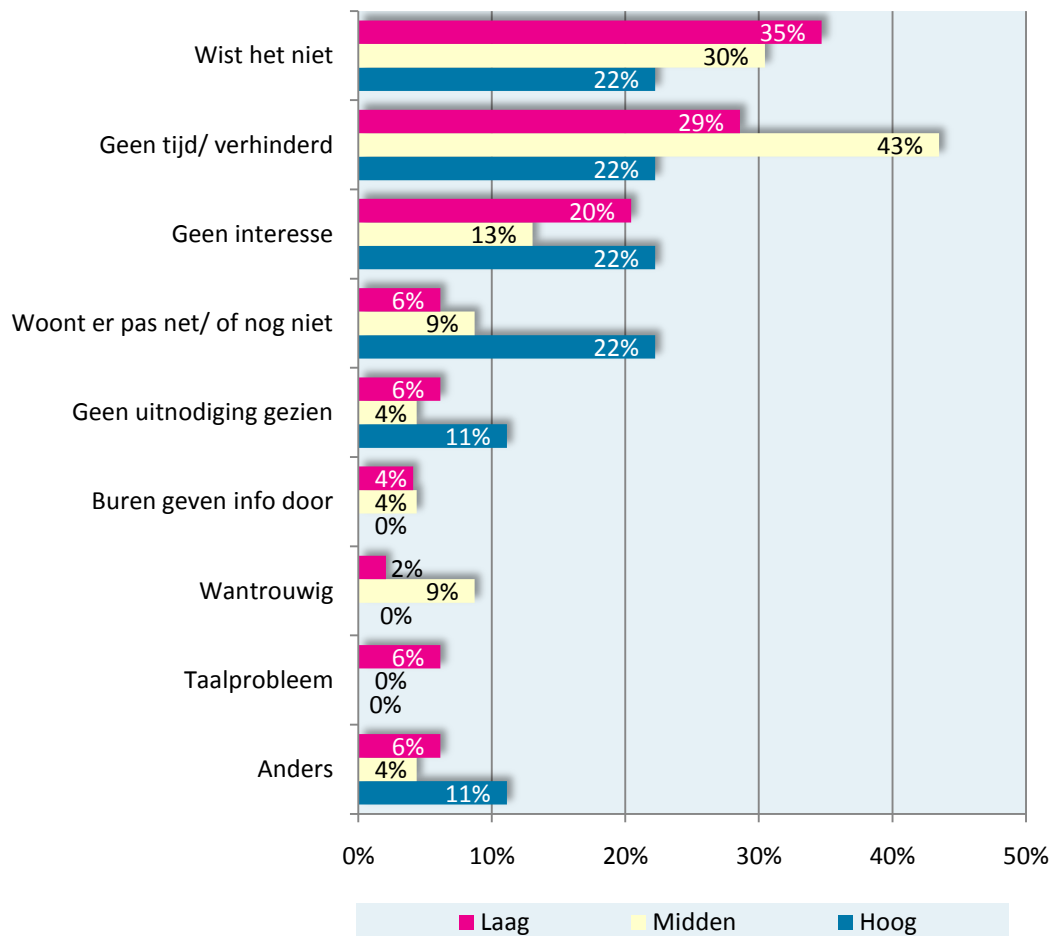

Bron: Veldwerk 2010

*Respondenten konden meerdere antwoorden geven op deze vraag. Gemiddeld heeft men 1,15 antwoord gegeven

Figuur D

Figuur d: Reden van afwezigheid bij informatie- en bewonersavonden – Uitgesplitst naar opleidingsniveau (n= 81)

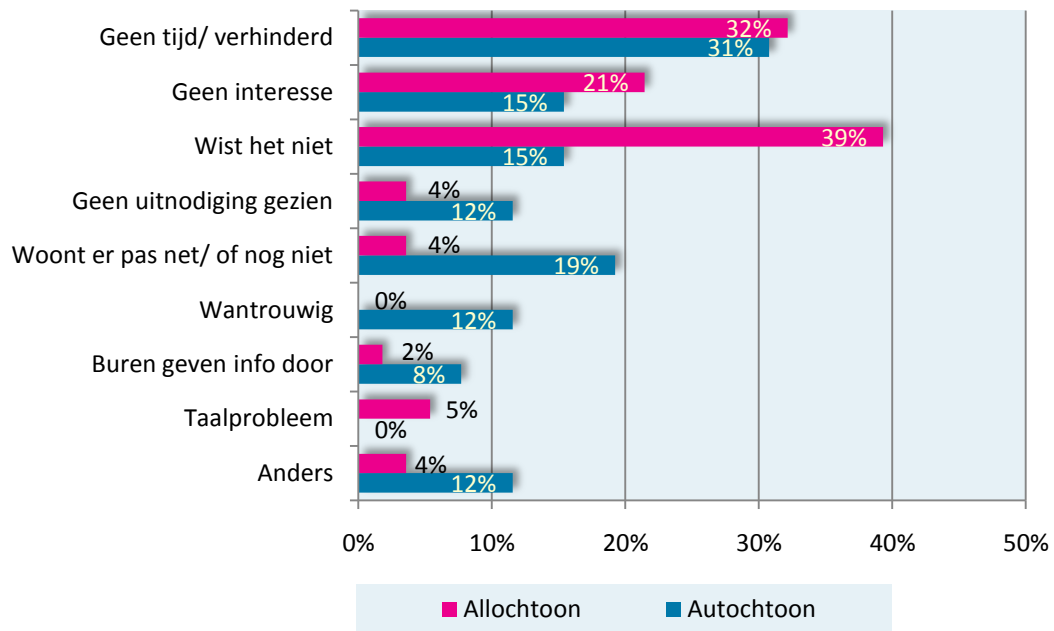

Bron: Veldwerk 2010

*Respondenten konden meerdere antwoorden geven op deze vraag. Gemiddeld heeft men 1,15 antwoord gegeven

Figuur E

Figuur e: Reden van afwezigheid bij informatie- en bewonersavonden – Uitgesplitst naar etniciteit (n= 82)

Bron: Veldwerk 2010

*Respondenten konden meerdere antwoorden geven op deze vraag. Gemiddeld heeft men 1,15 antwoord gegeven